

Jaarverslagen 2017 en 2018

conservatoren, werkgroepen, commissies, redacties

Koninklijk Zeeuwsch Genootschap
der Wetenschappen

Jaarverslagen 2017 en 2018

Archief 2019 – II

Commissie tot redactie van Archief Jaarverslagen

drs. P.G. (Peter) van Druenen (voorzitter)
drs. J.G.M. (Anna) de Bruyn
drs. E.L. (Evelyn) Wiers-Menschaar
drs. A. (Arnold) Wiggers

Redactieadres

Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Redactie Archief
Kousteensedijk 7
4331 JE Middelburg
Tel. 0118-654347
E-mail: info@kzgw.nl

Afbeelding voorzijde:

Hoofdtooi uit Demerary, Guyana, Zuid-Amerikaanse Indianen. Vanaf het midden van de zeventiende eeuw stichtten Zeeuwse handelmaatschappijen kolonies in Zuid-Amerika. Een van deze kolonies was Demerary aan de noordkust van Zuid-Amerika. Naast de handel en de teelt van gewassen hielden de kolonisten zich ook bezig met het verzamelen van allerlei dieren, planten en voorwerpen van de lokale bevolking, zoals deze hoofdtooi. Bij de Indiaanse bevolking was de hoofdtooi een statussymbool die bij bijzondere gelegenheden werd gedragen door het opperhoofd. De hoofdtooi is versierd met veren van tropische vogels en keverschildjes. In 1817 werd de tooi door Nicolaas Hugenholtz, lid van het Hof van Justitie in Demerary, aan het Zeeuws Genootschap geschonken. De tooi is te zien in het Zeeuws Museum.

Vormgeving

DtP-plus, Vlissingen

Druk

Media58, Vlissingen

ISBN 978-90-70534-59-2
NUR 688, 694

Inhoudsopgave

VOORWOORD

Katie Heyning 5

2017

BESTUUR	9
SAMENSTELLING BESTUREN	14
AANWINSTEN	17
COÖRDINATIECOMMISSIE VERZAMELINGEN	22
REDACTIE TIJDSCHRIFT ZEELAND	43
REDACTIE ARCHIEF EN WERKEN	45
WERKGROEP CULTUURHISTORIE	48
WERKGROEP GEOLOGIE	52
WERKGROEP MUZIEK	54

2018

BESTUUR	57
SAMENSTELLING BESTUREN	61
AANWINSTEN	65
COÖRDINATIECOMMISSIE VERZAMELINGEN	74
JUBILEUMCOMMISSIE	101
REDACTIE TIJDSCHRIFT ZEELAND	105
REDACTIE ARCHIEF EN WERKEN	107
WERKGROEP CULTUURHISTORIE	109
WERKGROEP GEOLOGIE	113
WERKGROEP MUZIEK	115

Voorwoord

KATIE HEYNING

Al tweehonderdvijftig jaar publiceert het Zeeuws Genootschap de jaarverslagen van besturen, werkgroepen, commissies en conservatoren in de jaarboeken. Eerst in de *Verhandelingen*, daarna in de *Nieuwe Verhandelingen* en vanaf 1856 in *Archief*. Voor het onderzoek naar de activiteiten van het Genootschap leveren deze verslagen een schat aan gegevens op, voor het reconstrueren van de geschiedenis van de verzamelingen zijn zij onmisbaar. Het jubileumboek *Van Wijs en Waan* had zonder deze jaarverslagen nimmer geschreven kunnen worden. De papieren archieven van het Zeeuws Genootschap zijn namelijk al lang niet meer volledig. Tegen de tand des tijds bleken zij niet bestand. Dankzij de grote oplage van de jaarboeken bleven de gedrukte verslagen echter wel compleet voor het nageslacht beschikbaar.

Ook voor de toekomst is het van het grootste belang dat het Genootschap haar eigen activiteiten schriftelijk vastlegt. Latere generaties moeten op deze verslagen terug kunnen vallen. De activiteiten van het Genootschap veranderen, besturen en commissies leggen verantwoording af, de verslagen van werkgroepen geven een beeld van hetgeen binnen de vereniging leeft. Voor de verzameling geldt dat deze onherroepelijk blootstaat aan calamiteiten als breuk, diefstal, vermissing, motvraat, brand- of waterschade. Ook over restauraties wordt door verschillende generaties anders gedacht. Wat in 2019 mogelijk is, wordt over vijftig jaar wellicht als totaal onverantwoord gezien en dan is het goed om te weten wat er precies gebeurd is. Alleen digitale verslaglegging voldoet hier niet. Wie zegt dat onze digitale versies in 2069 nog leesbaar zijn? De floppy-disks waar wij twintig jaar geleden mee werkten, zijn inmiddels massaal de prullenmand in gegaan. De daarop opgeslagen informatie is daarmee ook gedeeltelijk verdwenen. Lang niet alles werd opnieuw ingelezen. Papieren verslaglegging is zo gek nog niet.

In de jaarboeken kregen de verslagen van het wel en wee van het Genootschap en de verzamelingen een steeds kleinere plaats. Deze ontwikkeling leidde er in Archief 2017 toe dat de stukken van het bestuur, de commissie voor de verzamelingen en de werkgroepen geheel ontbraken en dat de informatie over de verzamelingen minimaal was. Hoewel de volledige verslagen wel op de website van het Genootschap te vinden waren, waren de conservatoren in grote meerderheid van mening dat dit geen goede ontwikkeling was. De Commissie voor de Verzamelingen is dan ook bijzonder verheugd dat het bestuur heeft besloten middelen beschikbaar te stellen om de jaarverslagen voortaan in een apart deel bij het jaarboek uit te geven, zodat de tekst niet meer hoeft te worden ingekort. Met het bijkomende voordeel dat er nu lijsten van aanwinsten en foto's in de verslagen kunnen worden opgenomen en over nieuwe aanwinsten veel meer verteld kan worden.

In deze rijk geïllustreerde eerste uitgave vindt u alle verslagen uit 2017 en 2018 zoals die op de website te vinden zijn, aangevuld met foto's, lijsten van aanwinsten en nadere informatie over de toevoegingen aan de collectie. Wie nog meer over bepaalde objecten wil weten, kan op www.kzgwonline.nl verder zoeken. Met man en macht wordt eraan gewerkt deze database te vullen. Het invoeren van 250.000 objecten kost echter heel veel tijd. Mocht u de gezochte gegevens niet kunnen vinden, dan kunt u altijd contact opnemen met de conservatoren.

Veel leesplezier,

Katie Heyning, voorzitter Commissie voor de Verzamelingen

2017

Jaarverslag van de secretaris van het bestuur over 2017

Het bestuur heeft in het verslagjaar negen keer vergaderd. Aan de orde kwamen de jaarstukken 2016 en de begroting 2018. 2017 is een bijzonder jaar geworden voor het Genootschap. Allereerst heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een groot deel van de collectie tot beschermd cultuuro goed aangewezen. Hieronder vallen de oudste collectie, verzameld tussen 1769-1804, en een groot aantal topstukken van verschillende afdelingen. Deze stukken zijn nu opgenomen in het Nationale Register Beschermd Cultuuro goederen. De inspectie controleert deze stukken regelmatig en er zijn richtlijnen voor de verplaatsing ervan. Het bestuur is buitengewoon verheugd over de aanwijzing. Er wordt een bijzondere waardering uitgesproken voor Erik van der Doe, Katie Heyning en de andere conservatoren die zich hier jarenlang voor hebben ingezet. Zonder hun niet aflatende hulp en inzet zou dit mooie resultaat niet zijn behaald. Het Zeeuws Genootschap zal begin volgend jaar hieraan aandacht besteden in de media en op de website.

Voorts is eind 2017 de projectaanvraag ‘Collectie Online’ van het Genootschap bij de Stichting Dioraphte gehonoreerd.

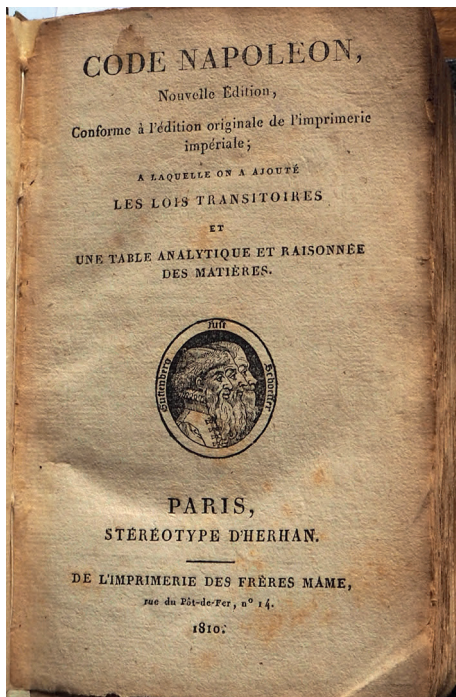
Het gevraagde subsidiebedrag van € 71.740 is geheel toegewezen. Dioraphte is een vermogensfonds dat goede doelen in binnen- en buitenland steunt op het gebied van wetenschap en onderzoek, sociale initiatieven,

dioraphte

natuurbescherming, podiumkunsten en cultureel erfgoed. Eerder al, in 2007, heeft Dioraphte het project Inventarisatie Archeologische Collectie van het Genootschap gefinancierd. Het project Collectie Online beoogt de oude collectie van het Genootschap, ondergebracht bij verschillende Zeeuwse behorende instellingen, in context online te presenteren en de oude dwarsverbanden virtueel terug te brengen. Voorwerpen van dezelfde schenker komen dan weer bij elkaar. De

subsidie maakt het mogelijk dit te realiseren in 2019, als het Zeeuws Genootschap 250 jaar bestaat.

Wat de collecties betreft is beslist tot de acceptatie van diverse schenkingen van bijzondere objecten. Dit jaar waren dat: een bijzondere kaart van het dorp Schoondijke, een zevental kinderboeken uit het begin van de vorige eeuw, het boek *De Dry Clavers en bewoners*, geschreven door Françoise de Nooijer en Barend Puype, een aantal juridische werken uit de achttiende en negentiende eeuw en een tweetal werken over landmeten. Onder de schenkingen bevinden zich ook een exemplaar van de *Code Napoleon* (Paris, 1810) en zeven fragmenten van vuurdovers, afkomstig uit het verdronken land van Rilland. Daarnaast is dit jaar een mooie aankoop gedaan vanuit het fonds voor verzamelingen. Het is een bijzonder boekwerk, namelijk een in 1785 in Vlissingen gedrukt antwoord op een prijsvraag, in 1780 uitgeschreven door het Genootschap voor rekening van het Bataviaasch Genootschap. Deze verhandeling van de Franse ingenieur M. Garnier de St. Julien over de scheepvaart werd met goud bekroond. Van dit werk zijn verder maar twee exemplaren bekend, één in de Bibliothèque nationale de France te Parijs en één in de bibliotheek van de Amerikaanse Yale University. In 2017 is ook voor het eerst

Onder de schenkingen aan de collectie van het Genootschap bevindt zich ook een exemplaar van de *Code Napoleon* uit 1810. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW, 61434436.

sinds lange tijd weer een uitgave verschenen in de reeks Werken. Het gaat om *Reimond Kimpe. Het leven van Jezus in Veere en omstreken*, over tekeningen van Reimond Kimpe en ingeleid en toegelicht door Lo van Driel.

Het 250-jarig bestaan in 2019 van het Genootschap kwam regelmatig aan de orde. De voorzitter maakt deel uit van de Stuurgroep Jubileum en heeft vergaderingen bijgewoond van de ten behoeve van het jubileum ingestelde werkgroepen en commissies, die hun plannen nader vorm hebben gegeven.

Voor het academisch jaar 2017-2018 is de aanstelling van dr. H. Zuidervaart als fellow, in het kader van het fellowship van het Genootschap aan het University College Roosevelt, met een jaar verlengd. In dat kader heeft de heer Zuidervaart de tweede Blaaubeenlezing gegeven met als titel: 'De interactie tussen wetenschappelijke liefhebbers en academici in het Zeeland van de zestiende tot de negentiende eeuw'.

Op 10 september 2017 werd op de buitenplaats *Moesbosch* opnieuw een bijeenkomst georganiseerd, getiteld 'Conservatoren aan tafel'. De leden konden daar met vragen en voorwerpen terecht bij de conservatoren. Na afloop heeft de heer Lo van Driel een lezing verzorgd over Reimond Kimpe en over zijn boek *Reimond Kimpe. Het leven van Jezus in Veere en omstreken*.

Op 3 november 2017 werd de vrijwilligersmiddag gehouden in het Zeeuws Museum als blijk van waardering voor alle mensen die zich inzetten voor het Genootschap. Alle vrijwilligers, alsmede de nieuwe leden van het Genootschap ontvingen daarvoor een uitnodiging. Op 18 november 2017 werd weer de Genootschapsdag georganiseerd. Een aantal conservatoren van het Genootschap

De jaarlijkse
Genootschapsdag in
het Zeeuws Museum
op 18 november 2017.

gaf een toelichting op de in het Zeeuws Museum, waar de dag werd gehouden, tentoongestelde objecten uit de Genootschapscollectie, waarvan een aantal behoren tot de collectie die is aangewezen tot beschermd cultuurgoed. Er zijn twee algemene ledenvergaderingen gehouden, op 30 mei en op 21 november 2017. Na de ledenvergadering van 30 mei heeft drs. Peter van Druenen, voorzitter van de Werkgroep Cultuurhistorie, een lezing gegeven met als titel 'De onstuimige relatie tussen Middelburg en Vlissingen (door de eeuwen heen)'. Na de ledenvergadering van 21 november heeft de uitreiking van de Roggeveenprijzen 2017 plaatsgevonden.

De Roggeveenprijs wordt door de Werkgroep Cultuurhistorie van het Zeeuws Genootschap elke twee jaar uitgereikt aan studenten die een masterscriptie of een onderzoekspaper hebben geschreven over een Zeeuws cultuurhistorisch onderwerp. Voorwaarde is dat de ingeleverde werkstukken positief werden beoordeeld aan een Nederlandse of Belgische universiteit.

In het bestuur hebben de volgende mutaties en benoemingen plaatsgevonden: H.G. Joziasse trad af als thesaurier en de heer P.G. van Druenen trad als zodanig toe tot het bestuur. De Algemene Ledenvergadering heeft in haar ledenvergadering van 21 november 2017 besloten om de Genootschapspenning toe te kennen aan H.G. Joziasse wegens zijn grote verdiensten voor het Genootschap.

Administratie

De functie van administrateur werd wederom vervuld door J.F. Adriaanse.

Lidmaatschap/leden

Aan het begin van het verslagjaar telde het Genootschap 737 leden, met inbegrip van huisgenootleden. Er werden 37 nieuwe leden ingeschreven. In 2017 ontvielen de vereniging 14 leden door overlijden, te weten M.C.P. Huth-Duyvestijn, dr. H.T. Planteydt, F. Wattel, J.S. Beinema-Pars, P.E. Greven, P.A. Wilderom, A.M.L. Heering, Th.A. Vermeulen, drs. J.P. Vaane, L.A. de Graaf, drs. J.M.A. Kole, ing. P. van Rooyen, drs. M.M.L. de Rijcke, drs. P.J. Smallegange. 42 leden zegden het lidmaatschap op. Aan het eind van het verslagjaar telde de vereniging 718 leden, onder wie 24 huisgenootleden. Het ledental laat een gestage neerwaartse trend zien. In de afgelopen 25 jaar is het aantal leden meer dan gehalveerd. Het bestuur poogt om daarin verandering te brengen, onder meer door samen te werken met de Zeeuwse Connectie, een netwerk van Zeeuwen in en buiten Zeeland. Degeenen die aangesloten zijn bij de Zeeuwse Connectie, zullen een aanbod ontvangen

voor een gratis kennismakingslidmaatschap van het Zeeuws Genootschap. Het bestuur hoopt dat dit leidt tot betalende leden. Ook heeft het bestuur een brainstormgroep ingesteld, die zich gaat buigen over een promotie- en communicatieplan voor het Genootschap. Het Genootschap is inmiddels ook te volgen op Facebook en Twitter.

Samenstelling van bestuur, werkgroepbesturen, commissies en administraties op 31 december 2017

Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix is beschermvrouwe van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Bestuur

jhr. mr. K.F.H. (Hugo) Schorer, voorzitter
K. (Karel) Meertens, vicevoorzitter
mr. A. (Annelies) Wooldrik, secretaris
H.G. (Hans) Joziasse, thesaurier
dr. J.C. (Anya) Luscombe-Serlie

Administratie

J.F. (Judith) Adriaanse, administrateur

Werkgroep Cultuurhistorie

drs. P.G. (Peter) van Druenen, voorzitter
drs. E.G.M. (Elly) Adriaansz, secretaris
drs. H. (Hans) Nagelkerke, penningmeester
prof. dr. A. (Arjan) van Dixhoorn
A.J. (André) Kastelein
drs. W.N. (Wim) van Liere

Werkgroep Muziek

J. (Jos) Vogel, voorzitter
N.J. (Nico) Valk, penningmeester
A. (André) Poortvliet

Werkgroep Geologie

H.J. (Harry) Raad, voorzitter
R.M. (Ruud) Lie, secretaris
J.N.A. (Jan) de Quaasteniet, penningmeester
H.K. (Hester) Loeff
L.P.M.J. (Bert) Wetsteijn

Coördinatiecommissie Verzamelingen

P.J. (Paul) Aarssen
drs. V. (Veronica) Frenks
drs. E.J.M. (Liesbeth) van der Geest
drs. C.E. (Katie) Heyning
drs. R.M. (Ronald) Rijkse
drs. H.J. (Hans) Vader

Conservatoren

P.J. (Paul) Aarssen, Boeken
dr. J.P. (Jan Piet) Bekker, Natuurhistorische Voorwerpen, Landzoogdieren
M.E.J. (Mark) Bosselaers, Natuurhistorische Voorwerpen, Zeezoogdieren
drs. F. (Erik) van der Doe, Volkenkundige Voorwerpen
A. (Aagje) Feldbrugge, Archeologische Voorwerpen
drs. V. (Veronica) Frenks, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata
drs. E.J.M. (Liesbeth) van der Geest, Volkenkundige Voorwerpen
M. (Marianne) Gossije, Historische Voorwerpen
drs. G.R. (Gerard) Heerebout, Naturalia
drs. C.E. (Katie) Heyning, Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen
drs. K-J.R. (Karel-Jan) Kerckhaert, Munten en Penningen
H.K. (Hester) Loeff, Natuurhistorische Voorwerpen, Landzoogdieren
F.A.D. (Freddy) van Nieulande, Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken
H.W. (Herman) Nijhuis, Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken
drs. R.M. (Ronald) Rijkse, Handschriften
dr. A.A.J. Scheffers, Munten en Penningen
G.G. (Truus) Trimpe Burger-Mekking, Ruilverkeer
J. (Jos) Vogel, Muziekinstrumenten
drs. I.H. (Ineke) Vogel-Wessels Boer, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

drs. D. (Dick) de Vries, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata
E.C. (Elsa) Westland, Natuurhistorische Voorwerpen, Gesteenten en Mineralen

Commissie tot redactie van Archief en Werken

prof. dr. H. (Henk) Nellen, voorzitter
dr. F. (Francien) Petiet, secretaris
dr. J.P. (Jan Piet) Bekker
drs. I.J. (Ivo) van Loo
dr. W. (Willem) Peene
dr. F.F.X. (Frits) Smulders
M.J. (Marianne) Vader, MA
drs. G. (Gerrie) Wisse

Commissie tot redactie van het tijdschrift Zeeland

drs. G.R. (Gerard) Heerebout
dr. W. (Willem) van den Broeke
M.A. (Mark) Buijse
dr. ir. J.J. (Johan) de Koning
dr. F.F.X. (Frits) Smulders
drs. I.H. (Ineke) Vogel-Wessels Boer, beeldredacteur
M.A. (Monique) Wagenveld-Heeren
ir. A.J. (Ad) Beenhakker, adviseur

Activiteitencommissie

drs. A. (Bert) van Klaveren, voorzitter
drs. A. (Arie) van Seters
drs. W. (Wim) van Dijk

Aanwinsten 2017

September 2017: Aanwinst voor de boekenverzameling. Conservator Herman Nijhuis schonk *Het boek der Psalmen, nevens de gezangen bij de Hervormde Kerk van Nederland in gebruik*, Haarlem, 1774.

Dit boek, afkomstig uit de bibliotheek van de voormalige Christelijke Kweek-school te Middelburg, heeft in blindstempeling op het voorplat 'Magistraat van Domburgbuyten.'

september 2017

Aanwinst voor de Zelandia Illustrata

Van mevrouw Risseeuw uit Zeeuws-Vlaanderen kregen we kort geleden een bijzondere kaart van het dorp Schoondijke, een bijzondere aanwinst.

Op de kaart staat precies wie waar in Schoondijke woonde. Er zijn nog veel vragen omtrent het gebruik van de kaart en het exacte jaartal van vervaardiging.

De conservator die over de kaarten gaat, zal zich de komende maanden hierover buigen. Wij zullen u hierover nader informeren.

juni 2017

Aanwinst voor de boekenverzameling

Onlangs is een boekwerk(je) aangekocht dat een bijzondere aanvulling vormt voor de boekenverzameling. Het is een antwoord op een prijsvraag die het Genootschap voor rekening van het Bataviaasch Genootschap in 1780 had uitgeschreven. Deze verhandeling van de Franse ingenieur M. Garnier de Saint Julien werd met goud bekroond. Hij liet deze met een voorwoord in 1785 zelf in Vlissingen drukken. Van dit werk zijn maar twee exemplaren bekend: één in de Bibliothèque nationale de France in Parijs en één in Yale University.

juni 2017**Aanwinst voor de boekenverzameling**

Van jhr. mr. K.F.H. Schorer ontving het Genootschap een zevental mooie kinderboeken uit het begin van de vorige eeuw. Het zijn kinderversjes, sommige met muzieknotatie, waarvan een aantal titels de ouderen zeker nog bekend voorkomt. De boekjes zijn fraai uitgegeven met prachtige kleurenillustraties, een aantal van de hand van Rie Cramer. Nederlandse kinderboeken waren in die tijd heel erg populair. Ook buitenlandse uitgeverij waren erin geïnteresseerd, zoals de Londense uitgever Augener in het eerste kwart van de twintigste eeuw, zeker als er ook nog plaatjes van kinderen in klederdracht in voorkwamen.

De schenking betreft:

De zingende kinderwereld. Kinderliedjes voor een of twee stemmen met pianobegeleiding, door J. Worp. Groningen: Wolters, s.a., 24 c., ongep., muziek, met 12 gekleurde platen naar aquarellen van C. Jetses.

Little Songs of Long Ago. London: Augener, [1912], 22 cm, ongep., muziek, illustrated by H. Willebeek Le Maire.

Hollandsche kinderliedjes. London: Augener Ltd, 1917, 22 cm, 31 p., illustraties van H. Willebeek Le Maire, geharmoniseerd door J. Röntgen.

Wat onze kinderen zingen. Een bloemlezing uit onze beste Kinderliedjes. Bijeengebracht door Philip Kruseman en van pianobegeleiding voorzien met medewerking van Sam Schuyer's-Gravenhage: J. Philip Kruseman, 1916, 27 cm, 80 p.

Kinderliedjes uit Grootmoeders tijd. Utrecht: W. de Haan, s.a., 24 cm, ongep., kleurtekeningen van Rie Cramer, pianobegeleiding van Alex de Jong.

Liedjes bij prentjes, door Rie Cramer. Utrecht: W. de Haan, s.a., ongep., muziek van Nelly van der Linden van Snellewaard-Boudewijns.

Het Bloemenhuis. Teekeningen en versjes van Rie Cramer. Utrecht: W. de Haan, s.a., 16 cm, ongep.

juni 2017**Aanwinst voor de boekenverzameling**

Ontvangen werd *De Dry Clavers en bewoners* geschreven door Françoise de Nooijer en Barend Puype, over de geschiedenis van dit huis aan de Vlissingestraat in Middelburg. Zij beschrijven de bewoners en de gebeurtenissen in en rondom het huis van begin zeventiende eeuw tot eind vorige eeuw. Met veel detailfoto's en kunstzinnige opnamen van Paul de Nooijer.

mei 2017**Aanwinst voor de boekenverzameling**

Van het Familiefonds Hurgronje ontving het Genootschap het ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan van het fonds uitgegeven boekwerk *Reislustige Zeeuwse regenten. De reis van Isaac en Paul Hurgronje, Paulus Ribaut en Johan Steengracht naar Londen in 1769*. In dit werk heeft Irene Storm van Leeuwen-van der Horst een transcriptie gemaakt van het journaal dat Johan Steengracht van deze reis maakte, aangevuld met een navertelling in modern Nederlands en met veel afbeeldingen van gravures die hij onderweg heeft gekocht. Het origineel van dit verslag bevindt zich in kasteel *Duivenvoorde*.

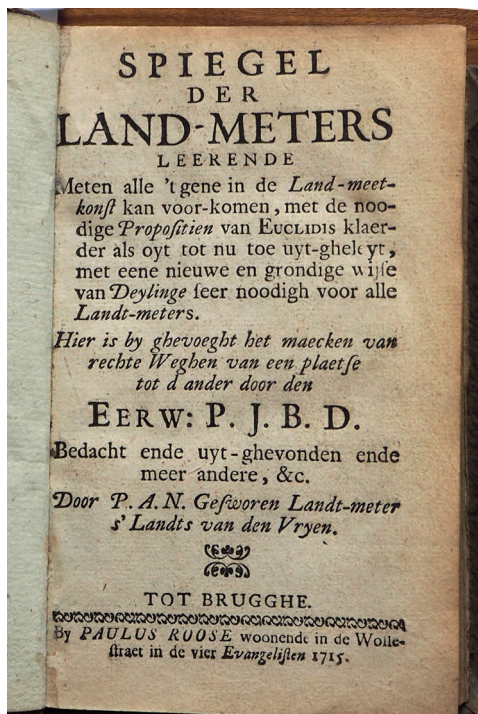
april 2017**Aanwinst voor de boekenverzameling**

Van mevrouw N.M. van Dissel-Goudriaan uit Goes ontving het Genootschap waardevolle aanwinsten voor de bibliotheek. Het betreft voornamelijk een aantal juridische werken, vooral in verband met het notarisambt, uit de achttiende en negentiende eeuw; daarnaast een tweetal werken over landmeten. De laatstgenoemde zijn een waardevolle aanwinst omdat in de verzameling van het Genootschap naar verhouding weinig over de exacte wetenschappen aanwezig is.

Bij de schenking is een exemplaar van de *Code Napoleon* (Paris, 1810). Deze uitgave (ook niet in de ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland aanwezig) is interessant, omdat het gemaakt is volgens de methode van de stereotypie. Daarbij wordt van het zetsel van losse loden letters een massieve afdruk gemaakt met behulp van papier maché of een soort pleister. Daardoor konden de dure loden letters opnieuw gebruikt worden en kon de pagina bewaard worden voor herdrukken.

De Schatkamer der Nederlandse oudheden; of woordenboek, behelsende Nederlands steden en dorpen, kasteelen ..., (Haarlem, 1737) bevat een aantal mooie illustraties. Het Zeeuwse aandeel is erg beperkt.

Van de Spiegel der land-meters, leerende meten alle 't gene in de land-meetkonst kan voor-komen ..., (Brugghe, 1715) is maar één exemplaar bekend in Nederland. *Practijck des landmetens ... gecomponeert door Jan Pietersz. Dou*, Amsterdam, Willem Iansz., [circa 1612]. Dou maakte deze handleiding samen met zijn vriend Jan Sems, die hij kende van zijn verblijf in Leiden en van hun opleiding aan de door prins Maurits kort daarvoor opgerichte ingenieursschool. Sems is de man achter de kaarsrechte grens tussen Drenthe en Groningen.

Practijck des landmetens ... gecomponeert door Jan Pietersz. Dou, Amsterdam, [circa 1612].
ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland,
KZGW, 58842167.

Spiegel der land-meters, leerende meten alle 't gene in de land-meetkonst kan voor-komen, door Joannes Baptiste Doemens, Brugghe, 1715.
ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland,
KZGW, 58842180.

februari 2017

Aanwinst voor de archeologiecollectie

Aangekocht werden zeven fragmenten van vuurdovers, afkomstig uit het verdronken land van Rilland. Vuurdovers zijn dikke dekseltjes met een stevige knop die de ingegraven aspot naast de centrale open haard in een middeleeuws huis afdekten. Ook kon met een vuurdover een ontsnappend brandend takje uitgedoofd worden. Zoals alle objecten die in en rond de haard werden gebruikt, waren ze min of meer rijkelijk versierd met kerfsneemotieven.

Restauratie

Met de opbrengst van de boekverkoop tijdens de Algemene Ledenvergadering en de Genootschapsdag kon een boek uit de collectie van het Genootschap gerestau-

reerd worden. Het gaat om een kerkordonnantie uit de achttiende eeuw getiteld: *Kerkeordonantie voor de christelyke evangelische gemeente, welke, volgens de Augsbursche geloofsbelydenissen, vergadert te Middelburg in Zeelant, door derzelver voorstanderen... opgesteld*, uitgegeven in Middelburg door Adam Meerkamp in 1734. De Lutherse gemeente had in die periode een kerkgebouw aan het Suikerplein.

Jaarverslag van de Coördinatiecommissie Verzamelingen over 2017

De commissie bestond in het verslagjaar uit drs. C.E. Heyning (voorzitter), drs. E.J.M. van der Geest, drs. V. Frenks, P.J. Aarssen, drs. R.M. Rijkse en drs. H.J. Vader. In 2017 kwam de commissie vijfmaal bijeen. De bestuursvergaderingen van het Genootschap werden steeds bijgewoond door een der leden van de commissie. De voor- en najaarsvergaderingen van de conservatoren vonden plaats op 1 april en op 11 november 2017. Daarnaast werden diverse werkbijeenkomsten georganiseerd die geheel gewijd waren aan het project Collectie Online. Tijdens deze bijeenkomsten werd intensief met de conservatoren gediscussieerd over de opzet van een collectiedatabase op de nieuwe website, waarbij de dwarsverbanden tussen de verschillende verzamelingen weer zichtbaar gemaakt zouden kunnen worden. In december kwam het mooie bericht dat de subsidieaanvraag die hiervoor bij de Stichting Dioraphte was ingediend, was toegekend. Begin 2018 zal daadwerkelijk met dit project begonnen worden.

Naar aanleiding van de succesvolle middag met de conservatoren ‘aan tafel’ werd op 10 september 2017 een vervolgsessie georganiseerd, deze keer op buitenplaats *Moesbosch* in Koudekerke. Helaas was tot teleurstelling van de conservatoren het aantal belangstellenden deze keer zeer gering. De belangstelling van het publiek op de open Genootschapsdag in het Zeeuws Museum op 18 november was daarentegen groot. Tientallen mensen kregen die middag van een aantal conservatoren nadere inlichtingen over objecten uit de Genootschapscollectie in de nieuwe historische opstelling van het museum.

Aan de rubriek over de verzamelingen in het tijdschrift *Zeeland* werd door de conservatoren bij toerbeurt medewerking verleend. De digitalisering van de handschriftencollectie binnen het Metamorfoze-project vormde gedurende het hele jaar een punt van aandacht. Als eerste kwam het archief van het Genootschap in de loop van dit jaar online op de website van het Zeeuws Archief

Op 10 september 2017 werd een vervolgsessie 'met de conservatoren aan tafel' georganiseerd, deze keer op buitenplaats *Moesbosch* in Koudekerke.

(www.zeeuwsarchief.nl). De herziening van het *Vademecum* voor conservatoren werd afgerond. In overleg met de thesaurier van het Genootschap werd een reiskostenregeling opgesteld. Met het inrichten van eigen e-mailboxen voor de conservatoren werd een begin gemaakt. Ook werd door de commissie uitvoerig gediscussieerd over het nieuwe communicatieplan van het bestuur en werden de procedures voor nieuwe aanwinsten nog eens tegen het licht gehouden.

In dit kalenderjaar werden de inspanningen om delen van de Genootschapscollectie tot beschermd nationaal erfgoed te laten verklaren na veertien jaar eindelijk gehonoreerd. Minister J. Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wees in augustus 2017 op grond van de Erfgoedwet 2016 delen van de collectie van het Genootschap aan als beschermd cultuurofgoed. De oudste collectie (verzameld voor circa 1804) en een aantal belangrijke objecten uit de verschillende verzamelingen, zoals de kledingstukken van de Zwartvoetindianen die door Meinard Sprenger bijeengebracht werden, en het wiel waaraan Michiel de Ruyter in zijn jeugd gedraaid zou hebben, zijn opgenomen in het Nationale Register Beschermd Cultuurofgoederen. In totaal gaat het om meer dan driehonderd stukken. Deze nationale erkenning benadrukt nog eens het belang van de collectie van het Zeeuws Genootschap. In Nederland is geen andere Genootschapscollectie bekend waarin zowel het achttiende-eeuwse verzamelen in de breedte in de traditie van de verlichting als het negentiende-eeuwse verzamelen volgens het ideaal van de romantiek met de streekeigen cultuur als basis nog aanwijsbaar zijn. Op 14 december kwam een delegatie van de Erfgoedinspectie kennismaken en

de consequenties van de wettelijke bescherming nader toelichten. In de conservatorenvergadering werd uitvoerig gesproken over de mogelijkheden aan deze nationale erkenning publiciteit te geven. Het project Collectie Online zal hierbij een belangrijke rol spelen. Besloten werd tevens te onderzoeken of het maken van korte YouTube-filmpjes over de betreffende objecten haalbaar zou zijn.

In de afzonderlijke verslagen van de conservatoren wordt aandacht besteed aan de nieuwe aanwinsten die in 2017 aan de verzameling werden toegevoegd.

Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen

De conservator drs. C.E. Heyning bericht als volgt:

In het verslagjaar werd verder gewerkt aan de systematische depotcontrole in het Zeeuws Museum, dit jaar in samenwerking met M. Gossije, conservator Historische Voorwerpen. In 2017 stond het hout en aardewerk centraal. Als gevolg van deze controle kon een aantal ongenummerde objecten geïdentificeerd en genummerd worden; tevens werd informatie over de betreffende voorwerpen uitgewisseld met het Zeeuws Museum. Helaas moet gemeld worden dat een achttiende-eeuwse schoolplak (inv.nr. G2309) na uitlening door het Zeeuws Museum aan het Historisch Museum De Bevelanden verdwenen bleek. Deze schoolplak met rechte houten steel en ronde plak werd rond 1800 gebruikt door Cornelis Alegoed, die van 1789-1818 onderwijzer in Nisse was. Het strafinstrument werd het Genootschap in 1922 geschonken door P. Meijers, hoofd van de Openbare School in Nisse. De vermissing was aanleiding tot aanscherping van het protocol bij het uitlenen van objecten aan derden.

Veel tijd was dit kalenderjaar gemoeid met de administratieve afwikkeling van de beslissing van de minister een deel van de Genootschapscollectie als beschermd nationaal erfgoed aan te merken. Aan verschillende instellingen en personen werden inlichtingen over de collectie verstrekt.

Munten en Penningen

De conservator drs. K-J.R. Kerckhaert bericht als volgt:

Het afgelopen jaar is een tot nu toe onbeschreven deel van de collectie beschreven, namelijk de Vlaamse 'petits deniers'. Hierbij bleek dat zich in de collectie minimaal twee exemplaren bevinden, waarvan slechts vier exemplaren bekend zijn. Al deze munten zijn afkomstig uit het Zeeuwse kustgebied. Het gaat om twee munten van hetzelfde type met een omschrift dat gelezen kan worden als 'Inbrich'. De munten uit de Genootschapscollectie hebben een gewicht van 0,3 gram

en zijn daarmee op Hollandse voet geslagen. Een artikel over deze munten is in voorbereiding.

Verder vordert de determinatie en registratie van de muntencollectie gestaag. Op dit moment zijn alle munten uit de volle middeleeuwen gedetermineerd en geregistreerd. In het komende jaar zullen ook de Romeinse en vroegmiddeleeuwse munten worden ingevoerd.

Volkenkundige Voorwerpen

De conservatoren drs. F. van der Doe en drs. E.J.M. van der Geest berichten als volgt:

Ten behoeve van plaatsing van delen van de collectie van het Zeeuws Genootschap onder de Erfgoedwet 2016 is in het verslagjaar verder overleg gevoerd met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Erfgoedinspectie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Dit resulteerde uiteindelijk in augustus in de definitieve erkenning door minister Bussemaker van het achttiende-eeuwse, oudste deel van de Genootschapscollectie, alsook van een aantal later verworven topstukken, tot nationaal beschermde cultuurgoederen. In 2015 was de reeds uit 2002 daterende voorgenomen plaatsing door de Raad voor Cultuur van voorwerpen van het Zeeuws Genootschap onder de Wet tot behoud van cultuurbezit, de voorganger van de huidige Erfgoedwet, opnieuw aangezwengeld. Onder de nu beschermde voorwerpen bevindt zich een groot aantal volkenkundige voorwerpen. In de achttiende-eeuwse collectie zijn dat onder meer de bekende Egyptische mummie en Japanse en Indische voorwerpen, geschonken door Adriaan Moens, gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië.

Moens was ook voorzitter van het nauw aan het Zeeuws Genootschap verbonden Bataviaasch Genootschap. Andere aansprekende voorwerpen zijn de West-Indische indianentooien en de bewaard gebleven nalatenschap uit Tibet en Nepal van de Vlissingse ontdekkingsreiziger Samuel van de Putte. De later verworven topstukken betreffen de collectie gebruiksvoorwerpen en kledingstukken van de Zwartvoetindianen afkomstig van Meinard Sprenger, de West-Afrikaanse voorwerpen van gouverneur-generaal van de Nederlandse Bezittingen op de Kust van Guinea, C.J.M. Nagtlas, en de voorwerpen uit Zuid-Afrika en Bengalen verzameld door J.R. Vos tijdens zijn reis voor het Nederlands Zendelingengenoootschap. Ten slotte zijn er nog drie losse topstukken etnografica uit Nederlands-Indië als beschermd aangewezen: een badek met zilverbeslag uit Celebes, een ritueel gesmede kris uit Java en een stenen hoofd van een Javaanse tempelwachter.

In het verslagjaar was er contact met familie van de bovengenoemde Meinard Sprenger. De familie bezit nog een zilveren sigarettendoos van hem en wil deze schenken aan het Genootschap. Volgend jaar zal deze daadwerkelijk toegevoegd kunnen worden aan de verzameling Sprenger.

In het kader van een studie Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht wordt onderzoek verricht naar de drie achttiende-eeuwse indianentooien van het Zeeuws Genootschap. Door de inschakeling van de Duitse verenexpert dr. Andreas Schlothauer is inmiddels vastgesteld dat de indianentooi geschonken door handelaar in slaven en olifantstanden Abraham Louijssen, uit twee exemplaren bestaat, zodat het Genootschap nu in totaal vier tooien in de collectie heeft. Naar verwachting zal in een volgend jaarverslag meer kunnen worden gemeld over de herkomst en verwerving van de oude veren hoofdtooien uit West-Indië.

Veel tijd werd verder besteed aan de projectaanvraag Collectie Online bij de Stichting Dioraphte, die in het najaar kon worden afgerond en ingediend. De eerste contacten over het project dateren van 2014. Dioraphte is een vermogensfonds dat goede doelen in binnen- en buitenland steunt op het gebied van wetenschap en onderzoek, sociale initiatieven, natuurbescherming, podiumkunsten en cultureel erfgoed. In 2007 al heeft Dioraphte het project Inventarisatie Archeologische Collectie van het Zeeuws Genootschap gefinancierd. Op de valreep van december kwam de formele bevestiging van de honorering van het project. Het gevraagde subsidiebedrag van € 71.740 is geheel toegewezen. Het project beoogt de oude collectie, ondergebracht bij verschillende Zeeuwse beherende instellingen, in context online te presenteren en de oude dwarsverbanden virtueel weer terug te brengen. De subsidie maakt het mogelijk dit te realiseren in het jubileumjaar 2019. Het project richt zich vooral op de oude achttiende-eeuwse collectie, waarin zich veel etnografica bevindt. Met de aanwijzing tot nationaal erfgoed volgens de Erfgoedwet krijgt het project een extra meerwaarde. Ter voorbereiding voor het project werden gegevens over de oudste voorwerpen in digitale formulieren ingevoerd.

In het verslagjaar werden bijdragen geleverd aan de rubriek 't Is vol van schatten hier' in *Zeeland* (jaargang 26, nummer 2) over de Mexicaanse aardewerken waterkruiken afkomstig van de stuurman op de grote vaart, Maarten Nijssen, en de Molukse voorouderbeeldjes, geschonken door de leraar plant- en dierkunde Adam Rademaker.

Voor de catalogus van alle etnografische objecten is verdergegaan met het verzamelen van gegevens aan de hand van het archief van het Genootschap.

Er waren dit jaar geen aanwinsten.

Natuurhistorische Voorwerpen en Naturalia

Teneinde een betere inhoudelijke afstemming te bewerkstelligen, zijn de jaarverslagen van de diverse conservatoren geïntegreerd. Achtereenvolgens worden de jaarverslagen van de landzoogdieren (recent en fossiel), zeezoogdieren (recent en fossiel), mollusken (recent en fossiel), gesteenten en mineralen en de overige naturalia weergegeven.

Landzoogdieren

De conservatoren J.P. Bekker en H.K. Loeff berichten als volgt:

Voor de Collectie Landzoogdieren bestaat zowel nationaal als internationaal belangstelling. De conservator J.P. Bekker heeft veel tijd besteed aan het herinventariseren en waar nodig opnieuw rangschikken van de collectie. Ook begeleidde hij een aantal onderzoekers die het depot bezochten. Op 24 juli 2017 heeft Diego Alvarez-Lao, lector paleontologie aan de Universiteit van Oviedo (Spanje), onderzoek gedaan aan fossiele overblijfselen van hoefdieren. Jan Boshamer, vleermuisdeskundige te Den Helder, bezocht 24 juli 2017 het depot om de aanwezige vleermuissoorten te bestuderen. Meer onderzoekers bezochten het depot. De conservator H.K. Loeff begeleidde op 25 juni Jan van der Made, van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Madrid, afd. paleontologie die in de collectie onderzoek verrichtte aan de herten- en runderbeenderen. De gegevens zullen onderdeel zijn van een later te verschijnen publicatie. Ook legde zij contact met Jelle Reumer, hoogleraar paleontologie aan de Universiteit Utrecht, die voor een publicatie op zoek was naar topstukken in de Genootschapscollectie. De kaak van de *Anancus arvernensis* (mastodont van Auvergne) met kies zal worden opgenomen in zijn boek dat in 2018 uit zal komen.

In het verslagjaar heeft de conservator H.K. Loeff veel tijd besteed aan onderzoek naar de in de collectie aanwezige menselijke schedels. Zo bleek dat niet alle schedels die De Man in Zeeland verzameld had, in de Tweede Wereldoorlog verloren zijn gegaan. Een aantal is bewaard gebleven in het Instituut voor Anatomische Pathologie van de Universiteit Leiden. Voor de schedel van een in Middelburg overleden man (NHG60095) met het opschrift 'Neger' heeft het onderzoek geleid tot een publicatie in *Zeeland*. Tussendoor is nog gezocht naar de huidige verblijfplaats van de holenbeerschedel die sinds begin jaren '80 vermist is. Deze is helaas niet teruggevonden en alle sporen lijken dood te lopen.

Aan de voorbereidingen voor een tentoonstelling in Zierikzee, ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan van het Genootschap, werd door haar ook veel tijd besteed.

Zeezoogdieren

De conservator M.E.J. Bosselaers bericht als volgt:

Op 15 juli werd de jaarlijkse bottenvistocht met de ZZ10 op de Westerschelde gehouden. De familie Schot verdient onze grote dank voor het ter beschikking stellen van het schip. Er werd gekord iets ten oosten van Terneuzen, in de put bij De Griete. Opgevist werden onder meer een erg zeldzaam en vrij goed bewaard gehoorbot (perioticum) van een zeer primitieve vinvisachtige (*Parietobalaena*), uit het midden-Mioceen (circa 15 miljoen jaar oud). Gehoorbotten van walvissen zijn zeer kenmerkend en op basis van dit type bot kunnen we bepalen welke soorten walvissen er vroeger in onze streken voorkwamen. Ook bijzonder is een ribfragment van een soort zeehoe uit het Oligoceen (uit het Rupeliaan, 34 tot 28 miljoen jaar oud). Botten van zeezoogdieren uit dit tijdvak worden maar zelden aangetroffen. Het bot is afkomstig uit de Boomse klei, die op de bodem van de put bij De Griete dagzoomt. Verder visten we uit hetzelfde tijdperk ook nog een ribfragment van een soort zeeschildpad (aff. Cheloniidae sp.) op. Bij het fossiliseren is het bot volledig gepyritiseerd; het botmateriaal is daarbij volledig vervangen door pyriet (ijzerdisulfide; FeS_2), wat zo zeldzaam is dat de conservator het nooit eerder gezien had. Daarnaast werden nog een aantal interessante schedelfragmenten van walvissen opgevist. Het opvallendste schedelbot was afkomstig van een vrij grote soort noordkaper. Botten van deze groep walvissen zijn niet zo algemeen en dit bot is opvallend goed bewaard gebleven. Een overzicht van alle opgeviste botten is te vinden in bijlage 1.

Op 15 juli werd de jaarlijkse bottenvistocht met de ZZ10 op de Westerschelde gehouden.

Mollusken

De conservatoren F.A.D. van Nieulande en H. W. Nijhuis berichten als volgt: Tijdens de bottenvistocht is ook een aantal mollusken (schelpen) opgevist, meest fragmenten; een mooie gave platte klep *Pecten complanatus* was deze keer het topstuk. Voor een volledige lijst, zie bijlage 2.

Het Genootschap ontving ten geschenke van de heer Lex Kattenwinkel voor de Genootschapscollectie tien exemplaren van de fossiele schelp *Laevastarte qui-espacis* (Moerdijk en Pouwer, 2013), gevonden op het strand van Baarland. Deze schelpensoort is genoemd naar 'Vrederust', een (oorspronkelijk Zeeuwse) instelling voor geestelijke gezondheidszorg te Halsteren (Noord-Brabant). De schelpen (typen) waar de soortnaam nu aan verbonden is, zijn afkomstig van een boring in 2015 bij Baarland (boring B49B0173, laag 34 80.50-90 m onder maaiveld).

Ook ontving de conservator F.A.D. van Nieuland van Richard Bleijenberg (gids voor de groeve De Kauter, Nieuw-Namen) ter plaatsing in de Genootschapscollectie twee uitzonderlijk fraaie en wetenschappelijk zeer interessante zee-egels *Echinocardium cordatum* (Pennant, 1777). Het was lang de vraag hoe deze uiterst breekbare zee-egels (ze hebben maar een heel dun kalkskelet) toch als fossiel te vinden zijn in de groeve De Kauter te Nieuw-Namen. Onze zee-egels geven de oplossing: het blijkt dat de lichaamsholte van deze dieren, toen ze in het sediment waren ingebed, gedurende het fossilisatieproces is vol gegroeid met calciëtkristallen. Deze geven het fragiele kalkskelet van binnenuit voldoende stevigheid om de tand des tijds te kunnen doorstaan. Gids Richard Bleijenberg vond dat deze vondsten zeker een plaats in de Genootschapscollectie verdienen.

Toen de conservatoren F.A.D. van Nieulande en H.W. Nijhuis deze zee-egel-fossielen ophaalden (8 mei 2017) was er nog een verrassend geschenk. Ze kregen een groot stuk zandsteen met daarin een kern en een steenafdruk van *Arctica islandica* (Linnaeus, 1767). Bij wijze van uitzondering verkregen ze ook toestemming in de groeve zelf nog wat te verzamelen en zodoende werd de collectie van het Genootschap ook nog verrijkt met enkele exemplaren van *Chlamys opercularis* (Linnaeus, 1758) en een juveniel exemplaar van *Neptunea angulata* (Wood, 1848) en enkele aanvullende monsters, die nog uitgerepareerd moeten worden.

Gesteenten en mineralen

Van de conservator E.C. Westland is geen verslag ontvangen.

De bottenvistocht leverde ook een aantal gesteenten op. Zie hiervoor bijlage 3.

Overige Naturalia

De conservator G.R. Heerebout bericht als volgt:

Een groot deel van het verslagjaar verbleef de conservator voor werk in het buitenland. Na terugkomst heeft hij veel tijd besteed aan de xylotheek, een verzameling kleine houten plankjes, ooit aanwezig in het kabinet van de Middelburger P.J. Serlé en in 1806 aan het Genootschap geschonken. De xylotheek is de oudste die in Nederland bewaard gebleven is. Het zijn plankjes van inlandse en West-Indische houtsoorten. De geschreven catalogus die erbij hoort (G 2520-b), geeft voor de West-Indische soorten alleen maar de lokale namen. Gelukkig zijn er een aantal jaren geleden (2002 en 2003) bij de universiteiten van Wageningen en Utrecht publicaties verschenen waarin namen genoteerd zijn, gebaseerd op interviews van de lokale bevolking. Nu kunnen na ruim twee eeuwen de houten plankjes geïdentificeerd worden en een wetenschappelijke naam krijgen. Bijzonder is dat veel namen van bomen (dat zijn wel andere soorten) ook voorkomen aan de westkust van Afrika. Zo wordt er iets van de vroegere slavenhandel zichtbaar.

Het onderzoek naar de vroegere conservatoren naturalia ten behoeve van op te stellen biografieën werd voortgezet.

Bijlage 1. Lijst van opgeviste skeletdelen

Het materiaal van de bottenvistocht bestond voornamelijk uit skeletdelen van primitieve vinvisachtigen (Cetotheriidae) en van primitieve echte walvissen (Balaenidae), alsook uit wat skeletdelen van andere diergroepen.

1. Perioticum (binnenoor met slakkenhuis en evenwichtsorgaan) van een heel primitieve walvis *Parietobalaena*; goed bewaard; Mioceen; zeldzaam (voor het eerst uit de Westerschelde); belangrijk.
2. Onderkaak, fragment van een kleine Cetotheriidae (vinvisachtigen); goed bewaard; Mio-Pliocene; zeldzaam; belangrijk.
3. Spaakbeen (radius) van een kleine walvisachtige met diepe haaienbijtsproen; licht geërodeerd; Mio-Pliocene; erg zeldzaam en uitzonderlijk; redelijk belangrijk.
4. Draaier (tweede halswervel) van een kleine Cetotheriidae; vrij sterk geërodeerd; Mioceen; vrij algemeen; weinig belangrijk.
5. Schouderbladdeel van een kleine walvisachtige; vrij sterk geërodeerd; Mio-Pliocene; redelijk zeldzaam; weinig belangrijk.
6. Borst/lendenwervel van een kleine (jonge?) mammoet; redelijk bewaard (geen groeischijven, wel met gaaf doornuitsteeksel); laat Pleistoceen; algemeen (maar wordt vrij zelden opgevisst in de Westerschelde); weinig belangrijk.

7. Onderkaak, klein fragment, van grote walviskaak (vinvisachtige (?)); geërodeerd; Plioceen (?); algemeen; weinig belangrijk.
8. Gehoorbeen (bulla tympani, middenoor, zit rond de buis van Eustachius) van een Cetotheriidae; ventraal en lateraal sterk beschadigd; Mioceen; algemeen; weinig belangrijk.
9. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een middelgrote Cetotheriidae; geërodeerd; Mioceen; algemeen; redelijk belangrijk.
10. Onderkaak, klein fragment van een Balaenidae (echte walvissen); Plioceen; vrij algemeen; weinig belangrijk.
11. Schedel, klein fragment, niet gedetermineerd (mogelijk fragment van onderkaak bij processus coronoideus); Plioceen; vrij algemeen; weinig belangrijk.
12. Rib, fragment, van zeekoe; geërodeerd; oligoceen (?); vrij zeldzaam; weinig belangrijk. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een middelgrote Cetotheriidae; geërodeerd; Mioceen; algemeen; redelijk belangrijk.
13. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een middelgrote Balaenidae (echte walvissen); geërodeerd; Plioceen; redelijk algemeen; redelijk belangrijk.
14. Schedelbeen (fragment (processus pseudovalis) van een squamosum) van een middelgrote Cetotheriidae; geërodeerd; Mio-Plioceen; algemeen; redelijk belangrijk.
15. Schedelbeen (ptergoide) van een grote vinvisachtige; goed bewaard; Plioceen; zeer zeldzaam; weinig belangrijk.
16. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een middelgrote Cetotheriidae; geërodeerd; Mioceen; algemeen; redelijk belangrijk.
17. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een middelgrote Balaenidae; geërodeerd; Plioceen; redelijk algemeen; redelijk belangrijk.
18. Staartwervel van een vrij grote walvisachtige; goed bewaard; Plioceen (?); vrij algemeen; weinig belangrijk.
19. Lendenwervel van een vrij grote walvisachtige; goed bewaard; Mio-Plioceen; algemeen; weinig belangrijk.
20. Opperarmbeen 'kogel' (caput) van de humerus van een mammoet (?), erg groot; goed bewaard; laat Pleistoceen; redelijk zeldzaam; weinig belangrijk indien mammoet, belangrijk indien andere olifantachtige.
21. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een vinvisachtige (?); geërodeerd; Mio-Plioceen; vrij algemeen; weinig belangrijk.
22. Bovenkaak (klein fragment van het linker achterste (oplopende) deel van de bovenkaak vanaf het eerste foramen (opening) op de bovenzijde van het bot,

naast het spuitgat) van een vinvisachtige; geërodeerd; Pliocene; zeer zeldzaam; matig belangrijk.

23. Schedelbeen (fragment van een squamosum) van een vinvisachtige (?); geërodeerd; Mio-Pliocene; vrij algemeen; weinig belangrijk.

Bijlage 2. Lijst van opgeviste schelpen

1. *Pecten complanatus*, mooie gave platte klep; Pliocene.
2. *Pecten complanatus*, diverse fragmenten; Pliocene.
3. *Pseudamussium princeps*, fragment in tweeën gebroken; Pliocene.
4. Ongedetermineerde fossielen in een stuk zandsteen; mogelijk Zanden van Luchtbal; onder-Pliocene.
5. *Ostrea edulis*; mogelijk vroeg Holoceen.
6. *Ostrea edulis*, beschadigd; Pliocene.
7. *Ostrea edulis*, bolle klep; Pliocene.
8. *Ostrea edulis*, vlakke klep; Pliocene.
9. *Pycnodonte navicularis*, bolle klep; Pliocene.
10. *Arctica islandica*, linker klep fragment; Pliocene.
11. *Glycymeris obovata* ringelei linker klep; Pliocene.
12. *Pygocardia rustica rustica*, linker klep fragment; Pliocene.
13. Sediment-cilinder, gelaagd met schelpengruis en een Pectinidae (sint-jakobsschelp); gerold; Pliocene (?); Zanden van Merksem; bijzondere vondst.

Bijlage 3. Lijst van opgeviste gesteenten

1. Klein fragment van cilindrische concentrisch gelaagde fosforiet (waarvan nog niet bekend is wat het eigenlijk is en hoe het ontstaat); geërodeerd; Oligoceen (?); vrij algemeen. Het is niet duidelijk wat dit soort vormen precies is en hoe deze vormen zijn ontstaan; mogelijk erg belangrijk en zeker heel interessant. Een mogelijke relatie met grote zeedieren wordt momenteel door de conservator Zeezoogdieren (M.E.J. Bosselaers) onderzocht.
2. Cilindrisch stuk steen zonder inwendige structuur; gerold.
3. Roodbruin stuk steen met boorgaten; gerold; zeldzaam. Niet duidelijk hoe de gaten ontstaan zijn.
4. Groot fragment van een kleibrood (septariëknol); goed bewaard, kristallen geoxideerd; Oligoceen.
5. Klein fragment van een kleibrood (septariëknol); goed bewaard, kristallen geoxideerd; Oligoceen.

6. Plat stuk zwarte silex (vuursteen); geërodeerd; Krijt.
7. Grillig stuk zwarte silex (vuursteen); geërodeerd; Krijt.
8. Een tiental kleine knolletjes, nog te onderzoeken; gerold; Neogeen.

Bijlage 4. Publicaties verschenen in 2017, waarbij gebruik is gemaakt van voorwerpen uit de naturaliacollectie

Bosselaers, M., Nieulande, F. van, Collareta, A., A new record of *Cetopirus complanatus* (Cirripedia: Coronulidae), an epibiont of right whales (Cetacea: Balaenidae: Eubalaena spp.), from a beach deposit of Mediterranean Spain. *Atti Soc. Tosc. Sci. Nat., Mem., Serie A*, 124, 2017, pp. 43-47, doi: 10.2424/ASTSN.M.2017.17.

Loeff, H.K. 'zeer fraai cranium van een neger in 't Fransche hospitaal gestorven'. In: *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, jrg. 26, nr. 4, 2017, 139-141.

Nieulande, F. van, *Laevastarte omalii* aangetast door trematoden. In: *Afzettingen. Werkgroep voor Tertiaire en Kwartaire Geologie*, jrg. 38, nr. 1, 2017, 14.

Nijhuis, H.W., De katten van Suratte. In: *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, jrg. 26, nr. 1, 2017, 30-31.

Archeologische voorwerpen

De conservator A. Feldbrugge bericht als volgt:

Aanwinsten

Op 3 februari zijn zeven vuurdovers aangekocht op een onlineveiling bij Veiling Korendijk in Middelburg, afkomstig van het verdronken land van Oud-Rilland. Enkele exemplaren zijn wat beschadigd, een aantal is gaaf. Ze zijn toegevoegd aan de collectie, in depot bij de SCEZ onder nr. 835-22, 835-23, 835-24, 835-25, 835-26, 835-27, 835-28.

Vuurdovers zijn kleine dikke dekseltjes met een stevige knop. Ze werden over het algemeen, net als de andere objecten die met de open haard te maken hadden, zoals kandelaren en spitsteunen, versierd met kerfsneemotieven. De

Zeven fragmenten van vuurdovers, afkomstig uit het verdronken land van Rilland.

haard lag in de middeleeuwen midden in het woonvertrek. Een vuurdover werd gebruikt om ontsnapte brandende stukjes hout en houtskool uit te doven zonder je handen te branden. Ook werden ze bij wijze van deksel 's nachts op een, al dan niet ingegraven, doofpot gelegd.

Exposities

In het kader van de viering 'Middelburg 800 jaar stadsrechten' werd in samenwerking met het Zeeuws Archief en de SCEZ een educatieve tentoonstelling verzorgd in de keukenkasten van het keldergewelf in het Van de Perrehuis aan het Hofplein in Middelburg (april 2017-april 2018). De opzet was om het veranderen van gebruiksvoorwerpen uit de keuken en van de eettafel te laten zien uit de dertiende, zeventiende en eenentwintigste eeuw. De archeologische voorwerpen kwamen uit de collecties van het Genootschap en het Provinciaal Archeologische Depot (PAD), de eenentwintigste-eeuwse objecten werden door particulieren ter beschikking gesteld.

Het Historisch Museum De Bevelanden in Goes richtte een opstelling in over verdwenen dorpen in de gemeente Borssele, onder de naam 'Buitengewoon & Markant – Op 't dorp in de Zak van Zuid-Beveland'. Uit de archeologische collectie van het Genootschap zijn er enkele objecten te zien afkomstig van het Hoge Huis van Sinoutskerke en van het kerkhof van Coudorpe. Het Zeeuws Museum veranderde zijn geschiedkundige zalen. Hiervoor zijn een aantal 'nieuwe' archeologische objecten uit het depot gebruikt.

Expositie 'De Romeinse Kust' begon aan haar laatste etappe langs de Nederlandse kust, nu in het Zeeuws Museum. Van de Genootschapscollectie werden in overleg met Marie-France van Oorsouw, gastcurator van de tentoonstelling, nog enkele objecten toegevoegd aan de tentoonstelling, dit vanwege het overwegend Zeeuwse karakter van deze versie van 'De Romeinse kust'. Het Genootschap leverde uit het binnenland van Walcheren onder andere briquetage-materiaal, gebruikt voor de zoutwinning, een spinsteen en een weefgewicht. Met dank aan het archeologisch depot van de SCEZ.

Onderzoek

Tim Clerbaut van de Universiteit Gent kwam op 29 mei naar het depot van het Zeeuws Museum en SCEZ om voor zijn promotieonderzoek de Romeinse dakpannen en ander Romeins bouw materiaal verder te bestuderen. Het betreft materiaal dat zowel bij Colijnsplaat als Domburg gevonden is.

Letty ten Harkel van de Universiteit van Oxford fotografeerde op 24 augustus enkele fibulae voor het hoofdstuk dat Rosie Weetch (British Museum, fibuladeskundige) voor de op stapel staande uitgave over Walcheren zal schrijven. Dit boek zal uitkomen in de reeks Werken van Zeeuws Genootschap. Ten Harkel is een van de redacteuren van die uitgave.

Student Jasper Boelsma, masterstudent archeologie aan de Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden, maakte voor zijn masterscriptie een inventarisatie van zoveel mogelijk vroegmiddeleeuwse Nederlandse zwaarden, gebaseerd op de elementen van het zwaard die het gebruik beïnvloedden. In dit kader kwam hij het middeleeuwse zwaard, de sax (SCEZ 0033-041) van het strand van Domburg, bestuderen en opnemen in zijn database.

Publicaties

Nelleke IJssennaggel bespreekt in haar proefschrift *Central because liminal* (promotie 23 november 2017) twee hakzilvergewichtjes, een gevonden op het Oostkapelse strand en een in het duingebied van Schouwen. Ze zijn bewijs van de aanwezigheid in de middeleeuwen van Deense handelaren in Zeeland. De twee kleine, bronzen ‘dobbelseentjes’ zijn in 2016 als zodanig gedetermineerd door Pieterjan Deckers (Vrije Universiteit van Brussel) en Torben Christiansen (Museumsinspektør gemeente Ålborg, Denemarken).

Uitgever-auteur Nina Linde Jasperse van Terra Cotta Incognita stelde samen met Bernard Meijlink en Bram Silkens, archeologen van de Walcherse Archeologische Dienst, op verzoek van de Gemeente Veere een boekje over het oude Domburg en directe omgeving samen. Voor dit publiëksboekje, *Zeeën van tijd*, fotograferden Nina Jasperse en Pieter Crucq een aantal objecten in een gefingeerde grafopstelling; met dank aan het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden voor het uitlenen van een aantal objecten afkomstig van het strand van Oostkapelle die zich in het Leids archeologische depot bevinden.

De conservator van het Genootschap leverde een bijdrage door middel van het verstrekken van de meest recente kennis over vondsten, illustraties en anekdotes. De uitgave werd op vrijdag 1 december in het gemeentehuis van Veere gepresenteerd.

Tussen alle evenementen door bleef de conservator bezig met het inventariseren en registreren van de collectie in Excel, daarbij een dag in de week vergezeld van Gemma van der Hoogte, die daarbij assisteerde en alles dat opmerkelijk was, fo-

tografeerde. Ook de archieven van verschillende instanties werden geraadpleegd om zoveel mogelijk gegevens van deze oude collecties boven water te krijgen.

Muziekinstrumenten

De conservator J. Vogel bericht als volgt:

Gedurende het verslagjaar hebben zich geen bijzondere gebeurtenissen met betrekking tot de deelverzameling voorgedaan.

Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

De conservatoren drs. D. de Vries, drs. I.H. Vogel-Wessels Boer en drs. V. Frenks berichten als volgt:

Veel werk is door de conservatoren gestoken in het afronden van de bestandscontrole. Veronica Frenks heeft de Genootschapskalender 2018 samengesteld.

De conservatoren hebben gedurende het verslagjaar bijgedragen aan de Conservatorenendag op de buitenplaats *Moesbosch* te Koudekerke. Verder werd medewerking verleend aan de wandeling Middelburg 800 jaar van dr. W. van den Broeke en aan een rondleiding van enkele studenten van het University College Roosevelt. Daarnaast werd door Ineke Vogel meegewerkt aan de voorbereidingen voor de Collectie Online.

Aan aanwinsten kan een schenking van foto's van de familie Oggel worden gemeld. Mevrouw Risseeuw uit Schoondijke heeft een unieke tekening uit 1912 van het dorp aan het Genootschap geschonken. De tekening is op 10 juni overgedragen aan Dick de Vries. De onderhandelingen over de verwerving van een Album Amicorum hebben uit financiële gronden niet tot een positief resultaat geleid.

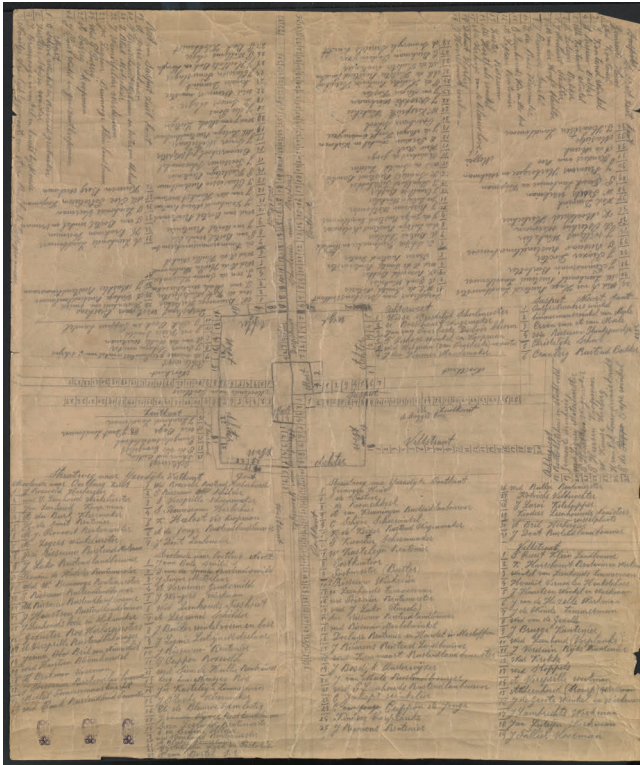
Veronica Frenks publiceerde over Albert Bernard Neujean (1887-1959) in het tijdschrift *Zeeland* (nummer 3, 99-103, onder de titel: 'Albert Bernard Neujean schildert de wereld naar zijn hand').

In het verslagjaar is gebruikgemaakt van de Zelandia Illustrata voor verschillende doeleinden.

Handschriften

De conservator drs. R.M. Rijkse bericht als volgt:

Ook dit jaar was vol van Metamorfoze. In januari is het tweede gedeelte van de handschriften (de nummers 5000-8160) overgebracht naar het Zeeuws Archief. Daar is een eerstelijnsconservering uitgevoerd: droogreinigen, vlakken, ezelsoren terugvouwen, scheuren repareren, gaten in het document opvullen etc. Hierna is

Kaart van Schoondijke, waarop precies is aangeduid wie waar woonde, geschonken door mevrouw Risseeuw. Zeeuws Archief, KZGW, ZI-aanwinsten 1067.

alles gedigitaliseerd. Deze werkzaamheden namen een groot deel van het jaar in beslag, omdat het deze keer om omvangrijkere handschriften ging dan bij de eerste zending. In december was deze klus geklaard. De herverpakking was gereed, de banden voorzien van zuurvrije omslagen en de doorlopende reeksen verpakt in passende dozen. Na een uitvoerige controle op volledigheid (zijn alle pagina's gedigitaliseerd), volgnummering (is de volgnummering binnen een inventarisnummer juist), inhoud bestanden (bevat het bestand de afbeelding die het volgens de bestandsnaam zou moeten hebben), scaninstructies (zijn de scaninstructies goed opgevolgd, zoals het wel/niet scannen van blanco pagina's en schutbladen) en beeldtechnische aspecten (steekproefgewijze controle op de beeldkwaliteit), zijn alle scans inhoudelijk goedgekeurd en eind 2017 verstuurd naar Bureau Metamorfoze in Den Haag. Die gaan vervolgens alle scans op inhoudelijke gronden beoordelen, voordat ze hun definitieve goedkeuring geven, een klus die een groot deel van het volgend jaar zal opeisen. De scans van de handschriften zullen hierna in één keer online gezet worden, dit om allerlei extra handelingen, met kans

op fouten, te voorkomen. Op 19 juli heeft uw conservator wederom een inspectieronde gehouden in het Zeeuws Archief om met eigen ogen de voortgang te aanschouwen.

Voorgesteld werd om het project uit te bereiden met de verzameling Ermerins-Wildschut, 1570-1795, circa 2 meter. Hiervoor heeft Metamorfoze toestemming gegeven. Dit archief is afkomstig van Jacobus Ermerins (1725-1795), comies van 's lands magazijnen en gedelegeerd rechter te Lillo. Op 18 februari 1795 werd hij baljuw van Veere. Zijn archief is in 1907 door C.J. Fokker aan het Genootschap geschonken (*Archief Zeeuwsch Genootschap*, 1907, XIII). Volgens Nagtglas (*Levensberichten* I, 187) zouden er vele nagelaten papieren van Ermerins bij diens vader C.J. Fokker berust hebben. C.J. Fokkers schoonvader, A.J.F. Egter, was een kleinzoon van Jacobus Ermerins. Een waardevolle toevoeging!

Ook werd voorgesteld om de serie Handschriften van het Genootschap compleet te maken, de scans van een eerder gedaan Metamorfoze-project betreffende de collectie C.J.M. Nagtglas mee te nemen in de beschikbaarstelling.

Ook het archief van het Zeeuws Genootschap (berustend bij het Zeeuws Archief) is nu helemaal gedigitaliseerd. Na inhoudelijke controle door het Zeeuws Archief en technische controle door Metamorfoze staat dit gehele Genootschapsarchief sinds eind november op de site van het Zeeuws Archief: Archief KZGW, toegangsnummer 26 en vervolgens klikken op het gewenste inventarisnummer. Eind van het jaar stonden de handschriften, verpakt in verhuisdozen, klaar voor retourvervoer naar de Zeeuwse Bibliotheek. Het project ligt nog steeds op schema. Het eindverslag digitalisering en het eindverslag conservering is voorzien voor 1 oktober 2018, waarna in ons jubeljaar 2019 alles online zou moeten zijn. Met deze digitalisering en beschikbaarstelling hoopt het Genootschap de toegankelijkheid van haar papieren erfgoed voor gebruikersgroepen te vergroten. Dankzij de conservering en zuurvrije berging bevindt de collectie Handschriften zich nu in een goede conditie. Om fysiek verval tegen te gaan, wordt de inzage van dit materiaal beperkt. Toch zal de collectie ook in de toekomst, na overleg met de conservator Handschriften, toegankelijk blijven voor onderzoekers met specifieke vragen die met behulp van een digitale versie niet te beantwoorden zijn. Vermeldenswaard is het feit dat uw conservator op 14 december een rondleiding heeft gegeven aan een delegatie van de Erfgoedinspectie. Ze wilden graag een aantal handschriften zien die in het Nationale Register Beschermden Cultuurgoeederen zijn opgenomen. Bij afwezigheid van mijn collega Paul Aarssen heb ik ook de boeken voor mijn rekening genomen.

De contacten met de Zeeuwse Bibliotheek, i.c. met conservator Marinus Bierens, verlopen in een prima sfeer.

Boeken

De conservator P.J. Aarssen bericht als volgt:

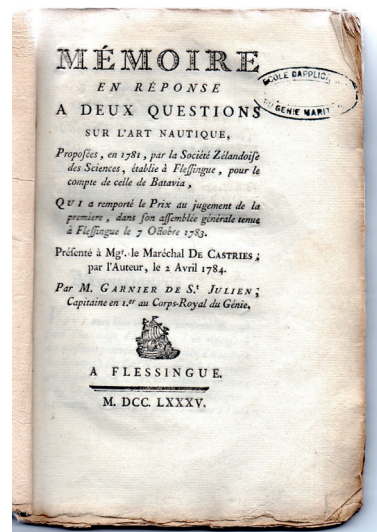
Veel aandacht ging het afgelopen jaar uit naar het verzamelen van gegevens voor een proef met het project Collectie Online. Hiervoor werd een dertigtal boeken van de oudste collectie bekeken en gezocht naar gerelateerde gegevens zoals vermeldingen in literatuur, persoonsgegevens etc. Data uit het papieren archief van het Genootschap, zoals eventuele schenker of de verwervingsdatum, werden in een aantal gevallen aangeleverd door de hoofdconservator. Daarbij bleek in veel gevallen dat de eigendom van een boek niet altijd gemakkelijk te achterhalen is. Waar het duidelijk is dat het om een werk van het Genootschap gaat, is dit (nog) niet altijd in de catalogus aangegeven. Tegelijk met het vullen van de database zal dit laatste de speerpunt voor het komende jaar moeten worden.

Er werd ook meegewerkt aan het opstellen van het contract met en het programma van eisen voor het automatiseringsbedrijf dat de database gaat ontwikkelen.

De collectie werd in 2017 uitgebreid met een bijzondere aankoop en een aantal schenkingen.

Voor de verzameling werd een bijzondere aanvulling aangekocht getiteld: *Mémoire en réponse à deux questions sur l'art nautique, proposées en 1781, par la Société Zélandoise des Sciences ... présenté à mgr. le Maréchal de Castries par l'auteur, le 2 avril, 1784.*

Het is een antwoord op een prijsvraag die het Genootschap voor rekening van het Bataviaasch Genootschap in 1780 had uitgeschreven. Deze verhandeling van de Franse ingenieur M. Garnier de Saint Julien werd met goud bekroond. Hij liet deze met een voorwoord in 1785 zelf in Vlissingen drukken. Van dit werk zijn maar twee andere exemplaren bekend: één in de Bibliothèque nationale de France in Parijs en één in Yale University.

M. Garnier de St. Julien, *Mémoire en réponse à deux questions sur l'art nautique*, Vlissingen, 1785, ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW, 58843382.

Mevrouw N.M. van Dissel schonk naast een aantal juridische werken uit de negentiende eeuw ook de *Schatkamer der Nederlandse oudheden; of woordenboek, behelsende Nederlands steden en dorpen, kasteelen ...*, Haarlem, 1737, met een aantal mooie illustraties, en een tweetal werken over landmeten in de zeventiende en achttiende eeuw: *Practijck des landmetens: leerende alle rechte en kromzydige landen ... ghecomponeert, door Johan Sems, ende Jan Pietersz. Dou*, Amsterdam, [circa 1620], en *Werkdadige meetkonst ...*, Leeuwarden, 1744. Dou maakte deze handleiding samen met zijn vriend Jan Sems, die hij kende van zijn verblijf in Leiden en hun opleiding aan de door prins Maurits recent opgerichte ingenieurs-school. Sems is de man achter de kaarsrechte grens tussen Drenthe en Groningen. Beide werken vormen een mooie aanvulling op de wat ondervertegenwoordigde exacte wetenschappen.

Van de schrijfster Françoise de Nooijer ontvingen we: *De Dry Clavers en bewoners*.

Het Familiefonds Hurgronje schonk: *Reislustige Zeeuwsche Regenten: de reis van Isaac en Paul Hurgronje, Paulus Ribaut en Johan Steengracht naar Londen in 1769*, door Irene Storm van Leeuwen-van der Horst.

De Dry Clavers aan de Vlissingestraat te Middelburg.
Foto: Ymblanter, 10 september 2011, licentie: CC-BY-SA-3.0-NL.

Irene Storm van Leeuwen-van der Horst, *Reislustige Zeeuwse regenten. De reis van Isaac en Paul Hurgronje, Paulus Ribaut en Johan Steengracht naar Londen in 1769*, Hilversum 2017. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW.

Van de voorzitter van het Genootschap, jhr. mr. K.F.H. Schorer, ontvingen we een zevental fraai geïllustreerde kinderboeken uit het begin van de vorige eeuw. Het gaat onder andere om titels als *Hollandsche Kinderliedjes*, London, 1917, met illustraties van H. Willebeek Le Mair, die ook een Engelse variant illustreerde; *Het Bloemenhuis*, Utrecht, z.j., met versjes en tekeningen van Rie Cramer; *Little Songs of Long Ago*, London, 1912, met tekeningen van H. Willebeek Le Mair.

J. Worp, *De zingende kinderwereld. Kinderliedjes voor een of twee stemmen met pianobegeleiding*, Groningen, z.j., met 12 gekleurde platen naar aquarellen van C. Jetses. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW, 61147123.

Het bloemenhuis. Teekeningen en versjes van Rie Cramer, Utrecht, z.j. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW, 61147488.

Conservator Herman Nijhuis schonk *Het boek der Psalmen, nevens de gezangen bij de Hervormde Kerk van Nederland in gebruik*, Haarlem, 1774. Dit boek, afkomstig uit de bibliotheek van de voormalige Christelijke Kweekschool te Middelburg, heeft in blindstempeling op het voorplat 'Magistraat van Domburgbuyten'.

De controle van de verzameling Pamfletten van na 1795 werd afgerond. Hierin werden weinig exemplaren gevonden die aan het Genootschap toebehoren.

Door de conservator boeken werd op 19 april ook deelgenomen aan 'Met conservatoren aan tafel' in het buiten *Moesbosch*. In tegenstelling tot het vorige jaar viel de opkomst tegen.

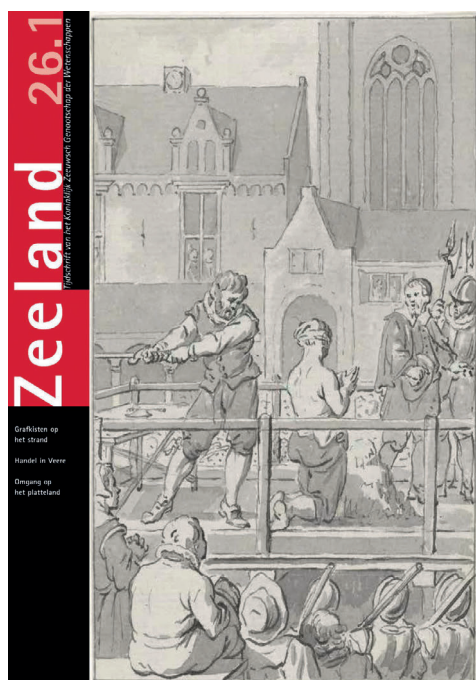
Ruilverkeer

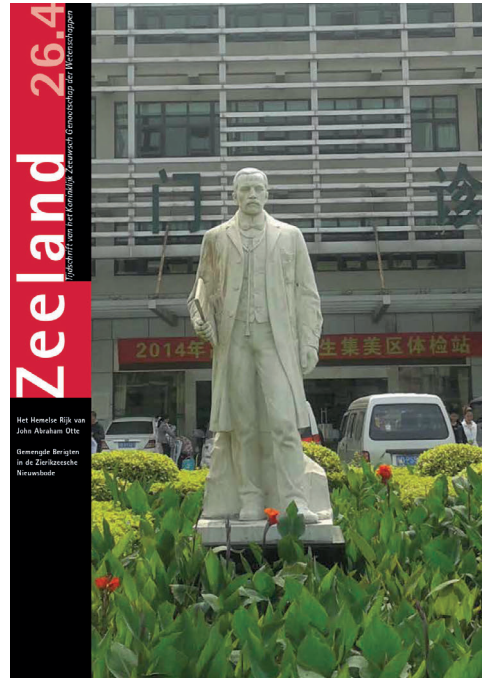
De conservator G.G. Trimpe Burger-Mekking bericht als volgt:

Het ruilverkeer beleeft nog steeds moeilijke tijden. Door het digitaal publiceren en de hoge verzendkosten wordt het voor de meeste partners moeilijk de ruilbestanden op peil te houden. De samenwerking met de Zeeuwse Bibliotheek verloopt goed, zo nodig is er overleg. De 'ijzeren stock' is aangevuld met vijf exemplaren van elke uitgave van het Genootschap in 2016. In het tijdschrift *Zeeland* is in elke aflevering een selectie uit de ontvangen publicaties gegeven.

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van het tijdschrift *Zeeland* over 2017

De redactie heeft in totaal vier keer vergaderd; de vergaderingen werden telkens gehouden na het verschijnen van het tijdschrift. De samenstelling van de redactie wijzigde; Bert Gerestein en Frits Smulders verlieten na vele jaren de redactie. In het verslagjaar verscheen *Zeeland* elk kwartaal volgens het vastgestelde tijdschema. Het blad bevatte tien artikelen en zeven bijdragen in de rubriek 'Schatten'. Het streven is erop gericht om naast artikelen over de geschiedenis van Zeeland ook artikelen uit andere disciplines op te nemen.

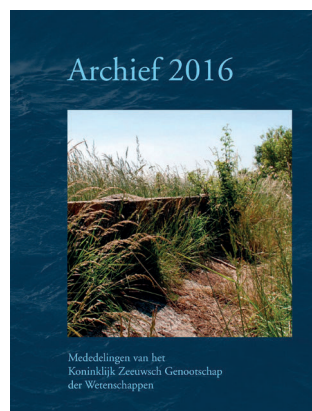

Viermaal werd een selectie besproken uit de publicaties die het Genootschap in ruilverkeer ontvangt. Bij de boekbesprekingen werd een begin gemaakt met het beleid van de redactie om ook recensenten van buiten de provincie aan te trekken.

De inhoud van het blad was gevarieerd. Om enkele voorbeelden te noemen: er verschenen diverse artikelen over allerlei aspecten van de geschiedenis van Zeeland, zoals over een Zeeuwse arts-zending in China, over het Zeeuwsch Genootschap gedurende de Tweede Wereldoorlog, over Stormvloed en de Delta, over de kunstenares Marlow Moss, en over omgangsvormen in de plattelandscultuur. In de rubriek Schatten werden diverse voorwerpen uit de rijke collecties van het Genootschap beschreven: zeldzame Schotse munten, de schedel van een neger, een mooi aquarel van de Balans, voorouderbeeldjes van de Molukken, brieven van en naar Einstein, een aquarel van het Vlissingse badhuis, schelpen uit Surat (India). De collecties van het Genootschap lijken onuitputtelijk. De resterende pagina's werden voornamelijk gevuld met nieuws vanuit het Genootschap.

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van Archief en Werken over 2017

Na de zomer 2017 verscheen met enige vertraging *Archief 2016*, dat bijdragen bevat van Ad Maas en Judith Siegel. Een derde, zeer omvangrijk artikel stond ingepland, maar helaas besloot de auteur zijn artikel uiteindelijk, nadat een groot deel van het redigeerwerk al was gedaan, in te trekken wegens onder meer een financiële tegemoetkoming voor illustraties. De redactie betreurt deze keuze, temeer omdat er al veel werk in was gaan zitten én er een kopijprobleem ontstond voor het jaarboek.

In 2017 verscheen sinds lange tijd een uitgave in de reeks *Werken*, getiteld *Reimond Kimpe. Het leven van Jezus in Veere en omstreken*, ingeleid en bezorgd door

dr. Lo van Driel. Tot nog toe was onbekend dat Kimpe een complete reeks tekeningen had gemaakt van het leven van Jezus. Het bijzondere van deze hele reeks is dat het leven van Jezus zich afspeelt in Veere en omgeving. Kimpe volgde wel getrouw (onder opgave van de Bijbelpassages) het leven van Jezus, maar hij maakte er een stripverhaal van met stad- en herbergscènes waarin we vooral Veere, soms ook Middelburg en Vlissingen herkennen. Kimpe-biograaf Van Driel heeft de tekeningen gescand en

uitgesneden en voorzien van een bijpassend Bijbelcitaat. De tekeningen worden voorafgegaan door een inleiding, waarin Van Driel nader ingaat op de tekeningen binnen het oeuvre van Kimpe. De uitgave heeft de nodige aandacht gekregen in de plaatselijke media. Onder meer de *PZC* besteedde een uitvoerig stuk aan de uitgave. In Huize *Moesbosch* te Koudekerke verzorgde Van Driel naar aanleiding van de uitgave voor het Genootschap een lezing over Kimpe.

In 2017 is daarnaast doorgewerkt aan het jubileumnummer van *Archief* dat in 2019 ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan van het Genootschap zal verschijnen. Inmiddels hebben ruim twintig auteurs toegezegd een bijdrage te schrijven. In oktober vond een eerste auteursbijeenkomst plaats en konden auteurs nader kennis maken met elkaar en van gedachten wisselen. De bijeenkomst werd geleid door de redactie van het jubileumnummer: dr. Francien Petiet, prof. dr. Henk Nellen en prof. dr. Arjan van Dixhoorn.

In 2017 hebben drs. Katie Heyning, Marianne Gossije en drs. Evelyn Wiers-Menschaar de redactie verlaten. Zij zijn vervangen door dr. Willem Peene en drs. Marianne Vader. Willem Peene werd op 12 mei 1972 geboren te Arnemuiden. Hij voltooide in 1989 zijn havo-opleiding aan de Voetius-scholengemeenschap te Goes. Na in 1990 zijn hbo-propedeuse Theologie behaald te hebben aan de Evangelische Hogeschool te Amersfoort, volgde hij de vooropleiding Grieks en Latijn aan de Universiteit Leiden. Vervolgens studeerde hij Godgeleerdheid aan deze universiteit. In 1997 legde hij het doctoralexamen af (hoofdvak Oude Testament, bijvak homiletiek) en in 1998 het kerkelijk examen vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk. Hij werd achtereenvolgens predikant te Driesum (1998-2003), Veen (2003-2008) en Kootwijk-Kootwijkerbroek (2008-heden). Naast zijn fulltime werk als predikant werkte Peene aan een proefschrift over de predikant Josua van Iperen (1726-1780), die onder meer lid was van het Genootschap. Hij promoveerde begin 2017 aan de Universiteit Leiden.

Marianne Vader werd geboren op 21 oktober 1972 te Middelburg. In haar geboorteplaats behaalde zij in 1991 aan de Christelijke Scholengemeenschap Walcheren haar middelbareschooldiploma. Hierna verliet ze Zeeland om in Breda en Woensdrecht de officiersopleiding van de Koninklijke Luchtmacht te volgen. Na een studie bedrijfskunde aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam en enkele bedrijfskundige functies binnen Defensie zwaaide zij in 2000 af in de rang van kapitein. Zij behaalde hierna een tweede- en eerstegraads lesbevoegdheid voor

het schoolvak Nederlands en werkte vanaf 2003 als docent op diverse middelbare scholen in Zeeland, Aruba en Noord-Holland. In 2014 voltooide zij haar masterstudie Nederlandse Letterkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en is sindsdien werkzaam als docent letterkunde bij de Hogeschool van Amsterdam en bij de Hogeschool Inholland. Daarnaast is zij als promovenda verbonden aan de Vrije Universiteit waar zij onderzoek verricht naar een cultuurhistorische didactiek voor historische literaire teksten in het kader van literatuurgeschiedenisonderwijs binnen de tweede fase van het voortgezet onderwijs.

Jaarverslag van de Werkgroep Cultuurhistorie (WCH) over 2017

Met de toetreding van André Kastelein en Wim van Liere tot het bestuur van de Werkgroep Cultuurhistorie (WCH) en de omzetting van vice-voorzitter naar voorzitter WCH van Peter van Druenen najaar 2017, kreeg de werkgroep dit jaar een belangrijke creatieve impuls. Een en ander leidde tot een breed, dynamisch en gevarieerd activiteitenprogramma. Zonder overdrijving kan worden gesteld dat de WCH in 2017 weer terug van weg was, na de geforceerde bestuurlijke stilstand in het jaar daarvoor. Kortom: 2017 was het jaar van de symposia, lezingen en de uitreiking van de Roggeveenprijs. Anya Luscombe, genootschapsvertegenwoordiger in het WCH-bestuur, meldde haar afwezigheid van september tot 1 januari 2018 in verband met een onderwijs- en onderzoeksopdracht in de Verenigde Staten. Tijdens de Algemene Ledenvergadering van het Zeeuws Genootschap op 21 november, kondigde de voorzitter van het Genootschap aan dat Peter van Druenen per 1 januari 2018 benoemd wordt tot thesaurier en bestuurslid van het Zeeuws Genootschap. In die positie blijft hij voorzitter van de werkgroep. Eveneens vervangt hij per januari 2018 Anya Luscombe als afgevaardigd lid van het Genootschap in de werkgroep. Het bestuur kwam in 2017 vijf maal bijeen. Belangrijk aandachtspunt voor de werkgroep was uitbreiding van haar netwerk en verjonging van het ledenaantal. Zij hoopt dit te bereiken door het organiseren van een aantrekkelijk activiteitenprogramma met onverwachte, nieuwe gasten en sprekers en uitbreiding van haar culturele netwerk. In 2017 is hiermee een start gemaakt.

WCH-activiteiten

- april-mei. Vijf Hurgronje-lezingen over verschillende aspecten van de Zeeuwse geschiedenis. Een initiatief van het University College Roosevelt in samenwerking en met financiële ondersteuning van de WCH en de Provincie Zee-

De Delftse stedenbouwkundige Han Meyer hield op 23 september een lezing in het voormalig Stadhuis in Middelburg: 'Naar een nieuwe staat van de Delta in Zeeland'.

land. Locatie: Raadzaal van het voormalige Stadhuis, Middelburg. Organisatie: Arjan van Dixhoorn.

- 28 april. De Algemene Ledenvergadering van de WCH vond plaats in Zeeuws Maritiem MuZEEum te Vlissingen. Na de vergadering kregen de aanwezigen een interessante museumrondleiding door Leida Goldschmidt, WCH- én Genootschapslid en werkzaam bij het museum.
- 30 mei. Lezing Peter van Druenen na afloop van de Algemene Ledenvergadering van het Genootschap. Titel: *'De onstuimige relatie tussen Middelburg en Vlissingen door de eeuwen heen'*. Locatie: Betje Wolff Auditorium, ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, Middelburg.
- 23 september. Lezing door Han Meyer (stedenbouwkundige Technische Universiteit Delft): *'Naar een nieuwe staat van de Delta in Zeeland'*. Locatie: Burgerzaal van het voormalige Stadhuis te Middelburg. Organisatie: Elly Adriaansz.
- 12 oktober. Mini-symposium *'Middelburg als historische wijnstad'*, als onderdeel van een reeks over dit onderwerp en met een driedelig doel: het opzetten van een netwerk van deskundigen, kennisuitwisseling, het streven naar een publicatie over Middelburg, wijn, transport en geschiedenis. Locatie: University College Roosevelt. Het symposium werd financieel ondersteund door de WCH. Organisatie: Arjan van Dixhoorn.

- 18 november. Symposium ‘*Rederijerscultuur in Zeeuws-Vlaanderen: stand van zaken*’, opgeleusterd met twee muzikale (koor)intermezzi van de componist Lupus Hellinck (zestiende eeuw). Dit evenement was een spin-off van een eerdere presentatie met dit thema in het Museum Veere in 2016 en betrof een samenwerkingsverband met de WCH. Deze en de Provincie Zeeland verleenden financiële steun. Organisatie: Arjan van Dixhoorn in samenwerking met project Rederijers in Zeeland en het Museum.
- 21 november. Uitreiking van de tweejaarlijkse Roggeveenprijs voor de beste masterscriptie en onderzoekpaper op het gebied van de Zeeuwse (cultuur)geschiedenis. De winnaars ontvingen respectievelijk € 500 en € 250 en hielden een kort maar boeiend exposé met beeld en geluid over hun onderzoek. De jury die de onderzoeken beoordeelde bestond uit: prof. dr. Henk Nellen, dr. Hannie Kool-Blokland, dr. Perry Moree en drs. Elly Adriaansz (secretaris), allen historici. De prijsuitreiking vond plaats in het Betje Wolff Auditorium, ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, Middelburg. Organisatie: WCH. De editie van 2017 werd gewonnen door:
 - Jan-Willem de Winter met zijn masterscriptie, ‘*Gehavende stad. De krimp van middeleeuwse havensteden in Zeeland in de 16e-19de eeuw*’, Universiteit Utrecht 2014 en
 - Joost Verheggen met zijn onderzoekpaper ‘*Remigius Schrijver: an Early Composer of the Baroque Uncovered*’, University College Roosevelt Middelburg, 2016
- 9 december. Symposium ‘*Middelburg als wereldstad*’, naar aanleiding van het 800-jarige bestaan van de stad. Het symposium dat bijzonder goed werd bezocht, bevatte zeven korte inleidingen door zeven sprekers over cultuur, economie, demografie, politiek, religie, voeding, wetenschap. De lezingen werden als een kleine, historische odyssee wandelend gehouden rond- en in de ruimten van het Abdijcomplex te Middelburg. Sprekers en lezingen:

De tweejaarlijkse uitreiking van de Roggeveenprijs voor de beste masterscriptie en onderzoekpaper op het gebied van de Zeeuwse (cultuur)geschiedenis vond plaats op 21 november, na de Algemene Ledenvergadering van het Zeeuws Genootschap.

Op 9 december werd in de Middelburgse Abdij een 'wandelend symposium' georganiseerd met het thema 'Middelburg als wereldstad'. Deze activiteit was al ruim van tevoren uitverkocht.

- Erica Boersma (historicus), *'Middelburg als spel in het calvinisme'*
- Peter van Druenen (historicus), *'De demografische ontwikkelingen in Middelburg tot en met de negentiende eeuw'*
- Victor Enthoven (historicus) over de economische rol die Middelburg in haar bloeiperioden vervulde
- Veronica Frenks (Romanist), *'Middelburg als toeristische trekpleister'*
- Gerard van Keken (sociaal geograaf), *'Culinaire en vinologische zaken in de Middelburgse geschiedenis'*
- Joost Verheggen (muziekwetenschapper), *'De rol van Middelburg als muzikaal centrum'*
- Huib Zuidervaart (wetenschapshistoricus), *'Wetenschappelijke ontwikkelingen en hun oorsprong in Middelburg'*
- Dit veelzijdige 'zevenluik' werd in- en uitgeleid door Arjan van Dixhoorn (historicus) en besloten met een geslaagde receptie waarin Gerard van Keken (sociaal geograaf) een toelichting gaf op de aan Middelburg gerelateerde wijn en chocolade die werden geserveerd. Totale organisatie: Wim van Liere.

Financiën

Met dank ontving de WCH ook in 2017 Provinciale subsidie en een bijdrage van het Zeeuws Genootschap. Het aanzienlijk aantal projecten waarbij de WCH in 2017 betrokken was als organisator en/of als (mede-)financier resulteerde in een verlies-situatie. De liquiditeit én het eigen vermogen namen hierdoor substantieel af, bij een op zichzelf nog aanvaardbaar blijvende solvabiliteitssituatie. Een en ander zal worden verantwoord in de nog te presenteren jaarrekening over het verslagjaar 2017.

Jaarverslag van de Werkgroep Geologie over 2017

De bijeenkomsten werden gehouden in Grandcafé Willem in Middelburg. De koffie- en theevoorziening, in eigenbeheer, liep uitstekend met dank aan Els Simons, Henny Lukasse, Herman Nijhuis en Jan de Quaasteniet. De technische bijstand voor het projecteren werd verzorgd door Jan. Ook hiervoor dank.

Leden

Het leden aantal per 1 januari 2018 bedraagt 77 en is met 4 toegenomen. Er zijn 43 kernleden en 34 *Voluta*-leden. We hebben de volgende nieuwe leden mogen verwelkomen: André Cardol, Jef de Ceuster, Erwin Harte, Nicolas Mueller, Marvin Overbeeke en Bert Pijnappel als kernlid. Henk Lous en Gerard Verwey hebben hun *Voluta*-lidmaatschap opgezegd.

Voluta

Het blad *Voluta* is tweemaal uitgekomen en er zijn 7 ruilabbonnementen en 2 gratis abonnementen met andere verenigingen/instanties. Leden kunnen oude *Voluta's* tot en met september 2017 downloaden op de website, voor niet-leden zijn de verschenen nummers tot en met september 2014 beschikbaar.

Bijeenkomsten

De bijeenkomsten in Middelburg werden zeer goed bezocht. De opkomst lag gemiddeld ruim rond de twintig personen en blijft al jaren constant. Ook enkele buitenstaanders bezochten onze bijeenkomsten. Zij zijn van harte welkom.

Bijzondere bijeenkomsten

- januari: Algemene Ledenvergadering en interview met Ronald Kooiman door Harry Raad
- juni: determineerdag *'Turritellidae en Vermetidae'* in het kader van de Fossielen atlas II

De volgende onderwerpen werden op de bijeenkomsten behandeld:

- februari: Ruud Lie. *'Een leven lang verzamelen'*
- maart: Raymond van der Ham en Mark Bosselaers. *'Mola's Mola's'*
- april: contact- en thema-avond met als onderwerp *'Vondsten van het Banjaard strand'*
- mei: Jan Johan ter Poorten. *'Cardiidae, fossiel en recent, diversiteit verspreiding en fylogenie'*
- september: Bijzondere Algemene Ledenvergadering en uitwisseling van vakantie vondsten en ervaringen door de aanwezigen
- oktober: Sander van der Deure. *'Triceratops expeditie 2017'*
- november: Ronald Kooiman. *'De Geologie van Mistaken Point, New Foundland'*
- december: Freddy van Nieulande en Herman Nijhuis. *'Middelburg Stads-paleontologie – Middelburg zit vol zeeleven'*

Excursies e.a. activiteiten

Het bestuur zet in op activiteiten buiten de vereniging om meer bekendheid te geven aan de werkgroep.

- maandelijks: natuurspreekuur op Terra Maris
- mei: deelname aan de Hollandse Hoeve dag van MEC De Bevelanden te Goes
- juli: 21e bottenvistocht op de Westerschelde met de familie Schot
- oktober: deelname aan de Wetenschapsdag Zeeuwse Bibliotheek

Met de Werkgroep Geologie op Natuurspreekuur bij Betty Ras in Terra Maris.

Jaarverslag van de Werkgroep Muziek over 2017

Het bestuur kwam vier maal bijeen ter bespreking van de lopende bestuurszaken, waaronder het organiseren van concerten.

De volgende activiteiten werden in 2017 georganiseerd

- 10 maart: concert door Lidewij van der Voort (barokviool) en Arjen Verhage (theorbe). Programma met Engelse en Schotse muziek.
- 30 juni: concert door So el Encina. Een nieuw ensemble dat bestaat uit Luciana Cueto (sopraan) en Emma Huijsser (harp). Spaanse liefdesliederen uit de renaissance.
- 24 november: concert door bariton Peter Kooij en ensemble L'Armonia Sonora o.l.v. Mieneke van der Velden. Muziek van Buxtehude, Telemann en Bach.

Het ensemble L'Armonia Sonora gaf op 24 november een concert in de Sint-Augustinuskerk te Middelburg.

2018

Jaarverslag van de secretaris van het bestuur over 2018

Het jaar 2018 stond vooral in het teken van de voorbereidingen voor het jubileumjaar 2019, waarin het Zeeuws Genootschap 250 jaar bestaat. Daarnaast heeft het bestuur met voldoening geconstateerd dat de inspanningen om het voortgaande ledenverlies een halt toe te roepen, vruchten beginnen af te werpen. Ook dankzij onze leden, die leden voor een gratis kennismakingsabonnement konden voordragen, kon het Genootschap voor het eerst sinds jaren een stijging van het aantal leden noteren.

Met ingang van 1 januari 2018 is het Zeeuws Genootschap aangemerkt als Culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Dit betekent dat personen die een bedrag of een kunstvoorwerp aan het Genootschap schenken, geen 100%, maar 125% van de waarde mogen aftrekken van hun belastbaar inkomen. Begin van het jaar hebben wij afscheid genomen van Hans Joziasse, die als thesaurier gedurende acht jaar de financiën van het Genootschap in goede banen heeft geleid. Zijn opvolger is Peter van Druenen, die ook voorzitter van de Werkgroep Cultuurhistorie is.

Huib Zuidervaart heeft zijn werkzaamheden als Genootschapsfellow aan het University College Roosevelt in Middelburg beëindigd. In april heeft hij de Blaauweenlezing gehouden over sterrenkunde in de eerste helft van de negentiende eeuw, ofwel wetenschap op weg naar professionalisering.

Bij de voorjaarsledenvergadering in mei kreeg Frits Smulders de Genootschapspenning vanwege zijn vele verdiensten gedurende een lange reeks van jaren voor het Genootschap en in het bijzonder voor het tijdschrift *Zeeland*. Na afloop van de vergadering hield ons bestuurslid Anya Luscombe een boeiende lezing over de bijzondere vriendschap tussen de Rooseveltts en de Nederlandse koninklijke familie.

*Kaart van Zeeland
1542-1546, door Jacob
van Deventer, uit de
collectie Zelandia
Illustrata. Zeeuws
Archief, KZGW,
ZI-1-58.*

Dankzij sponsoring door het Vlissingse bedrijf Oceanwide Expeditions kon gestart worden met de digitalisering van grote kaarten en afbeeldingen uit de Zelandia Illustrata, de verzameling oude kaarten en prenten van het Zeeuws Genootschap, in beheer bij het Zeeuws Archief.

De samenwerking met verwante organisaties zoals het Natuurkundig Gezelschap Middelburg en de Stichting Moesbosch te Koudekerke werd voortgezet. Samen met het Natuurkundig Gezelschap werd in april een symposium over de autonome auto georganiseerd, en met de Stichting Moesbosch een lezing van dr. Wim Thijs over Genen, Memen en Systemen en een lezing over het leven op de buitenplaats omstreeks 1880 door dr. Martin van den Broeke.

Een aantal leden bezocht in september de jaarlijkse Genootschapsdag in het Zeeuws Museum, waar onze conservatoren toelichting gaven op daar tentoongestelde objecten uit de Genootschapscollectie.

Onder auspiciën van het Genootschap werd op 27 en 28 september 2018 in Middelburg een internationaal congres gehouden over Isaac Beeckman en Descartes, dat geopend werd door onze voorzitter, Hugo Schorer.

Na afloop van de najaarsledenvergadering in november werd een boeiend drieluik over het leven van Betje Wolff gepresenteerd: een lezing door Peter van Druenen, een documentaire van Paul Kramer en een eenakter door de Zeeuwse Comedie.

Elisabeth Wolff-Bekker (1738-1804),
romanschrijver en dichter, *Zelandia Illustrata*.
Zeeuws Archief, KZGW, ZI-IV-954

Uitgegeven in de reeks Werken van het Zeeuws Genootschap werd het boek *Gezag en geld in Zeeland 1572-1576* door Wim Dirksen.

In december hield prof. dr. J.J. (Jan) Boersema een goed bezochte lezing over beelden van Paaseiland, een nieuw perspectief op een veerkrachtige eilandcultuur.

Prof. dr. J.J. (Jan) Boersema hield
een goed bezochte lezing over
beelden van Paaseiland.

Ten slotte kregen wij in december 2018 een zeer forse subsidie van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen voor de Young Energy Society Challenge (YESC), een door onze Jubileumcommissie Jeugd georganiseerde prijsvraag onder alle Zeeuwse jongeren over energietransitie in Zeeland. Deze prijsvraag is onderdeel van onze jubileumactiviteiten in 2019.

Wat de collecties betreft heeft het bestuur verschillende schenkingen geaccepteerd: onder meer een achttiende-eeuwse zilveren avondmaalsbeker, in 1769 gemaakt door de Middelburgse zilversmid Willem Langebeke voor de Grote of Maria Magdalenakerk te Goes, en een serie van 330 tekeningen van de heer De Plaa, vooral tekeningen van boerderijen van Walcheren en van Zuid-Beveland. Voorts ontving het Genootschap een bijzonder manuscript uit 1786 met een verkorte geschiedenis van Nederland, geschreven door de Middelburger Jan Lathouwer.

Administratie

De functie van administratrice werd wederom vervuld door J.F. Adriaanse.

Lidmaatschap/leden

Aan het begin van het verslagjaar telde het Genootschap 718 leden, met inbegrip van 24 huisgenootleden. Er werden 91 nieuwe leden ingeschreven (hierin inbegrepen zijn 38 digitale kennismakingsleden). In 2018 ontvielen de vereniging 8 leden door overlijden, te weten J. van Rooijen Eur., ing. A.P. Volker, C. Lenshoek-van de Water, mr. D.H.G. van der Meer, dr. G.G. Persijn, A.M. Bouman, C.J. van Heel en dr. B. Altena. 42 leden zegden het lidmaatschap op. Aan het eind van het verslagjaar telde de vereniging 759 leden, onder wie 25 huisgenootleden. Het ledental laat een stijgende lijn zien.

Ruiladressen

Het ruilverkeer behelsde in Nederland 21 en in het buitenland 15 ruiladressen.

Nieuwsbrieven

Er werden zeventien nieuwsbrieven/uitnodigingen verzonden naar de leden en geïnteresseerden.

Samenstelling van bestuur, werkgroep- besturen, commissies en administraties op 31 december 2018

Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix is beschermvrouwe van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Bestuur

jhr. mr. K.F.H. (Hugo) Schorer, voorzitter

K. (Karel) Meertens, vicevoorzitter

mr. A. (Annelies) Wooldrik, secretaris

drs. P.G. (Peter) van Druenen, thesaurier

dr. J.C. (Anya) Luscombe-Serlie

Administratie

J.F. (Judith) Adriaanse, administrateur

Werkgroep Cultuurhistorie

drs. P.G. (Peter) van Druenen, voorzitter

drs. E.G.M. (Elly) Adriaansz, secretaris

drs. H. (Hans) Nagelkerke, penningmeester

prof. dr. A. (Arjan) van Dixhoorn

A.J. (André) Kastelein

drs. W.N. (Wim) van Liere

dr. G. (Gerard) van Keken

Werkgroep Muziek

J. (Jos) Vogel, voorzitter
A. (André) Poortvliet, secretaris
N.J. (Nico) Valk, penningmeester

Werkgroep Geologie

H.J. (Harry) Raad, voorzitter
R.M. (Ruud) Lie, secretaris
J.N.A. (Jan) de Quaasteniet, penningmeester
H.K. (Hester) Loeff
L.P.M.J. (Bert) Wetsteijn

Coördinatiecommissie Verzamelingen

P.J. (Paul) Aarssen
drs. V. (Veronica) Frenks
drs. E.J.M. (Liesbeth) van der Geest
drs. C.E. (Katie) Heyning
drs. R.M. (Ronald) Rijkse
drs. A. (Arnold) Wiggers

Conservatoren

P.J. (Paul) Aarssen, Boeken
dr. J.P. (Jan Piet) Bekker, Natuurhistorische Voorwerpen, Landzoogdieren
M.E.J. (Mark) Bosselaers, Natuurhistorische Voorwerpen, Zeezoogdieren
drs. J.G.M. (Anna) de Bruyn, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata
drs. F. (Erik) van der Doe, Volkenkundige Voorwerpen
A. (Aagje) Feldbrugge, Archeologische Voorwerpen
drs. V. (Veronica) Frenks, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata
drs. E.J.M. (Liesbeth) van der Geest, Volkenkundige Voorwerpen
M. (Marianne) Gossije, Historische Voorwerpen
drs. G.R. (Gerard) Heerebout, Naturalia
drs. C.E. (Katie) Heyning, Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen
drs. K-J.R. (Karel-Jan) Kerckhaert, Munten en Penningen
H.K. (Hester) Loeff, Natuurhistorische Voorwerpen, Landzoogdieren
F.A.D. (Freddy) van Nieulande, Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken
H.W. (Herman) Nijhuis, Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken

drs. R.M. (Ronald) Rijkse, Handschriften
 M. (Rien) Sanderse, Munten en Penningen
 dr. A.A.J. Scheffers, Munten en Penningen
 G.G. (Truus) Trimpe Burger-Mekking, Ruilverkeer
 J. (Jos) Vogel, Muziekinstrumenten
 drs. I.H. (Ineke) Vogel-Wessels Boer, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata
 drs. D. (Dick) de Vries, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata
 E.C. (Elsa) Westland, Natuurhistorische Voorwerpen, Gesteenten en Mineralen

Commissie tot redactie van Archief en Werken

prof. dr. H. (Henk) Nellen, voorzitter
 dr. F. (Francien) Petiet, secretaris
 dr. J.P. (Jan Piet) Bekker
 B. (Bettina) Ketels-Boom
 drs. I.J. (Ivo) van Loo
 dr. W. (Willem) Peene
 drs. G. (Gerrie) Wisse

Commissie tot redactie van Archief – Jaarverslagen

drs. P.G. (Peter) van Druenen, voorzitter
 drs. A. (Arnold) Wiggers
 drs. E.G.M. (Elly) Adriaansz
 drs. J.G.M. (Anna) de Bruyn
 drs. E.L. (Evelyn) Wiers-Menschaar

Commissie tot redactie van het tijdschrift Zeeland

drs. G.R. (Gerard) Heerebout
 mr. B. (Bram) Minderhoud
 dr. W. (Willem) van den Broeke
 M.A. (Mark) Buijse
 K. (Karel) Leeftink
 drs. I.H. (Ineke) Vogel-Wessels Boer, beeldredacteur
 M.A. (Monique) Wagenveld-Heeren
 ir. A.J. (Ad) Beenhakker, adviseur

Lustrumcommissie Jeugd

Prof. mr. dr. B.M. (Barbara) Oomen (voorzitter)

drs. J.G.M. (Anna) de Bruyn

drs. M. (Marjan) Ruiter

J. (Joeri) Versluis MSc

drs. G. (Gerrie) Wisse

H.J. (Henk) Zielstra MSc

Aanwinsten 2018

December 2018: Aanwinst voor de boekenverzameling. De boekencollectie van het Zeeuws Genootschap is uitgebreid met een boek waarin diverse artikelen gebundeld zijn over de bijzondere voorwerpen die de Franse zeevaarder en ontdekkingsreiziger admiraal Joseph Antoine Bruni d'Entrecasteaux (1739-1793) meenam van zijn laatste reis naar de Grote Oceaan. In *Collecting in the South Sea. The Voyage of Bruni d'Entrecasteaux 1791-1794* (onder redactie van Bronwen Douglas, Fanny Wonu Veys and Billie Lythberg) schrijven 23 specialisten uit de hele wereld over de voorwerpen in museacollecties in Frankrijk, Noorwegen, Zwitserland, de Verenigde Staten en Nederland. In de verzameling Volkenkundige Voorwerpen van het Zeeuws Genootschap zijn drie knotsen uit Tonga van de reis van Bruni d'Entrecasteaux terechtgekomen. Ze werden in 1808 geschonken door Aarnout Matthias van Citters. Caroline van Santen, conservator van het Zeeuws Museum, heeft in de bundel een artikel gepubliceerd van haar onderzoek naar de herkomst van de knotsen. Ze onderzocht het netwerk van Van Citters. Hoe kwamen deze versierde wapens in Middelburg terecht. De zoektocht heeft interessante informatie opgeleverd, niet alleen over de herkomst van de knotsen, de toestand in Bengalen en Batavia aan het einde van de achttiende eeuw, maar ook over vrienden, connecties en (familie)relaties.

Houten knots uit Tonga in 1808, geschonken door A.M. van Citters, die uit onderzoek van Caroline van Santen blijkt te zijn meegekomen met de reis van Bruni d'Entrecasteaux, 1791-1794. Zeeuws Museum, KZGW, 3600-BEV-Z-82, foto: Jan Torfs.

Na het onderzoek naar de verentooien uit Demerary en Essequibo door Jeroen Lesuis vorig jaar, is opnieuw weer meer bekend over objecten uit de verzameling Volkenkundige Voorwerpen. Het boek is door het Zeeuws Museum/Caroline van Santen geschonken aan het Zeeuws Genootschap en is (binnenkort) te vinden in de Zeeuwse Bibliotheek.

november 2018

Aanwinst voor de handschriftencollectie

Een curieus handschrift uit circa 1672 met daaromheen een fraaie Middelburgse boekband kon onlangs aan de collectie worden toegevoegd dankzij een aankoop bij Antiquariaat Arine van der Steur te Den Haag. De titel luidt: *Register van Resoluties, Ordonnantien en Sententien*. Het is een alfabetisch gerangschikt register op trefwoorden en geeft korte inhoudsopgaven van een aantal curieuze scabreuze zaken uit Middelburgse registers van sententiën (vonnissen) uit de periode vijftiende - zeventiende eeuw.

Meer informatie over deze aanwinst vindt u in het volgende hoofdstuk Jaarverslag van de Coördinatiecommissie Verzamelingen over 2018, pagina 97.

oktober 2018

Aanwinst voor de handschriftencollectie

Anonieme schenking van een bijzonder manuscript aan het Zeeuws Genootschap, getiteld: *Vaderlandsche Historie, Behelsende de Geschiedenissen der nu Vereenigde Nederlanden Kortelijk Geschetst, volgens de Plaatjes in dit werkje gevoegt, En uit geloofwaardige Schrijvers Samengesteld. Middelburg 1786* [30 september].

Meer informatie over deze aanwinst vindt u in het volgende hoofdstuk Jaarverslag van de Coördinatiecommissie Verzamelingen over 2018, pagina 95.

oktober 2018

Aanwinst voor de Zelandia Illustrata

Laatste serie (boerderij)tekeningen van de heer De Plaa geschonken aan het Zeeuws Genootschap. Er werden 330 stuks tekeningen van de heer De Plaa in ontvangst genomen in het Zeeuws Archief. In 2010 heeft de heer De Plaa al eens tweeduizend tekeningen geschonken aan het Zeeuws Genootschap. De voorzitter van het Genootschap, Hugo Schorer, en mevrouw J. Polderdijk van de Boerderijstichting waren hierbij aanwezig om deze uitgebreide collectie te bewonderen.

Deze collectie bevat voornamelijk prachtige tekeningen van boerderijen van Walcheren en een gedeelte van Zuid-Beveland. De heer De Plaa kan helaas niet meer schilderen. Deze schenking was zijn laatste serie.

Om te kunnen tekenen en schilderen moest hij vaak het erf van een boerderij op. Veel eigenaren vonden dat prima, een enkeling stuurde hem weg. Zo is er weer een hele mooie serie kleurrijke afbeeldingen toegevoegd aan de collectie. Deze zullen later door het Zeeuws Archief worden gedigitaliseerd en ook beschikbaar komen voor het publiek.

september 2018

Aanwinst voor de collectie kunst en kunstnijverheid

De particuliere verzamelaar van Zeeuws zilver die enige tijd geleden twee achttiende-eeuwse zilveren avondmaalsbekers geschonken heeft aan het Zeeuws Genootschap, heeft onlangs een derde identieke zilveren avondmaalsbeker aan ons geschonken. Deze derde beker werd via het Zeeuws Veilinghuis te koop aangeboden.

Ook deze avondmaalsbeker is in 1769, het jaar waarin het Zeeuws Genootschap werd opgericht, gemaakt door de Middelburgse zilversmid Willem Langebeke voor de Grote of Maria Magdalenakerk te Goes. Het stadswapen van Goes is ook in deze beker gegraveerd. Oorspronkelijk ging het om een avondmaalservies van vier bekens.

Van de vier bekens die Langebeke vervaardigde en die in 1922 nog tot het bezit van de Hervormde Gemeente behoorden, bezit de Protestantse Gemeente Goes er thans nog één. De drie andere zijn dus nu weer allemaal terug in Zeeland. Het Zeeuws Genootschap heeft de beker in bruikleen gegeven aan het Zeeuws Museum in Middelburg.

juni 2018

Aanwinst voor de Zelandia Illustrata

Van dr. Bert van der Valk uit Den Haag ontving het Genootschap een zeer aardige ansichtkaart. Ene mevrouw G. van de Voorde uit Biggkerke stuurde de kaart begin twintigste eeuw aan een familielid in Den Haag. Tussen de decoratie van bloemenranken maakte ze een raampje, waar ze haar pasfoto achter plakte. Daaronder voegde ze een grappig, persoonlijk gedichtje toe met de typemachine. Met de schenking aan het Genootschap is dit creatief staaltje werk weer terug in Zeeland.

Aanwinst voor de boekencollectie

Jeroen Lesuis uit De Bilt heeft een exemplaar van zijn masterscriptie voor zijn studie Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht geschonken aan het Zeeuws Genootschap. De titel *Gestrand in Zeeland. Een onderzoek naar de herkomst van de Guyaanse verentooien in de collectie van het Zeeuws Museum* geeft precies aan welk onderzoek het betreft.

Lesuis bestudeerde de drie verentooien in de verzameling volkenkundige voorwerpen van het Genootschap, die door het Zeeuws Museum worden beheerd. Hij werd begeleid door Caroline van Santen, conservator van het Zeeuws Museum, en de Duitse verenexpert Andreas Schlothauer.

De drie 'Indiaanse statiemutsen' uit Essequebo en Demerary werden in 1776 en 1817 aan het Genootschap geschonken door Justus Tjeenk, Abraham Louijssen en Nicolaas Hugenholtz. Hij zocht ook uit hoe de tooien in het bezit van de drie Zeeuwen zijn gekomen en op welke manier ze vanuit Zuid-Amerika naar Zeeland zijn verscheept.

Lesuis bracht de contacten tussen de Nederlanders en de Guyaanse stammen in beeld, beschreef de tooien, zocht het herkomstgebied, ging in op de vervaardiging en wist zelfs van welke vogels de veren afkomstig zijn: een multidisciplinair onderzoek.

Dankzij zijn enthousiasme is er veel nieuws ontdekt. Tijdens zijn studie bleek dat een van de verentooien uit twee exemplaren bestaat. In het verleden zijn ze ooit, ten onrechte, aan elkaar vastgemaakt. Het Genootschap bezit nu niet drie, maar vier zeldzame oude indianentooien.

maart 2018

Aanwinst voor de Zelandia Illustrata

Het Genootschap ontving een prent van de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau (met dank aan de heer Jim van der Meer Mohr). Deze vereniging heeft betrekking op het Huis Oranje-Nassau en haar collectie omvat meer dan zevenduizend objecten die over deze familie gaan. De schilderijen, tekeningen, prenten, penningen, curiosa en een bibliotheek zijn ondergebracht in nationaal museum Paleis Het Loo. Net als bij het Genootschap wordt de collectie gevormd door aankopen en schenkingen. Een grote schenking in 2015 kwam van een van de leden, de heer Tjerk van der Ploeg (1938-2017) uit Hoogezand. Niet lang nadat hij zijn schenking had gedaan, overleed hij. Omdat het de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau vrij stond eventuele dubbele exemplaren en werk dat niet in de

collectie paste, een andere goede bestemming te geven, kreeg ons Genootschap de prent van de val van Antwerpen. Deze prent past goed bij twee andere prenten die het Genootschap in bezit heeft, over de gebeurtenissen aan het eind van de zestiende eeuw, toen de Souburgse Philips van Marnix, heer van Sint Aldegonde, burgemeester was van Antwerpen. Marnix was de rechterhand van Willem van Oranje en die droeg hem op de stad te beschermen tegen de Spanjaarden.

De stad was tijdelijk de hoofdstad van de Nederlandse Opstand terwijl de rest van Vlaanderen al bezet was door de Spanjaarden. Tijdens het beleg van Antwerpen, dat in juli 1584 begon, had de Spaanse Alexander Farnese, de hertog van Parma, een enorme brug van platbodems laten maken om de Schelde af te sluiten en zo te verhinderen dat de Geuzen de Scheldestad konden bevoorraden. Farnese was in 1582 landvoogd van de Nederlanden geworden en wilde Antwerpen weer in bezit krijgen door de stad uit te hongeren. De burgemeester, Marnix van Sint Aldegonde, bedacht samen met Filips van Hohenlohe, legeraanvoerder in dienst van Willem van Oranje, een list en stuurde brandende schepen op de brug af.

Dat ging niet helemaal van een leien dakje. Een brandend 'kasteel' was zo zwaar dat het zonk voor het de brug had bereikt. Enkele andere schepen haalden de zwaarbewaakte brug wel. Er vielen vele doden. Guicciardini spreekt van achthonderd. Ondanks de heftigheid van de strijd, lukte het niet zomaar om het beleg te breken. Vanuit Vlissingen werden voedseltransporten voor de stad geregeld, maar ook dat mocht niet baten. De situatie werd steeds slechter voor de inwoners van de stad. Vooral de katholieken drongen aan op onderhandelingen. Marnix tekende op 17 augustus 1585 de vrede en daarmee werd de val van Antwerpen een feit. Van Aldegonde werd als landverrader gezien omdat hij had onderhandeld. Aanvankelijk waren hij en zijn vrouw en kinderen niet meer welkom in Souburg. Nadat verschillende gezagsdragers hun mening over hem hadden bijgesteld, werd het voor hem een prettige plek, waar hij zich kon wijden aan het schrijven. Zijn eerherstel kwam echter pas in 1872. Toen werd de gedenknaald in Souburg onthuld en werd Marnix van Aldegonde door vele Vlaamse en Zeeuwse organisaties geëerd als een geleerd en geletterd man, een welsprekend redenaar, kundig diplomaat, moedig veldheer en achtenswaardig edelman. Zie: R.M. Rijkse, Marnix van Sint Aldegonde: God, Nederland en Oranje, in: *Philips van Marnix van Sint Aldegonde*, Antwerpen, 1998.

Meer dan een eeuw later spreekt het opblazen van de brug van Farnese nog steeds tot de verbeelding en de prentmaker Coenraet Decker, maakte er een ets van. Bovenin heeft hij een tekening gemaakt van het ingenieuze 730 meter lange

bouwwerk dat de linker- en de rechteroever van Antwerpen verbond. Op de prent zelf zien we het verwoestende werk van de brandschepen.

februari 2018

Aanwinst voor de Zelandia Illustrata

Aangekocht werd een tekening van een vliedberg in Vlissingen. Op de tekening staat vluchtberg 1920, naast de berg een watergang en op de achtergrond zijn duinen te zien. De tekening is in zwart potlood gemaakt. De kleuren zijn ingeschreven. De tekenaar is Jan de Wilde.

Vragen te over. Waar bevindt zich die vliedberg en wie was Jan de Wilde? De vliedberg blijkt die uit Vlissingen te zijn. Hij bestaat nog. Tegenwoordig is het een groen eilandje aan de Mozartlaan in de nieuwbouwwijk Pauwenburg. De berg is eigendom van het Zeeuws Landschap.

Van Jan de Wilde hebben we tot nu toe geen tekeningen in de collectie. Toch blijkt hij bij nadere beschouwing geen onbekende. Tussen 1917 en 1935 is deze tekenaar directeur van de HBS in Vlissingen en tekenleraar aldaar. Dat hij zich interesseerde voor de vliedbergen in de omgeving, is goed voor te stellen.

Na zijn pensionering in 1935 blijft hij actief voor de Vlissingse gemeenschap, in de jaren dertig zelfs in de Gemeenteraad, waar hij zich bezighoudt met verschillende commissies. Wanneer de oorlog uitbreekt, verlaten hij en zijn vrouw net als vele andere Vlissingers de stad. Waar hij tijdens de oorlog is geweest, weten we niet. In 1944 komen we hem tegen in Bussum, waar hij zal blijven wonen tot aan zijn dood. Wie weet er meer over deze tekenleraar en liefhebber van het landschap? Misschien heeft iemand nog wel werk van hem? We zouden het graag weten.

januari 2018

Aanwinst voor de collectie historische voorwerpen

Van de heer C.J.B. Boender uit Veere ontvingen wij een zogenaamde differentiële luchtthermometer. Dit exemplaar is in gebruik geweest aan de Rijks-HBS in Middelburg, zoals blijkt uit een etiket op de achterkant. Op de voorkant staat in het Frans van circa 1880: 'Thermomètre Différentiel de Leslie', verwijzend naar John Leslie, een van de uitvinders/ontwikkelaars van deze thermometer. Dit exemplaar uit het onderwijs is 60 cm hoog en 30 cm breed. De vloeistof in het buisje zet bij verwarming van een van de bollen uit en geeft op de schaal aan hoeveel warmte een hand bijvoorbeeld afgeeft. De thermometer functioneert nog. Het enige

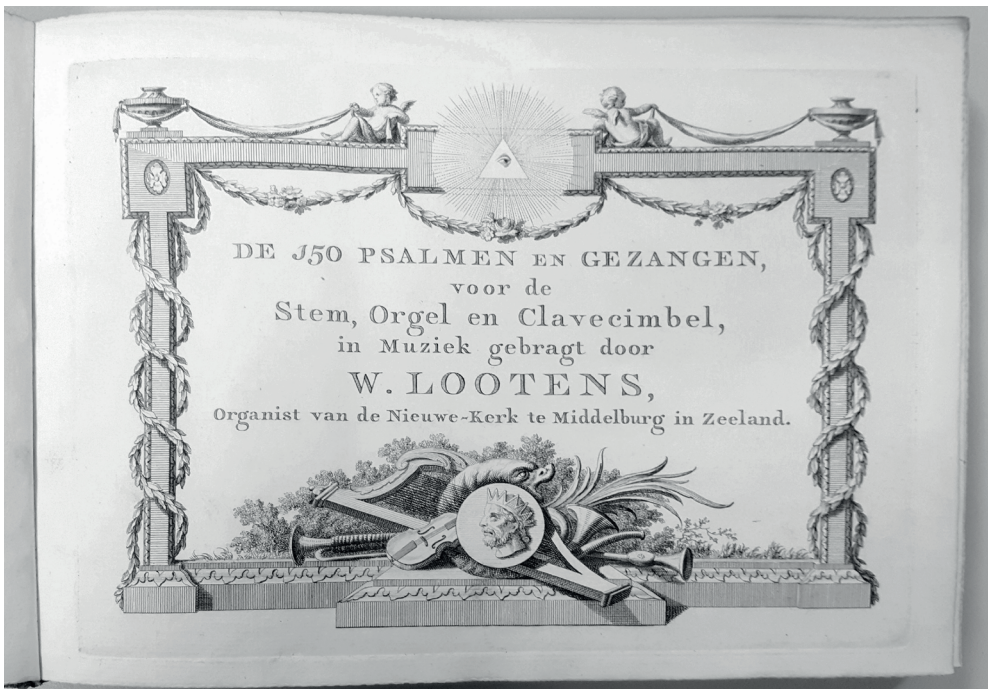
andere exemplaar waarvan bij ons een afbeelding bekend is, bevindt zich in het Teylers Museum.

januari 2018

Aanwinst voor de boekenverzameling

Een bijzondere Middelburgse boekband ... en wat voor een! Het Zeeuws Genootschap was onlangs in de gelegenheid een bijzondere aankoop te doen: een echt topstuk voor de Zeeuwse boekbandencollectie, om niet te zeggen: de ultieme kers op de slagroomtaart.

De titel luidt: Willem Lootens, *De 150 psalmen en gezangen voor de stem, orgel en clavecimbel*, [Antwerpen, Middelburg], 1776. Het is een volledig gegraveerd psalmboek met de muziek in 161 koperplaten. Maar wat het boek zo bijzonder maakt is, de band, een proeve van meesterschap van de Middelburgse boekbinder Jan Dane, van wie meer banden in de fraaie Zeeuwse bandencollectie zitten. Hij behoorde tot de Satisfactie-binderij, een 'noodnaam' afgeleid van de *Historie van*

Willem Lootens, *De 150 psalmen voor de stem, orgel en clavecimbel*, [Antwerpen, Middelburg], 1776. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW, 62484300.

de satisfactie ... (Goes, 1777), waarvan het atelier er vele op bijzonder fraaie wijze heeft gebonden. Deze binderij was in bedrijf van 1760 tot circa 1804 en was wel de allerbelangrijkste in Middelburg in de achttiende eeuw. Middelburg telde in die periode een aantal toonaangevende binderijen en was daarom, na Den Haag en Amsterdam, het belangrijkste centrum van luxueus vervaardigde boekbanden.

Het boek is een presentexemplaar voor Johan Adriaen van de Perre (1738-1790), vertegenwoordiger van de Eerste Edele, de prins van Oranje (Willem V), in de Staten en Gecommitteerde Raden van Zeeland. Het is daarom rijkelijk met goudbestempeling versierd, met ten minste 235 bestempelingen van op zijn minst 15 stempels, met daarbij Van de Perres wapenschild op de voor- en achterzijde. Het is gebonden in rood marokijn (fijn soort geitenleer, vooral bekend als kostbare omslag voor boekbanden) en de sneden zijn verguld en geciseleerd (voorzien van een laagje goud waarin ornamenten in reliëf zijn ingeslagen of ingedrukt). Bovendien zijn de schut- en dekbladen beschilderd met twee fraai gekleurde bloemen.

Curieus, drie Zeeuwen in één boek bijeen: Willem Lootens (1736-1813), componist en organist van de Nieuwe Kerk in Middelburg, die dit boek middels een fraai gegraveerde pagina opdroeg aan Johan Adriaen van de Perre, maecenas van kunsten en wetenschappen en actief in het Collegium Musicum. Tevens was hij vrijmetselaar en het aardige is dat Willem Lootens dat ook was, vandaar waarschijnlijk het alziend oog bovenaan de titelpagina als vrijmetselaarssymbool, wat een opmerkelijk vroeg voorbeeld daarvan is. En de derde is dan onze meesterbinder Jan Dane (circa 1725/1730-1783), die de opdracht van Willem Lootens aan Van de Perre nog eens extra luister bijzet met de zeer rijke bandbestempeling.

Een waarlijk bijzonder presentexemplaar.

januari 2018

Aanwinst voor de boekenverzameling

Van de conservatoren E.J.M. van der Geest en F. van der Doe ontving het Genootschap een collectie kinderboeken. De meeste dateren uit de periode 1940 tot 1960 en ze zijn alle voorzien van fraaie illustraties. Het zijn vaak vroege of soms eerste drukken. Daardoor vormt deze schenking een mooie aanvulling op de al eerder door hen geschonken kinderboeken en de fraaie verzameling die het Genootschap al bezit.

2018**Aanwinsten voor de naturaliacollectie**

Het Genootschap ontving:

- een premolaar van een *Hippopotamus incognitus*, van mevrouw H. Loeff
- tien exemplaren *Laevastarte quiespacis*, van de heer L. Kattenwinkel
- twee ribben en een wervel van een aangespoelde walvis, twee hoornpitten, drie rechter mandibula's, een linker femur, atlas en twee bekkens van heckrunders verzameld in 2005 door de heer K. de Kraker (Burgh), de hoornpitten van een heckrund met het verbindende schedeldeel en de collectie geplozen braakbalmateriaal, afkomstig van verschillende Zeeuwse regio's over de periode 1970 tot en met 2010, van de heer dr. J.P. Bekker
- de *Chlamys opercularis* en van een exemplaar van *Neptunea angulata*, van de heer F.van Nieulande
- twee uitzonderlijk fraaie en wetenschappelijk zeer interessante zee-egels *Echinocardium cordatum* en een groot stuk zandsteen met daarin een kern en een steenafdruk van *Arctica islandica*, van de heer R. Blijenberg
- schelpen van de groeve van de Kauter uit de collectie van de heer. A.C. Janse (†), van de heer H. Nijhuis.

Tijdens de jaarlijkse bottenvistocht werden weer een groot aantal naturalia opgevist.

Jaarverslag van de Coördinatiecommissie Verzamelingen over 2018

De commissie bestond in het verslagjaar uit P.J. Aarssen, drs. V. Frenks, drs. E.J.M. van der Geest, drs. C.E. Heyning (voorzitter), drs. R.M. Rijkse en drs. H.J. Vader. In de Algemene Ledenvergadering van 21 november is afscheid genomen van de heer Vader als commissielid. Hij was geen conservator, maar vervulde het lidmaatschap vanwege zijn bijzondere betrokkenheid bij de verzamelingen. Een lid van de commissie is altijd een deskundige van buiten, een niet-conservator. Als vertegenwoordiger van de conservatoren Naturalia en Natuurhistorische Voorwerpen heeft drs. G.R. Heerebout plaatsgenomen in de commissie. In 2018 kwam de commissie viermaal bijeen en de leden bezochten bij toerbeurt de bestuursvergaderingen van het Genootschap. De voor- en najaarsvergaderingen van de conservatoren vonden plaats op 14 april en 10 november. Op de Algemene Ledenvergadering van 22 mei werd drs. J.G.M. de Bruyn als conservator *Zelandia Illustrata* benoemd. Er waren dit jaar 22 conservatoren.

De commissie heeft diverse schenkingen, aankopen en aanvragen voor bruiklenen beoordeeld en vervolgens advies uitgebracht aan het bestuur. In de jaarverslagen van de afzonderlijke conservatoren komen de nieuwe aanwinsten aan bod. Door een misverstand zijn de jaarverslagen 2017 van de conservatoren in twee versies gepubliceerd: een uitgebreide op de Algemene Ledenvergadering in mei en een verkorte in het najaar in jaarboek *Archief*. Voor het volgende jaar wordt nagedacht over een nieuwe wijze van publiceren. In tijdschrift *Zeeland* vulden verschillende conservatoren de rubriek 't Is vol van schatten hier'. Eind van het jaar werd gestart met gesprekken tussen conservatoren en de Zeeuwse instellingen die voorwerpen van de Genootschapscollectie beheren. De bedoeling is om informatie uit te wisselen en optimaal van elkaars expertise gebruik te kunnen maken. De eerste ontmoetingen waren in het Zeeuws Museum.

Op 16 juli gingen zo'n twintig belangstellenden in Zierikzee en Hansweert aan boord van de ZZ10 van mosselvisser J. Schot voor de jaarlijkse bottentocht op de Westerschelde. Helaas was de belangstelling voor de Genootschaps(mid)dag op 22 september in het Zeeuws Museum gering. Het thema was 'Horen, zien en schrijven'.

Begin van het jaar is een lijst gemaakt van alle objecten die sinds 2017 zijn opgenomen in het Nationale Register Beschermd Cultuurobjecten. Voor die specifieke voorwerpen gelden nu strenge eisen ten aanzien van het beheer en het uitlenen. Een voordeel is dat voor restauratie steun gevraagd kan worden bij het Mondriaanfonds. Om meer bekendheid te geven aan het beschermd erfgoed is begonnen met het maken van korte filmpjes op YouTube.

Dit jaar stond in het teken van de voorbereidingen op het komende jubileumjaar 2019. Conservatoren hebben zich naast het reguliere werk beziggehouden met het organiseren van tentoonstellingen volgend jaar op meerdere locaties in Zeeland en het maken van een database voor alle verzamelingen. Zij zullen eveneens deskundigheid inbrengen bij de jubileumplannen van de Jubileumcommissie Jeugd. Een van de jubileumactiviteiten is de verwezenlijking van de Collectie Online. Voor het opstarten van dit ambitieuze project is subsidie verkregen van de Stichting Dioraphte. Na een intensieve voorbereiding in 2017 is gewerkt aan de realisatie van een nieuwe website. Een kleine projectgroep coördineert en begeleidt het project. Zet Twee, een internetbureau uit Middelburg, zorgt voor de ICT-kant en als projectmedewerksters werken J. Adriaanse en J.M. de Bree-Broerse mee. Volgend jaar kan het resultaat getoond worden. Het Genootschap en de conservatoren zullen dan zelf verdergaan met het onderhouden van de website en het aanvullen van gegevens. De digitalisering van de verzameling Handschriften en het archief van het Genootschap (tot 1969), gefinancierd door het Nationaal Programma voor het behoud van het papieren erfgoed - Metamorfoze, is dit jaar afgerond. De documenten zijn gedeeltelijk te raadplegen op www.zeeuwsebibliotheek.nl. Op www.zeeuwsarchief.nl zijn de handschriften ook in te zien, maar dan zoveel mogelijk volgens de volgorde in de *Inventaris der handschriften van het Zeeuwsch Genootschap* van J.P. van Visvliet uit 1861.

De officiële presentatie volgt in 2019. Het digitaliseren van de grote formaten uit de cartografische collectie van de verzameling Zelandia Illustrata is in volle gang. Dit project, gesponsord door het Vlissingse bedrijf Oceanwide Expeditions, zal volgend jaar afgerond worden. Naar aanleiding van de projecten en het meer en meer verlaten van het papier werd aandacht geschonken aan een goede manier

van bewaren van correspondentie. Door apart e-mailadressen te maken voor de conservatoren c.q. de verzamelingen kunnen privé- en Genootschapsmails gescheiden blijven.

Dat conservatoren nog veel meer doen naast hun arbeid aan de Genootschapsverzamelingen, blijkt wel uit de prijzen die twee conservatoren dit jaar mochten ontvangen. Op 6 april werd conservator Fossiele Zeezoogdieren M.E.J. Bosse-laers in Brussel vereerd met de Saporta-prijs van de Association Paléontologique Française en een dag later kreeg conservator Fossiele Landzoogdieren H.K. Loeff in Museum Schokland de Van der Lijn-aanmoedigingsprijs van de Werkgroep Pleistocene Zoogdieren.

Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen

De conservatoren M. Gossije en drs. C.E. Heyning berichten als volgt:

In het verslagjaar werd verder gewerkt aan de systematische depotcontrole in het Zeeuws Museum. In 2018 werd verder gewerkt aan de collectie porselein en aardewerk en werd het papierdepot helemaal gecontroleerd. Als gevolg van deze controle kon een aantal ongenummerde objecten geïdentificeerd en genummerd worden, tevens werd informatie over de betreffende voorwerpen uitgewisseld met het Zeeuws Museum. Daarnaast werd conservator Mineralen en Gesteenten, Elsa Westland, de helpende hand toegestoken bij het nummeren en fotograferen van de oudste collectie mineralen (Catalogus Fokker, 1843).

Aan dit onderdeel van de verzamelingen werden in 2018 twee objecten toegevoegd. Dr. C.J.B. Boender schonk in januari een negentiende-eeuwse differentiële luchtthermometer afkomstig van de oude Rijks-HBS te Middelburg (G18-001). Een anonieme schenker verblijdde het Genootschap met een zilveren avondmaalsbeker van Willem Langebeke uit 1769 (G18-011). Deze beker hoort bij de eerder verkregen avondmaalsbekers die eens tijdens de eredienst in de Grote of Maria Magdalenakerk in Goes gebruikt werden. Van de vier bekera bezit het Genootschap er nu drie. Beide objecten werden toegevoegd aan het bruikleen met het Zeeuws Museum.

Een handschrift van Daniel Radermacher uit circa 1794 over het planetarium van het Natuurkundig Gezelschap der Dames, dat abusievelijk bij de stukken over het planetarium van Van de Perre was opgeborgen, werd uit het bruikleen gehaald en toegevoegd aan de Handschriftencollectie.

Veel tijd was dit kalenderjaar gemoeid met het invoeren van gegevens in het project Collectie Online, dat in het jubileumjaar zal worden gepresenteerd. Aan

Negentiende-eeuwse differentiële luchtthermometer afkomstig van de oude Rijks-HBS te Middelburg, geschonken door dr. C.J.B. Boender. Zeeuws Museum, KZGW, G18-001.

Zilveren avondmaalsbeker van Willem Langebeke, 1769. Zeeuws Museum, KZGW, G18-011.

verschillende instellingen en personen werden inlichtingen over de collectie verstrekt.

Munten en Penningen

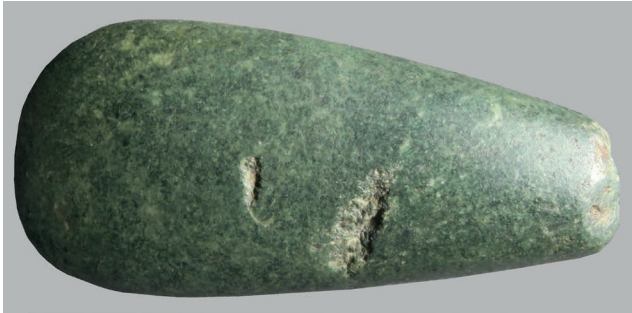
De conservator drs. K-J.R. Kerckhaert bericht als volgt:

Het afgelopen jaar heeft voornamelijk in het teken gestaan van het voorbereiden van de jubileumtentoonstelling 'Uitmuntend' in het Historisch Museum De Bevelanden in Goes, die in mei 2019 zal worden geopend. Daarnaast heeft conservator dr. A.A.J. Scheffers besloten zich terug te trekken als conservator van de collectie Munten en Penningen. Zijn werkzaamheden als directeur van het Stadhuismuseum in Zierikzee vergden te veel van zijn tijd waardoor hij zijn taak als conservator niet naar eigen wens kon uitvoeren. Zijn taak is eind 2018 overgenomen door M. Sanderse. Hij zal zich vanaf 2019 toeleggen op het inventariseren en beschrijven van de collectie. De aandacht van Rien Sanderse gaat vooral uit naar de periode vanaf de Nieuwe Tijd. Hiermee vormt hij een perfect duo met conservator Karel-Jan Kerckhaert, die met name gespecialiseerd is in de periode voorafgaand aan de Nieuwe Tijd.

Volkenkundige Voorwerpen

De conservatoren drs. F. van der Doe en drs. E.J.M. van der Geest berichten als volgt:

De collectie Etnografica werd dit jaar uitgebreid met een schenking van een stenen bijlking uit Nieuw-Guinea. Het voorwerp is in 1962 meegenomen naar Ne-

Stenen bijlking, in 1962 geruild in Nieuw-Guinea, geschonken door F. van Nieulande. Zeeuws Museum, KZGW.

derland door, toen soldaat, Jo Matthijsse uit Oost-Souburg. Deze had de bijl van gepolijste dioriet geruild voor 'twee pakjes 'Zware Van Nelle' met een inwoner uit Biak of West-Papua. Het was een tijd van dreigende oorlog en onderhandelingen over de overdracht van Nederlands Nieuw-Guinea aan Indonesië. In 1962-1963 zaten zo'n tienduizend Nederlandse militairen in Nieuw-Guinea. Bij aankomst werden ze naar een opleidingskamp in Manokwari gestuurd voor een jungletraining en ook in Sorong en Biak waren Nederlandse militairen gelegerd. Matthijsse gaf de bijlking na zijn uitzending aan zijn dienstmakker Freddy van Nieulande en die schenkt deze, anno 2018, aan het Zeeuws Genootschap. Het bijltje is interessant voor de verzameling Volkenkundige Voorwerpen en vormt een waardevolle aanvulling, temeer omdat de collectie al een relatief groot aantal voorwerpen uit Nieuw-Guinea omvat. Hieronder zijn ook enkele bijltjes waardoor verder vergelijkend onderzoek kan worden gedaan. De stenen bijl was een gebruiksvoorwerp van de inheemse bevolking de Papoea's, die toen nog niet of nauwelijks ijzeren gereedschap kende. In het tijdschrift Zeeland zal nader aandacht aan het bijltje worden besteed.

In het verslagjaar kon de zilveren sigarettendoos van Meinard Sprenger, zoals vermeld in het jaarverslag 2017, nog niet aan de 'collectie Sprenger' worden toegevoegd. Door omstandigheden is het bezoek vanuit Canada uitgesteld.

De verzameling kwam dit jaar in het nieuws door twee bijzondere publicaties, waarin van een aantal van de oudste voorwerpen hun oorsprong en belang

konden worden achterhaald. Zoals al in het jaarverslag over 2017 is gemeld, is uitgebreid onderzoek gedaan naar de drie achttiende-eeuwse verentooien van het Zeeuws Genootschap. Jeroen Lesuis heeft voor zijn studie Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht de resultaten gepubliceerd in zijn masterscriptie getiteld *Gestrand in Zeeland*. Een onderzoek naar de herkomst van de Guyaanse verentooien in de collectie van het Zeeuws Museum. Lesuis bestudeerde de drie Indiaanse statiemutsen uit Essequibo en Demerary. Ze werden in de jaren 1776 en 1817 aan het Genootschap geschonken door Justus Tjeenk, Abraham Louijssen en Nicolaas Hugenholtz. Lesuis zocht uit hoe de tooien in het bezit van deze drie Zeeuwen zijn gekomen en op welke manier ze vanuit Zuid-Amerika naar Zeeland zijn verscheept. Hij brengt de contacten tussen de Nederlanders en de Guyaanse stammen in beeld en zoekt het herkomstgebied. Hij beschrijft de vervaardiging en weet zelfs van welke vogels de veren afkomstig zijn: een multidisciplinair onderzoek. Door het inschakelen van een Duitse verenexpert bleek dat een van de verentooien uit twee exemplaren bestaat. In het verleden zijn ze, waarschijnlijk bij aankomst in Nederland, ten onrechte aan elkaar vastgemaakt.

De unieke vondst was met een publicatie in *NRC Handelsblad* van 11 september 2018 ook nationaal nieuws. Jeroen Lesuis heeft een exemplaar van zijn masterscriptie geschonken aan het Zeeuws Genootschap en deze is toegevoegd aan de verzameling Boeken in ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland.

Verentooi uit Essequibo, in 1776 geschonken door Nicolaas Hugenholtz, die uit onderzoek van Jeroen Lesuis blijkt te bestaan uit twee verschillende tooien. Zeeuws Museum, KZGW, G 2351A, G 2351B, foto: Ivo Wennekes.

In december 2018 verscheen het boek *Collecting in the South Sea. The Voyage of Bruni d'Entrecasteaux 1791-1794* onder redactie van Bronwen Douglas, Fanny Wonu Veys en Billie Lythberg. Specialisten over de hele wereld beschrijven de bijzondere voorwerpen die de Franse zeevaarder en ontdekkingsreiziger admiraal Joseph Antoine Bruni d'Entrecasteaux (1739-1793) meenam van zijn laatste reis naar de Stille Oceaan. Caroline van Santen, conservator van het Zeeuws Museum, vond in de verzameling Volkenkundige Voorwerpen drie knotsen in de vorm van roeispanen uit Tonga, die toen ook meegenomen zijn. Zij onderzocht de herkomst en ontdekte hoe ze in de collectie van het Zeeuws Genootschap terecht kwamen en nu in het Zeeuws Museum zijn. Ze werden in 1808 geschonken door Aarnout Matthias van Citters. Een deel van het onderzoek richtte zich op het netwerk en op de familierelaties. Er blijken enkele gebieden in India waar Europese families bij elkaar woonden, meestal bij de handelsposten van de Verenigde Oost-Indische Compagnie.

Er ontstonden relaties en vriendschappen. Van Citters' vader had diverse functies bij de VOC en kende daardoor een zekere Isaac Titsing en die kende de Engelsman John Hayes, die op de hoogte was van de ontdekkingsreis, de bijzondere voorwerpen die verzameld waren, en de afloop met de dood van kapitein Bruni d'Entrecasteaux. Hij kreeg deze informatie van diens opvolger kapitein Hesmivy d'Auribeau. Mogelijk zijn toen ook via die lijnen voorwerpen uitgewisseld. De familie Van Citters repatrieerde aan het einde van de achttiende eeuw en woonde toen weer in Middelburg. De drie houten knotsen zijn verschillend van vorm, variëren in hoogte en hebben waarschijnlijk ook verschillende vervaardigers. In het hout zijn naast geometrische patronen ook bladmotieven, mensen en dieren gegraveerd. Het boek is door Caroline van Santen geschonken aan het Genootschap en toegevoegd aan de verzameling Boeken.

Ten behoeve van het project Collectie Online is gewerkt aan het toegankelijk maken van meer dan honderd volkenkundige voorwerpen. Aanvullende informatie werd vergaard aan de hand van het archief van het Zeeuws Genootschap in het Zeeuws Archief en de handschriftencollectie in ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland.

Natuurhistorische Voorwerpen en Naturalia

Op meerdere plaatsen in Zeeland worden ter gelegenheid van het jubileum van het Genootschap in 2019 tentoonstellingen georganiseerd, waar voorwerpen worden getoond uit de Genootscollectie die in het Zeeuws Museum bewaard

worden. De voorbereiding van deze tentoonstellingen heeft de betrokken conservatoren in 2018 veel tijd gekost.

De tentoonstelling in Museum Het Warenhuis 'Kijk naar beneden, dan zie je meer' zal gewijd zijn aan de geologie van Zeeuws-Vlaanderen. De conservatoren Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken, F.A.D. van Nieulande en H.W. Nijhuis, als ook de conservator Natuurhistorische Voorwerpen, Gesteenten en Mineralen, E.C. Westland, zijn hierbij betrokken. Voor deze tentoonstelling zijn van diverse vindplaatsen voorwerpen geselecteerd uit de collectie. Er zal ook aandacht geschonken worden aan de jaarlijkse vistochten naar fossiele botten op de Westerschelde. Het geraamte van een achterpoot van een mammoet zal zeker een blikvanger worden. Er zullen fraaie versteningen getoond worden, alsmede twee bijzondere zee-egels. Deze zijn afkomstig uit de Meester Van der Heijden-groeve van De Kauter bij Nieuw-Namen. Daarnaast zullen veel fossiele schelpen en haai-entanden uit de collectie te zien zijn.

De voorbereiding van de jubileumtentoonstelling voor 2019 in het Stadhuismuseum in Zierikzee 'Expeditie IJstijd' heeft dit jaar veel tijd van de conservator Natuurhistorische Voorwerpen, Zeezoogdieren Hester Loeff gekost: selecteren van stukken uit de collectie, onderzoek naar wat er over deze stukken bekend is en het zoeken in de literatuur naar aanvullende gegevens. Deze selectie omvat een scala aan objecten: van wolharige mammoet tot bever en van zee-koe tot dwergvinvis, in totaal 34 objecten van landzoogdieren en 10 van zeezoogdieren.

Naast al die voorbereidingen voor de jubileumtentoonstellingen hebben de conservatoren de verdere ontsluiting en beheer van de collecties in het depot van het Zeeuws Museum ter hand genomen.

Landzoogdieren

De conservatoren H.K. Loeff en dr. J.P. Bekker berichten als volgt:

Hester Loeff heeft in 2018 de schedelcollectie verder onderzocht. Het blijkt dat de schedels van twee Russen, omgekomen bij gevechten in 1799 in Noord-Holland tussen de Bataafse troepen en een Brits-Russische invasiemacht, zich nog beide in de collectie bevinden. De schedel van de Rus uit Smolensk kon gelukkig, door opnieuw te meten en die meetgegevens te vergelijken met de bewaarde gegevens van De Man, geïdentificeerd worden. Het collectienummer bleek niet meer op de schedel aanwezig te zijn. Hester Loeff ontving de P. van der Lijn-aanmoedigingsprijs 2018. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een beginnende amateur-

geoloog of -paleontoloog die op wetenschappelijk niveau een wezenlijke bijdrage levert aan de geologie of de paleontologie.

In het afgelopen verslagjaar is een begin gemaakt de gehele collectie landzoogdieren op standplaats te inventariseren (depot, kast, plank) en aan nog niet genummerde voorwerpen, wordt een NHG-nummer toegekend. Aan het eind van het verslagjaar was ongeveer de helft van de collectie gecontroleerd. Tegelijkertijd is ook de determinatie waar mogelijk gepreciseerd of gecorrigeerd.

Standaardmetingen zijn verricht van een aantal aanwezige landzoogdieren; hiertoe is een begin gemaakt met metingen van de metacarpalia en metatarsalia (middenhands- en middenvoetsbeenderen) bij de evenhoevigen (runder- en herachtigen). Ook van de kiezenrij en de afzonderlijke kiezen zijn van deze groepen landzoogdieren de standaardmetingen verricht. De twaalf in de collectie aanwezige schedels van aapachtigen zijn op naam gebracht volgens de huidige taxonomische inzichten. Determinatie of correctie van eerder op naam gebrachte resten van landzoogdieren vonden het afgelopen jaar plaats bij meerdere objecten in de collectie.

Van een aantal belangrijke schenkers van onder andere landzoogdieren zijn biografische gegevens bijeengebracht.

De bottenvistocht in juni 2018 leverde ruim veertig objecten op die afkomstig waren van walvisachtigen en een rib van een grote zeekoeachtige. Alle stukken zijn gereinigd, ontzilt en gedroogd en zo nodig tevens gelijmd (indien ze gebroken waren) of met lijm bewerkt (ter versteviging).

Zeezoogdieren

De conservator M.E.J. Bosselaers bericht als volgt:

Het Excelbestand is gedurende het verslagjaar verder aangevuld en gecorrigeerd. De wetenschappelijke namen zijn aangepast aan de nieuwste inzichten. De fossiele walvisbotten van de vistocht met de viskotter ZZ10, gevangen in de Westerschelde, zijn geregistreerd en aan de collectie toegevoegd. Daarbij bleek dat een fossiele ellepijp van een walvisflipper aangebeten was door een zeer grote haai, een bijzondere vondst. De collectie is landelijk gezien van bijzonder belang. Mark Bosselaers ontving dit jaar de Saporta-prijs van de Franse Paleontologische Vereniging (Association Paléontologique Française). De prijs wordt altijd toegekend aan niet-beroepsmatig werkende paleontoloog voor diens opmerkelijke bijdrage aan de paleontologie.

Mollusken

De conservatoren F.A.D. van Nieulande en H.W. Nijhuis berichten als volgt: De bottenvistocht 2018 op 7 oktober kende een frisse start bij het vertrek in Hansweert, waar zo'n twintig deelnemers de reeds aanwezigen aan boord versterkten. Doel was de put van Terneuzen. Met een allengs aan kracht winnende zon, werd het een prachtige dag om naar fossielen te vissen. Tijdens deze tocht werden geen grote hoeveelheden schelpen en ook geen zeldzame soorten opgehaald. Dank gaat uit naar alle deelnemers en vooral de schipper en bemanning aan boord van de ZZ10.

Aangetroffen werden: *Cardites squamosum ampla* (1 fragm.), *Clausinella imbricata* (2 fragm.), **Glycymeris radiolyrata pseudodeshayesi* (1 ex.), **Glycymeris variabilis* (1 ex.), *Ostrea edulis* (4 ex.), **Laevastarte omalii* (1 ex.), *Pycnodonte navicularis* (1 ex.), **Pecten complanatus* (*1 ex + 3 fragm.) en *Pseudamussium princeps* (1 fragm.). De met een asterisk gemerkte exemplaren komen in aanmerking om opgenomen te worden in de collectie. Fragmenten en minder interessante soorten worden afgevoerd.

Verder werden aangetroffen: *twee versteningen van krabben, mogelijk *Harpactocarchinus*, *een viertal limoniet of klei-ijzerstenen en *een tweetal stukken van een septariëknol, alle geschikt om in de collectie te worden opgenomen.

Een aantal pyriet- of markasietknollen werden verzameld en liggen ter observatie bij Freddy van Nieulande thuis. Daardoor is het snelle verval vanwege de zogenoemde pyrietbloei nauwkeurig in kaart te brengen.

De jaarlijkse vistocht naar fossiele botten op de Westerschelde op 7 juli 2018.

Steenkern van een versteende krab.

Botten aan dek bij de bottenvistocht.

Een bezoek op 13 oktober aan Nieuwvliet, Zwarte Polder, heeft nog een vingerkotte opgeleverd, waaraan nog nader onderzoek moet geschieden. Het is interessant genoeg om aan de collectie toe te voegen.

Overige Naturalia

De conservator drs. G.R. Heerebout bericht als volgt:

Nadat de afgelopen jaren haast alle voorwerpen gedetermineerd zijn en van een naam voorzien, heeft hij in het verslagjaar gewerkt aan de standplaatsregistratie van de voorwerpen. Inmiddels is ruim de helft van de voorwerpen van een standplaatsnummer voorzien.

Het onderzoek van de grote collectie fossiele zeepokken werd afgerond. Om die op naam te brengen is nog steeds de uitgebreide publicatie uit 1854 van Charles Darwin het belangrijkste: *A monograph on the subclass Cirripedia, with figures of all the species. The Balanidae, the Verrucidae, etc.*, Ray Society, London. Dankzij internet zijn zulke publicaties eenvoudig te raadplegen.

Een deel van de zeepokken, die hier fossiel gevonden worden, komen in de tropen nog steeds levend voor en bereiken ons land als aangroei van scheepsrampen. In de collectie zijn pokken aanwezig, op De Kaloot gevonden en afkom-

stig van houten schepen (basaalplaat met afdruk van houtnerven) en van ijzeren schepen (basaalplaat met roestplekken).

Daarnaast heeft hij de bijzondere houtcollectie (xylotheek), waarschijnlijk de oudste van Nederland, onderzocht, in 1806 door P.J. Serlé aan het Genootschap geschonken. Een groot deel is afkomstig uit Suriname. De verzamelaar ervan (het is nog onbekend wie dat was) heeft zo goed mogelijk de lokale namen voor de diverse boomsoorten opgetekend. Onderzoek naar de namen van boomsoorten uit Suriname (door Wageningen University & Research) laat zien dat een deel van de lokale namen afkomstig is uit West-Afrika, waarbij een relatie met slavernij voor de hand ligt. Hier zal nader onderzoek naar verricht worden.

Bezoeken

Lex Kattenwinkel uit Middelburg heeft aan aantal malen het depot bezocht om te helpen bij het op naam brengen van de uitgebreide collectie haaiantanden. Francis Kerckhof (Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen) en Ingrid Jonckheere (Provincie West-Vlaanderen) bezochten het depot om te assisteren bij de determinatie van de fossiele zeepokken. Dr. Alberto Collareta (Universiteit van Pisa, Department of Earth Sciences) bezocht het depot om de daar aanwezige fossiele haaiendrollen te bestuderen, waarover hij samen met Mark Bosselaers zal publiceren.

Publicaties

Bekker, J.P., Een etiket is ook maar een mening ... In: *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, jrg. 27, nr. 3, 2018, 23-25.

Bekker, J.P., Some remarkable bone disorders in digits of a roe deer (*Capreolus capreolus*). In: *Lutra*, jrg. 61, nr. 2, 2018, 321-329.

Bosselaers, M., Fossiele potvstanden. In: *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, jrg. 27, nr. 1, 2018, 25-26.

Bosselaers, M., Nieulande, F. van, Met de KZGW Bottenvistocht 2018 op de Westerschelde. In: *Cranium*, jrg. 35, nr. 2, 2018, 5-6.

Bosselaers, M., Nieulande, F. van, Schot, J., Een reuzenroofpotvis uit de Westerschelde. In: *Cranium*, jrg. 35, nr. 2, 2018, 12-17.

Nieulande, F., De paalworm, *Teredo navalis* (Linnaeus, 1758). In: *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, jrg. 27, nr. 1, 2018, 23-24.

Quist, N., Bosselaers, M., Korren op de Westerschelde 2018. In: *Grondboor en Hamer*, jrg. 72, nr. 4, 2018, 134-141.

Reumer, J., *Natura Morte. Een korte reis langs palaeontologische topstukken*. Groningen, 2018. [De verdronken Zeeuwse mastodont, in Zeeuws Museum, Middelburg, 27-31].

Westland, E., Ruïnemarmer en landschapsmarmer. In: *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, jrg. 27, nr. 4, 2018, 157-158.

Archeologische Voorwerpen

De conservator A. Feldbrugge bericht als volgt:

Inventarisatie en digitale registratie van de collectie

Eind mei 2018 was de eerste ronde inventariseren afgerond, na vier jaar alle objecten en fragmenten van objecten in dozen, op planken en in exposities bekeken en genoteerd te hebben in Excellijsten. In de werkruimte van Erfgoed Zeeland maakte Gemma van der Hoogte op verzoek zoveel mogelijk registratiefoto's. In het depot van het Zeeuws Museum deed de conservator dat zelf. Bij de volgende ronde inventariseren zal nieuwverworven kennis en literatuur toegevoegd worden.

Vorbereiding jubileumtentoonstelling

In de zomer startten de voorbereidingen voor de jubileumtentoonstelling, die voor 2019 in museum Terra Maris gepland is. De conservator kwam op het spoor van een groot aantal binnen- en buitenlandse publicaties die betrekking hebben op de collectie Domburg-Oostkapelle. Daarmee bleek dat deze collectie internationaal bekend en spraakmakend is en op onderdelen regelmatig onderwerp van studie is geweest.

Er is met verschillende materiaaldeskundigen contact gelegd, teneinde de meest recente kennis over de artefacten te kunnen gebruiken in de tentoonstelling. De conservator is daarvoor veel dank verschuldigd aan: Pieterjan Deckers, onder meer datering van fibulae; Marcus A. Roxburgh, conclusies van zijn onderzoek met behulp van XRF-straling op de kleine bronzen objecten; Addie Keizer, determinatie en datering van sleutels; Wessel Spoelder, determinering en datering van riembeslag; Jurgen van der Klooster, determinering diverse van andere metalen voorwerpen; Karel-Jan Kerckhaert, determinatie en datering van middeleeuwse munten; Magén Klomp, determinatie en datering van pijlpunten; Ton Ruigrok, determinatie van timmermansgereedschap.

Sleutels gedetermineerd en gedateerd door Addie Keizer.

Daarnaast is de verzameling botmateriaal, voornamelijk verzameld door P.J. van der Feen in het begin van de twintigste eeuw en nog nooit nader bekeken, nu ook gedetermineerd en geregistreerd. Op voordracht van prof. Dries Tys van de Vrije Universiteit Brussel en Pieterjan Deckers heeft onderzoeker Nathalie Pil in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel al het botmateriaal van de site Domburg-Oostkapelle (Walichrum) en de site Domburg-Westkapelle gedetermineerd op diersoort en skeletonderdelen. De inventarislijst is al toegezonden en het eindverslag zal in 2019 volgen. Nathalie Pil determineerde eerder ook het botmateriaal van de vroegmiddeleeuwse nederzettingen Quentovic (Frankrijk) en Leffene (België). Zij kan de uitkomsten daarvan nu vergelijken met die van Walichrum.

Een deel van de metalen voorwerpjes, met name de bronzen, ijzeren en loden, werden bekeken door een restaurateur. Van een groot aantal werd besloten dat ze behandeld dienden te worden vóór ze een jaar in de expositie geplaatst konden worden. Bij Erfgoed Zeeland werd dat gedaan door medewerkers van het Heerlens bedrijf Restaura, bij het Zeeuws Museum werd het verzorgd door Iris Mahu Metaalrestauratie. De kosten voor de nodige conservatie of consolidatie werden bij Erfgoed Zeeland door het Zeeuws Genootschap gedragen, omdat Erfgoed Zeeland er geen budget voor bleek te hebben. Het Zeeuws Museum nam zoals gebruikelijk zelf de kosten op zich.

Er werden objecten voor de tentoonstelling geselecteerd en de volgende thema's vastgesteld: Vrouwendracht, Ambacht, Mannendracht, Strijd en jacht, Vrije Tijd, In en Om het Huis, Oude prenten van de Nederzetting en de Grafvelden, en

het Zeeuws Genootschap en het archeologisch verzamelen in de loop van zijn bestaan. De titel werd uiteindelijk door museum Terra Maris vastgesteld: ‘Vikingen op Walcheren? vondsten, verhalen, feiten en fabels.’

Baksteen

De kunstenaars Anne Ausloos en Jeroen van Westen participeren vanaf 2015 in het project Balanceren tussen Zoet en Zout van de Bewaerschole in Burgh-Haamstede. Voor hun bijdrage Grondhouding onderzochten ze onder meer, in samenwerking met de conservator, hoe de groene verglazing op de Zeeuwse kloostermoppen ontstaat. De algemeen verspreide aanname was tot nu toe dat deze in de oven ontstaat als gevolg van het vele zout dat in de klei en in de gestookte turf zit. Keramiste Anne Auloos merkte echter terecht op dat de kenmerkende huid van zoutglazuur pas ontstaat boven de 1200° (zie: Rijnlands steengoed), maar onze inlandse klei smelt volledig bij die temperatuur, dat kan maar 960° verdragen.

Veldoven voor kloostermoppen bij Arnemuiden.

De conservator kon fotomateriaal leveren van de opgraving van een veldoven voor kloostermoppen bij Arnemuiden. Daar waren de onderste lagen stenen nog aanwezig en aan de zijde van de stookgangen waren die inderdaad groen verglaasd. Ook heeft zij een paar fragmentjes van het groene ‘glazuur’ kunnen laten onderzoeken met behulp van een XRF-spectrometer (met dank aan Pieterjan Deckers van de Vrije Universiteit Brussel). Er bleek geen lood in voor te komen, dus een loodglazuur is het ook niet.

Stookexperimenten van Auloos en Van Westen leverden uiteindelijk op dat het waarschijnlijk een samenspel is van kalium uit de verbrande materie die als as

door de stookgangen warrelt, en een klein aandeel van het zout. Beide fungeren als smeltpuntverlagers, waardoor de stenen hun vorm wel behouden en er toch een glazuurlaagje ontstaat. Dat laagje is overigens wel anders van aard dan dat op steengoed. Ook de groene kleur trad op in diverse tinten, waarschijnlijk in samenspel met het ijzer in de klei.

Ausloos en Van Westen kregen de gelegenheid om dit deelproject te presenteren in het Zeeuws Museum. Op zaterdag 10 maart verzorgden zij een performance ‘baksteen vormen’ met ‘zoete’ en ‘zoute klei’ in een van de gewelven van de Abdij en gaven zij een rondleiding door het museum. Daarbij werden meerdere kloostermoppen uit de collectie van het Genootschap getoond. Op zaterdag 15 september werd het project met eenzelfde performance en rondleiding afgesloten.

Conservering van een metalen voorwerp door een restaurateur.

Publicaties

De volgende studies betreffende archeologische artefacten van het Zeeuws Genootschap verschenen in 2018:

Roxburgh, M., IJssennagger N., Huisman B., Os B. van, *Where Worlds Collide. A Typological and Compositional Analysis of the Copper-Alloy Mounts from Viking-Age Walcheren*. In: *The Medieval Low Countries*, nr. 5, 2018.

Roxburgh, M.A., Os, B.J.H. van, *A Comparative Compositional Study of 7th- to 11th-Century Copper-Alloy Pins from Sedgford, England, and Domburg, the Netherlands*. In: *Medieval Archaeology*, jrg. 62, nr. 2, 2018.

Muziekinstrumenten

De conservator J. Vogel bericht als volgt:

De collectie Muziekinstrumenten van het Zeeuws Genootschap heeft in het jaar 2018 geen wijzigingen ondergaan. Het pronkstuk van de verzameling, de Zierer-vleugel (1826), is in bruikleen bij de fortepianospeler Bart van Oort, die het instrument regelmatig gebruikt voor concerten en opnamen. De twee secretaireorgels van Frederik van der Weele, een Middelburgse orgelmaker, verblijven in opslag, in afwachting van betere tijden.

Restauratie en opstellen van de in bezit zijnde instrumenten is een punt van blijvende zorg.

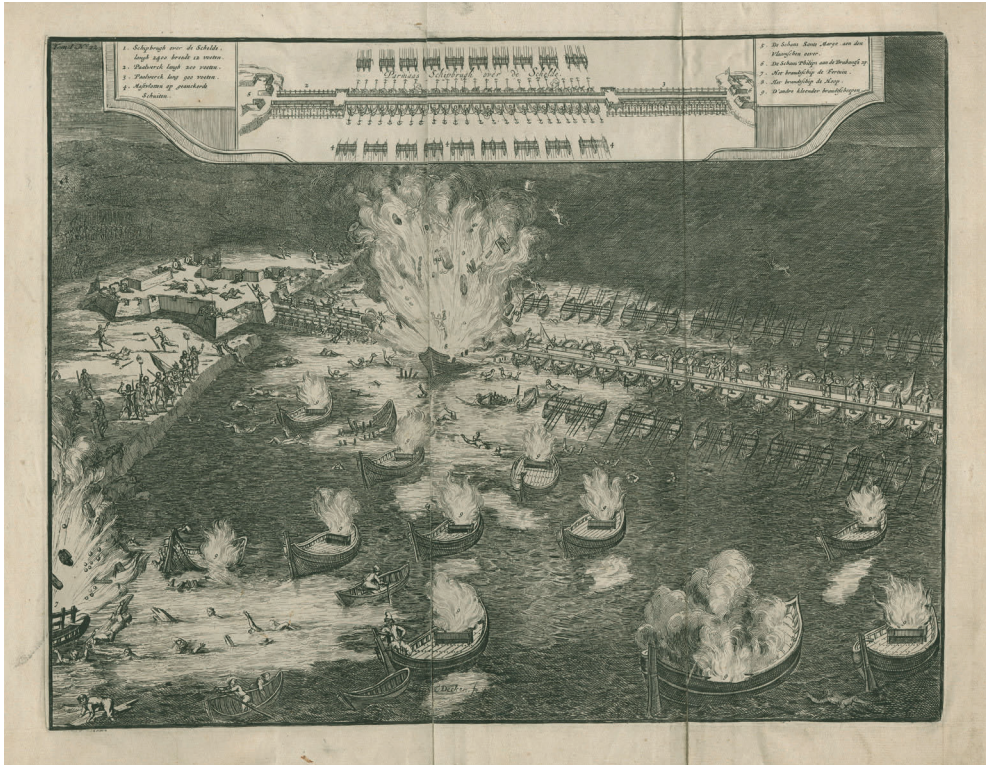
Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

De conservatoren drs. I.H. Vogel-Wessels Boer, drs. D. de Vries, drs. V. Frenks en drs. J.G.M. de Bruyn berichten als volgt:

Het aantal conservatoren voor de Zelandia Illustrata is uitgebreid naar vier. Tijdens de Algemene Ledenvergadering is Anna de Bruyn benoemd tot conservator. Het verslagjaar stond grotendeels in het teken van de voorbereidingen voor het jubileumjaar met twee tentoonstellingsprojecten. Dick de Vries werkte aan een tentoonstelling over de verovering van westelijk Staats-Vlaanderen in de eerste helft van de zeventiende eeuw. In samenwerking met het Zeeuws Archief begonnen Veronica Frenks, Ineke Vogel en Anna de Bruyn met voorbereidingen voor een tentoonstelling over de tournee van stadhouder Willem V en zijn gezin door Zeeland in 1786. Anna de Bruyn heeft vanuit de Zelandia Illustrata bijgedragen aan het project Collectie Online.

Een lang gewenst digitaliseringsproject van de grote kaarten en afbeeldingen (groter dan A3-formaat) is in 2018 van start gegaan. De 1.200 kaarten vormden het laatste nog te digitaliseren deel van de collectie. Het project is gesponsord door Oceanwide Expeditions in Vlissingen. Dankzij dit gebaar zullen alle delen van de Zelandia Illustrata aan het begin van het jubileumjaar 2019 digitaal beschikbaar komen.

De Zelandia Illustrata werd uitgebreid met verschillende schenkingen. Zo ontving het Genootschap een ets van de val van Antwerpen van de Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau (GVON). Afgebeeld is het opblazen van de schipbrug van Alexander Farnese, hertog van Parma, in 1585. Een eeuw later sprak de gebeurtenis kennelijk nog steeds tot de verbeelding en de Amsterdamse prentmaker Coenraet Decker maakte er in 1677 een ets van. Deze prent past goed bij

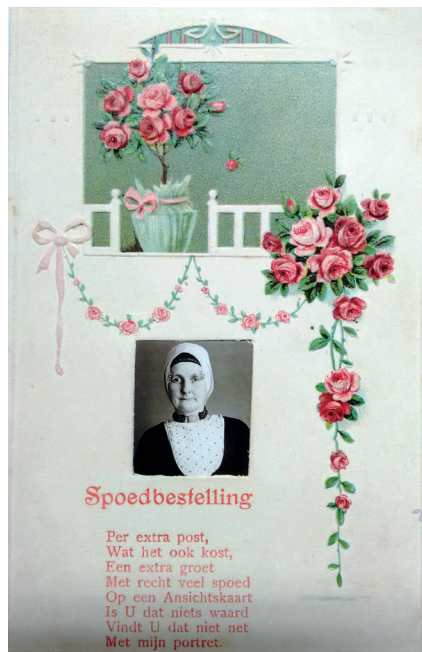

Opblazen van de schipbrug van Antwerpen in 1585, Coenraet Decker, 1677. Zeeuws Archief, KZGW, ZI-aanwinsten 1066.

twee andere prenten in de *Zelandia Illustrata* over de gebeurtenissen aan het eind van de zestiende eeuw, toen Philips van Marnix, heer van Sint Aldegonde en van West-Souburg, burgemeester was van Antwerpen. Marnix was de rechterhand van Willem van Oranje en die droeg hem op de stad te beschermen tegen de Spanjaarden.

Dr. Van der Valk uit Den Haag schonk het Genootschap een zeer aardige aanschijfkaart. Ene mevrouw G. van de Voorde uit Biggekerke stuurde in het begin van de twintigste eeuw deze kaart aan een familielid in Den Haag. Tussen de decoratie van bloemenranken maakte ze een raampje, waar ze haar pasfoto achter plakte. Daaronder voegde ze een persoonlijk gedichtje met een kwinkslag toe.

De laatste serie (boerderij)tekeningen van de heer De Plaa zijn geschonken aan het Zeeuws Genootschap. De 330 tekeningen zijn in ontvangst genomen in het Zeeuws Archief in het bijzijn van de voorzitter van het Zeeuws Genootschap,

309

Boerderij *Tussen het Fruit* aan de Coudorpseweg te Driewegen, Kees de Plaa. Zeeuws Archief, KZGW, ZI-aanwinsten 964-3349.

Kaart gestuurd door mevrouw G. van de Voorde, geschonken door dr. Van der Valk. Zeeuws Archief, KZGW.

Hugo Schorer, en mevrouw J. Polderdijk van de Boerderijstichting Zeeland. In 2010 heeft de heer De Plaa al eens tweeduizend tekeningen geschonken aan het Zeeuws Genootschap. Het gaat om prachtige tekeningen van boerderijen van voornamelijk Walcheren en een gedeelte van Zuid-Beveland. Deze schenking was zijn laatste serie.

Tevens is één stuk aangekocht: een tekening uit 1920 van de vliedberg te Vlissingen. De tekenaar, Jan de Wilde, was directeur van de HBS in Vlissingen en tekenleraar aldaar. Hij was in die tijd collega van dr. W.S. Unger, de historicus die de *Zelandia Illustrata* heeft herordend. De vliedberg bestaat nog en vormt tegenwoordig een groen eilandje aan de Mozartlaan in de nieuwbouwwijk Pauwenburg.

Voor het jaar 2019 is er een kalender, *Historisch Zeeland*, gemaakt in samenwerking met Het Paard van Troje. De kalender met afbeeldingen uit de *Zelandia Illustrata* is samengesteld door Veronica Frenks.

In de rubriek "t Is vol van schatten hier in' in tijdschrift *Zeeland* schreef Ineke Vogel-Wessels Boer het artikel 'Het diploma van Samuel de Wind en de Vaderlandsche Sociëteit'. Zij ontdekte dat het diploma met inventarisnummer ZI-III-1035 niet was uitgereikt aan J.A. Hicken, zoals altijd gedacht, maar aan Samuel de Wind, stadsoperateur, steensnijder en lid van het Zeeuws Genootschap.

Vliedberg Paauwenburg, voorstudie schilderij van Jan de Wilde. Zeeuws Archief, KZGW, ZI-aanwinsten 1070.

Twee groepen geïnteresseerden zijn ontvangen door Dick de Vries, die hen heeft rondgeleid door de collectie kaarten in het depot van het Zeeuws Archief. Een delegatie van Oceanwide Expeditions bekeek voorafgaand aan het digitaliseringsproject de kaarten van groot formaat en een selectie van de topstukken. Enkele hoogleraren van het University College Roosevelt hebben de collectie bezocht in het kader van de aanstelling van dr. Bram Vannieuwenhuyze als Genootschapsfellow in 2019.

Handschriften

De conservator drs. R.M. Rijkse bericht als volgt:

Het Metamorfoze-project is in 2018 aan zijn laatste fase begonnen. Ter afronding verscheen in januari een lijst met alle handschriften die voor dit project zijn gedigitaliseerd en in bruikleen berusten bij ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland. Ze konden daarna weer veilig en wel opgeslagen worden in de kluis van deze instelling.

Bureau Metamorfoze te Den Haag en het Zeeuws Archief zetten nu de puntjes op de i met een inhoudelijke en technische controle. Deze operatie is in oktober voltooid toen vanuit Den Haag het groene licht kwam. Daarmee is de digitalise-

ring van de verzameling Handschriften en het archief van het Genootschap (tot 1969), gefinancierd door het Nationaal Programma voor het behoud van het papier erfgoed (Metamorfoze), na bijna drie jaar afgerond. De documenten zijn te raadplegen op www.zeeuwsarchief.nl. De Zeeuwse Bibliotheek is gestart met het inhangen in haar catalogus van de scans van de handschriften van het Genootschap die de bibliotheek in bruikleen heeft. De officiële presentatie van dit belangrijke project zal begin volgend jaar plaatsvinden.

Voor het lopende project Collectie Online zijn verschillende handschriften geselecteerd. Zo kan de oude collectie, ondergebracht bij verschillende Zeeuwse beherende instellingen, in context online gepresenteerd worden en de oude dwarsverbanden virtueel weer teruggebracht worden. Voorbeeld: het inktpotje van de Vlissingse ontdekkingsreiziger Samuel van de Putte (1690-1744) in het Zeeuws Museum wordt in deze database weer verenigd met de oudste door hem gemaakte kaarten van Tibet en Nepal (Zeeuwse Bibliotheek), de tekeningen van de Indische minnaressen van de Groot Mogol met bijbehorende brieven die hij had gekregen (Zeeuws Archief), en de mineralen die hij tijdens zijn reizen onderweg had opgeraapt en meegenomen (Zeeuws Museum). Deze database zal volgend jaar bij de jubileumviering officieel gepresenteerd worden.

Op 6 juni hebben Paul Aarssen en ik een rondleiding verzorgd in de kluis voor een aantal bestuursleden van het Genootschap. Daarbij werden vele fraaie boeken en handschriften uit het bezit van het Genootschap getoond.

Voor de presentatie in het Zeeuws Archief op 29 oktober van het boek *Gezag en geld in Zeeland 1572-1576* van Wim Dirksen (1923-2011), voormalig conservator Handschriften van het Genootschap en mijn voorganger, was mij gevraagd een kort verhaal te houden over mijn herinneringen aan Wim. Ik had hem immers de laatste twintig jaar van mijn conservatorschap Oud Bezit en Bijzondere Collecties in de Zeeuwse Bibliotheek van nabij meegemaakt. Aan deze vraag heb ik graag gehoor gegeven.

Op 17 oktober heb ik een twee uur durend college gegeven voor de werkgroep Paleografie in Zeeland (PaiZ) over de geschiedenis en de lotgevallen van de handschriften van het Genootschap. Een ruime keuze daaruit visualiseerde het verhaal. Men was zeer enthousiast en bood aan om transcripties te maken van voor hen interessante stukken uit ons bezit. Inmiddels zijn de brieven van raadpenisionaris Justus de Huybert (1610-1682) in ‘vertaling’ te lezen op de site van het Zeeuws Archief.

Tot slot wil ik nog melding maken van twee bijzondere aanwinsten: een schenking en een aankoop. De schenking betreft een handschrift getiteld: *J(an) L(athouwer), Vaderlandsche Historie, Behelsende de Geschiedenissen der nu Vereenigde Nederlanden Kortelijk Geschetst, volgens de Plaatjes in dit werkje gevoegt, En uit geloofwaardige Schrijvers Samengesteld. Middelburg 1786* [30 september]. De inhoud is een verkorte geschiedenis van Nederland vanaf 'eene Eeuwe voor onze gemeene Tijdrekening' tot 1 juli 1788 op basis van verschillende (gedrukte) bronnen, geschreven 'uit liefhebberij' door de Middelburger Jan Lathouwer (1732-1800), die vermoedelijk binnenvader (hoofd) van het Gasthuis was en bestelmeester van de 'goederen die dagelyks aankomen met de beurtschepen van Gouda.' Ook was hij 'zegelaar' van de bieren.

J(an) L(athouwer), Vaderlandsche Historie, Behelsende de Geschiedenissen der nu Vereenigde Nederlanden Kortelijk Geschetst, volgens de Plaatjes in dit werkje gevoegt, En uit geloofwaardige Schrijvers Samengesteld, Middelburg 1786 [30 september]. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW.

Jan Lathouwer woonde in de Lange Lombardstraat en overleed aldaar op 30 maart 1800. In de *Middelburgsche Courant* van 1 april van dat jaar vond ik zijn overlijdensbericht: 'Heden Overleed alhier in den Ouderdom van 67 Jaaren, 3 Maanden en 15 Dagen, aan de gevolgen eener Beroerte, myn geliefde Echtgenoot Jan Lathouwer. Middelburg, Elisabeth van Binsbergen, den 30 Maart 1800. Wed. Lathouwer.'

Ook stuitte ik in de *Middelburgsche Courant* van 19 juli 1800 op de volgende advertentie: 'Door den Boekverkooper W.A. Keel, zal op den 15 en 16 July aanstaande, ten huize van den Overledene in de Lange Lombardstraat, worden Verkogt: een fraaye verzameling van Boeken, Pourtraitten, Prenten, Schilderyen en Byzonderheden, nagelaten door Jan Lathouwer verder alles breeder vermeld in de alom uitgegeven Catalogus. Deze Goederen zyn op Saterdag den 15 dezer, voor een Ieder te zien.'

Ondanks speurwerk in verschillende databases is het helaas tot op heden niet gelukt deze catalogus, waarin dit handschrift gestaan moet hebben, boven water te krijgen. Het manuscript op papier bestaat uit twee hardkartonnen banden uit die tijd, formaat kl-4°, met de hand gepagineerd en verlucht met een serie van 288 gegraveerde prentjes, afkomstig uit: S. van Esveld, *Historische, Geographische Konsten Reis-Almanach*, Amsterdam, 1767-1790. (Zie voor details: Atlas van Stolk, 13). De conditie van het handschrift is zeer goed, met dien verstande dat het bindwerk van het eerste deel wat los is door slijtage van de rug. Dit valt te herstellen.

De almanak waarvan sprake is, is een vrij zeldzame en curieuze almanak. Er bestaan exemplaren in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag, de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, de Universiteitsbibliotheek Leiden (Maatschappij der Nederlandse Letterkunde) en het Rijksprentenkabinet te Amsterdam, maar een complete set is tot nu toe in openbare collecties nergens aangetroffen. De Atlas van Stolk te Rotterdam bezit bijna alle gravures, behalve de nummers 1-12 en 73-84, die wel in ons exemplaar zitten.

De prentjes in het handschrift met voorstellingen uit onze vaderlandse geschiedenis, waaronder ook enkele Zeeuwse, zijn steeds gepositioneerd op de rechterpagina in een door Lathouwer mooi met pen aangegeven omkadering. Vermoedelijk waren die gravures los in de handel te koop, de geografische kaartjes waren dat in ieder geval wel, zodat eenieder naar believen zijn eigen atlasje kon samenstellen. Ze zien er zeker niet uitgeknipt uit!

We hebben hier met een bijzondere tekst te maken van een volledig vergeten, maar erg interessante figuur. Dit handschrift biedt daarmee een voorlopig unieke inkijk in het intellectuele leven van een Middelburger die niet tot de sociaal-cultu-

rele bovenlaag behoorde, maar eerder tot een brede laag van geletterden daaronder, een groep waarvan we, ondanks hun grote aantal, veel minder weten dan van de goed gedocumenteerde elites. Daarmee heeft dit handschrift een historisch belang. De ingevoegde prentjes maken het handschrift natuurlijk nog curieuzer.

Kortom: dit bijzondere en fraai geschreven handschrift dat de Middelburger Jan Lathouwer 'uit liefhebberij' maakte, zoals hij in zijn voorwoord schrijft, in combinatie met de mooie gravures uit een bijzondere almanak, verdient het om terug te keren naar zijn thuishaven.

Op 26 oktober werd dit bijzondere manuscript in ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland door Matthijs Snouck Hurgronje namens de anonieme schenker overhandigd aan Hugo Schorer, voorzitter van het Zeeuws Genootschap, en vervolgens overgedragen aan mij als conservator Handschriften. Op mijn beurt heb ik het weer overgedragen aan Marinus Bierens, de conservator van de bovengenoemde instelling, waar het handschrift als bruikleen van het Genootschap een plaats zal krijgen.

Een ander bijzonder handschrift uit circa 1672 met daaromheen een fraaie Middelburgse boekband kon in november aan de collectie worden toegevoegd dankzij een aankoop bij Antiquariaat Arine van der Steur te Den Haag, een dubbelslag, zowel voor de handschriftencollectie als voor de boekbandencollectie van het Genootschap.

De titel luidt: *Register van Resoluties, Ordonnantien en Sententien*. Het is een alfabetisch gerangschikt register op trefwoorden en geeft korte inhoudsopgaven van een aantal curieuze scabreuze zaken uit Middelburgse vonnissen uit de periode vijftiende - zeventiende eeuw.

Zaken als blasfemie, bloedschande, doodslag, hoererij, overspel en veel meer komen aan de orde en de personen die zich eraan schuldig hebben gemaakt, worden met naam en toenaam genoemd, evenals de niet malse straffen die ze moesten ondergaan.

Register van Resoluties, Ordonnantien en Sententien, circa 1672, met een fraaie Middelburgse boekband met goudbestempeling. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW.

Het handschrift telt circa 120 pagina's en is gebonden in een zeer fraaie geheel leren band met goudbestempeling met op de rug vijf goudstempeltjes van een vogel op een tak. Het is gemaakt door de zogenoemde Middelburgse Okkermanbinderij, een van de vele binderijen die Middelburg in de achttiende eeuw telde. Middelburg was immers, na Amsterdam en Den Haag, de toonaangevende stad op boekbandgebied. Van de genoemde binderij zijn maar drie exemplaren in openbare collecties bekend: twee in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en een in Museum Meermanno| Huis van het boek, eveneens in Den Haag. Nu is er dus een vierde in Middelburg in de collectie van het Genootschap en in bruikleen bij de Zeeuwse Bibliotheek. De benaming Okkermanbinderij is een noodnaam en zo genoemd naar de man die het belangrijkste boek uit die binderij in zijn bezit had, gezien de opdracht in dit exemplaar, Hermannus Okkerman. Deze was eerste commies en kassier 'ter Comptoire Generaal van Zeeland'.

De vonnissen zijn onder meer afkomstig uit: oud gulde register (vijftiende eeuw), 2e ruijg register (circa 1550) en 3e ruijg register (begin zeventiende eeuw). Deze registers bevatten de vonnissen in criminele zaken uitgesproken door de vierschaar van de stad Middelburg. Verder zijn er uitspraken afkomstig uit het 2e register ter vierschaar (midden zeventiende eeuw), register ten rade (zeventiende eeuw), secrete notulen, etc.

Onderzoek naar de in het Zeeuws Archief aanwezige 'ruige' registers zal moeten uitwijzen in hoeverre ons register overeenkomt met die in het archief en of er in ons handschrift vonnissen voorkomen die niet meer zijn overgeleverd. Wie het geschreven heeft, waarom het excerpten zijn uit verschillende rechterlijke registers en waarom er zo'n prachtband omheen zit, is vooralsnog een mysterie. Voer voor onderzoekers!

Ik geef tot slot een paar voorbeelden van inschrijvingen van een vonnis in het aangekochte exemplaar:

Kerkdief: Leenard Lambregtsen werd gesteld op de knape daar zijn regter oor werd afgehouden ... omdat hij uyt een kerk gestoolen had ...

Kind verdoen: Francina Jacobs had haar kind verdaan (vermoord), werd eerst gewurgd dan verbrand, buyten de Dampoort aan een staak gezet ter exempelen ...

Sodomie: Bastiaan van Mierink levendig tot pulver verbrand met confiscatie van goed omdat hij met een koeije had te doen gehad. Alvorens moest de koeije in zijn bijwesen gedood werden en dan tegelijk met hem verbrand worden, den 4 maart 1604.

Ondanks de vele en soms terechte kritiek op de huidige rechtspraak zijn we er misschien toch, althans in onze contreien, enigszins op vooruit gegaan!

Wie meer wil weten over de Middelburgse boekband uit de achttiende eeuw, verwijs ik graag naar het vierdelige en onovertroffen meesterwerk van Jan Storm van Leeuwen (oud-conservator boekbanden van de Koninklijke Bibliotheek): *Dutch decorated bookbinding in the eighteenth century*, waarin in deel IIB Zeeland uitvoerig aan de orde komt.

Boeken

De conservator P.J. Aarssen bericht als volgt:

De eerste vier maanden van 2018 kon door een ongeval fysiek weinig tijd aan de boekencollectie worden besteed. Gelukkig kon van huis uit middels internet een flinke stap gezet worden in het gereed maken van boeken voor het project Collectie Online. Naast de werken die in aanmerking kwamen voor vermelding op de erfgoedlijst, werden enkele honderden schenkingen of aankopen op de lijst van aanwinsten, in 1869 door de heer Lafont samengesteld, verwerkt. Zoals ook in vorige verslagen vermeld, bleek hier eveneens weer uit hoe groot het verlies is geweest door de fatale brand van 1940.

Enkele vragen betreffende gegevens over of uit publicaties in het bezit van het Genootschap konden worden beantwoord. Verwacht wordt dat door het beschikbaar komen van Collectie Online de bekendheid met de collectie en daarmee het aantal verzoeken om inlichtingen zal toenemen.

Voor dit jaar zijn ook weer aanwinsten te vermelden:

Een bijdrage van Caroline van Santen, conservator van het Zeeuws Museum, over drie knotsen uit Tonga die in 1808 door Aarnout van Citters aan het Zeeuws Genootschap zijn geschonken: B. Douglas, F. Wonnu en B. Lythberg, (red.), *Collecting in the South Sea. The voyage of Bruni d'Entrecasteaux 1791 -1794*, Leiden, 2018 (ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland 773.3 COLL).

J. Lesuis, *Gestrand in Zeeland. Een onderzoek naar de herkomst van de Guyaanse verentooien in de collectie van het Zeeuws Museum*, masterscriptie Universiteit Utrecht, 2018 (ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland 3307 C 1).

Een collectie kinderboeken, merendeels fraai geïllustreerd, uit de periode 1940-1960. Deze collectie sluit mooi aan bij een al eerder geschonken verzameling jeugdboeken.

Een bijzondere aankoop moet hier niet onbesproken blijven, al is het geen handschrift maar een boek dat ik in afwezigheid van mijn collega Paul (maar in

goed overleg!) eind dit jaar heb aangekocht, een echt topstuk voor de Zeeuwse boekbandencollectie, de ultieme kers op de slagroomtaart als het ware: Willem Lootens, *De 150 psalmen en gezangen voor de stem, orgel en clavecimbel*, [Antwerpen, Middelburg], 1776. Meer informatie over deze aankoop vindt u in het hoofdstuk: Aanwinsten 2018, pagina 71.

Willem Lootens, *De 150 psalmen voor de stem, orgel en clavecimbel*, [Antwerpen, Middelburg], 1776. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, KZGW, 62484300.

Jaarverslag van de jubileumcommissie over 2018 en stand van zaken in 2019

In 2019 bestaat het Zeeuws Genootschap 250 jaar. Zeeland kan daar met recht trots op zijn. Niet alleen omdat het genootschap springlevend is en een grote reputatie geniet die tot ver over de provinciegrenzen reikt, maar ook omdat het de op één na oudste wetenschappelijke organisatie is in Nederland. Het jubileum in 2019 wordt daarom groots gevierd, niet alleen in de vestigingsplaats Middelburg en de stad van oprichting Vlissingen, maar ook in andere delen van Zeeland. Aan het eind van het jubileumjaar, zo luidt de doelstelling, moeten alle Zeeuwen het nodige hebben gemerkt van de festiviteiten, het Genootschap zelf en van de bedrijven, fondsen en overheden die het allemaal mogelijk maakten.

250 jaar
Zeeuws
Genootschap

Jubileumcommissie

Met de voorbereidingen van de viering van het jubileum is al sinds 2014 een commissie actief die in wisselende samenstellingen heeft geopereerd. Omdat in 2018 en 2019 alle werkgroepen en commissies al volop bezig waren met de werkzaamheden heeft de commissie een coördinerende rol gekregen. Er zijn drie leden, ondersteund door de secretaresse van het Genootschap, Judith Adriaanse:

- mr. M.M. (Maarten) Steenbeek, voorzitter
- jhr. mr. K.F.H. (Hugo) Schorer
- drs. P.G. (Peter) van Druenen

Comité van aanbeveling

- drs. J.M.M. Polman, Commissaris van de Koning, voorzitter
- dr. T. Brandenburg, voorzitter Wetenschappelijke Raad Zeeland
- prof. dr. B. van den Brink, dean University College Roosevelt
- ir. A.P. de Buck, voorzitter College van Bestuur Hogeschool Zeeland
- W.M. Goedhart, consultant, mede-oprichter van De Zeeuwse Connectie
- mevr. S. Kwekkeboom-Janse, ondernemer, zakenvrouw van het jaar 2001
- drs. R.J. van der Zwaag, voorzitter Vereniging van Zeeuwse Gemeenten

Alle jubileumactiviteiten:

9 maart – ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland

Filosofisch symposium met Denker des Vaderlands prof. René ten Bos, prof. Jos de Mul en dr. Ad Verbrugge.

14 maart – Oostkerk, Middelburg

Start Goedaert Conferentie met publiekslezing en concert.

15 maart – Burgerzaal, Stadhuis Middelburg

Voortzetting conferentie met serie lezingen rond thema Goedaert.

16 maart – Cinema, Kloveniersdoelen, Helmplein, Zeeuws Museum e.a.

Filmmatinee in kader Goedaert Conferentie, workshops onder leiding van Liesbeth Labeur. Lezingen en afsluiting conferentie.

26 april – Museum Het Warenhuis, Axel

Opening tentoonstelling ‘Kijk naar beneden, dan zie je meer’; tot 19 oktober.

22 mei – Historisch Museum De Bevelanden, Goes

Opening tentoonstelling ‘Uitmundend!’, de veelzijdigheid van penningen, munten en ander geld; tot augustus.

30 mei – Terra Maris, Oostkapelle

Opening tentoonstelling ‘Vikingen op Walcheren? vondsten, verhalen, feiten en fabels’ met buitenactiviteiten; gehele zomer.

7 juni – Het Raedthuys, Sint Maartensdijk

Eéndaagse expositie Sint Jacobsbeker en ander kerkzilver met rondleidingen voor schoolklassen en met lezingen over pelgrimages. Tevens rondleidingen in Sint Maartenskerk.

15 juni – Sint-Jacobskerk, Vlissingen

Feestelijke viering 250 jaar Zeeuws Genootschap met onder meer uitreiking prijs, start YESC-programma, overhandiging eerste exemplaar jubileumboek over Genootschaps-verzamelingen, presentatie Collectie Online, muzikaal intermezzo.

15 juni – Sint Jacobskerk, Vlissingen

Concert door barokensemble Van Swieten Society met muziek van Graf, Mozart en Haydn uit de tijd rond de oprichting van het Genootschap in 1769.

28 juni – Stadhuismuseum, Zierikzee

Opening tentoonstelling Fossielensafari, gedurende de zomer.

5 oktober – Zeeuws Museum, Middelburg

Opening van de nieuw ingerichte Wonderkamers met als thema ‘Kunst en Wetenschap.’

30 oktober – Zeeuws Archief Middelburg

Extra jubileumtentoonstelling: ‘Op reis met Willem V: Een vorstelijke reis door achttiende-eeuws Zeeland.’

9 November – Belfort, Sluis

Opening tentoonstelling ‘Schrijvers in Sluis, toen en nu’; tot 11 januari 2020.

23 november – Zeeuws Maritiem muZEEum Vlissingen

Symposium ‘75 jaar Slag om de Schelde.’

12 december – Middelburg

Eindpresentatie YESC (Young Energy Society Challenge), ‘Het jongerenproject van het Zeeuws Genootschap laat Zeeland schudden op haar ecologische grondvesten.’

13 en 14 december – Middelburg

Internationaal symposium ter voorbereiding op een Engelstalig boek over rol genootschappen zoals het Zeeuws Genootschap, gezien in diverse landen.

18 december Middelburg

Presentatie van de jubileumbundel *Een hoger streven. Bouwstenen voor een geschiedenis van het Zeeuws Genootschap, 1769-2019.*

11 januari 2020 – Belfort Sluis

Symposium ‘Iconen van de Zeeuws-Vlaamse literatuur.’

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van het tijdschrift *Zeeland* over 2018

De redactie heeft in totaal vier keer vergaderd; de vergaderingen werden telkens gehouden na het verschijnen van het tijdschrift. In de samenstelling van de redactie kwam geen wijziging. In het verslagjaar verscheen *Zeeland* elk kwartaal volgens het vastgestelde tijdschema. Het blad bevatte twaalf artikelen en acht bijdragen in de rubriek ‘Schatten.’ Viermaal werd een selectie besproken uit de publicaties die het Genootschap in ruilverkeer ontvangt. In totaal verschenen er achttien boekbesprekingen, waarbij het beleid van de redactie

is om in toenemende mate recensenten van buiten de provincie aan te trekken. Zeeland is maar een kleine provincie waar iedereen elkaar kent, en ook zijn niet op alle terreinen voldoende deskundigen aanwezig.

De inhoud van het blad was gevarieerd. Om enkele voorbeelden te noemen: er verschenen diverse artikelen over allerlei aspecten van de geschiedenis van Zeeland, zoals over de installatie van Willem III tot Eerste Edele van Zeeland, over het stadspaleis van Ewout van Dishoeck in Middelburg en over het onderzoek naar de bloedsomloop in de zeventiende eeuw door een Zeeuwse arts. Er werd ook aandacht geschonken aan naar Zuid-Afrika geëmigreerde Zeeuwen en aan Zeeuwse vlinders.

In de rubriek Schatten werden diverse voorwerpen uit de rijke collecties van het Genootschap beschreven: natuurhistorische voorwerpen (potvstanden, paalwormen, reuzenhert), geologische voorwerpen (ruïnemarmen en landschapsmarmen), archeologische voorwerpen (chatelaine), schilderijen (Van Citters), drukwerk (diploma en een bijzonder boekje). De resterende pagina's werden voornamelijk gevuld met nieuws vanuit het Genootschap.

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van *Archief en Werken* over 2018

De commissie is in 2018 in totaal vier keer bij elkaar gekomen en heeft daarnaast veel overleg gehad via e-mail. Eind 2018 is een aparte brainstormsessie belegd over de toekomst van *Archief*, waarbij gesproken is over het profiel van het tijdschrift, de opzet van artikelen en de aanwijzingen voor auteurs. Een begin is gemaakt voor een vernieuwde opzet van het Jaarboek. De verwachting is dat de wijzigingen doorgevoerd kunnen worden in 2020-2021.

Daarnaast is overleg geweest met een afvaardiging van de redactie van het tijdschrift *Zeeland*. Daarbij is onder meer gesproken over vormgeving, toekomstig beleid betreffende digitalisering, website en werving van artikelen. Ook heeft het bestuur van het Genootschap besloten om per *Archief* 2018 het Jaarboek te laten drukken bij een andere drukker.

In 2018 is hard gewerkt aan het jubileumnummer dat eind 2019 zal verschijnen en dat uit een twintigtal artikelen zal bestaan. Het jubileumnummer staat onder redactie van Francien Petiet, Henk Nellen en Arjan van Dixhoorn. Er vonden twee auteursbijeenkomsten plaats waarbij de auteurs elkaars concepten bespraken.

In de reeks *Werken* is postuum verschenen het werk van Wim Dirksen,

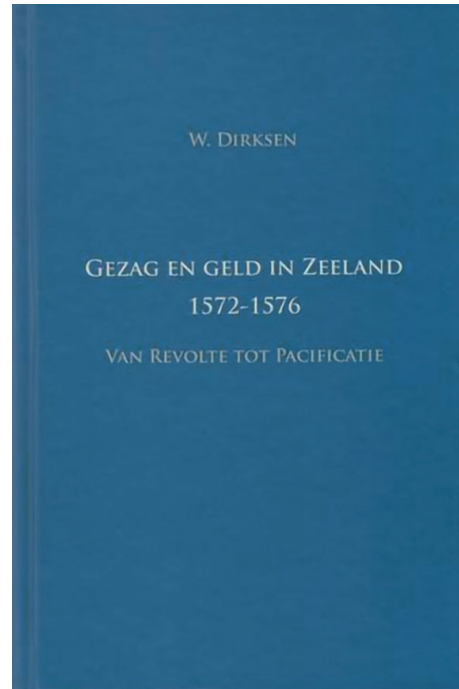
Archief 2017

Mededelingen van het
Koninklijk Zeeuwsch Genootschap
der Wetenschappen

Gezag en geld in Zeeland 1572-1576. Van Revolte tot Pacificatie. Daarnaast is met verschillende auteurs gesproken over toekomstige Werken.

De redactie is in 2018 van samenstelling gewijzigd. Eind 2018 heeft Marianne Vader de redactie verlaten en Bettina Ketels-Boom is eind 2018 toegevoegd aan de redactie.

Jaarverslag van de Werkgroep Cultuurhistorie (WCH) over 2018

In 2018 onderging het bestuur van de Werkgroep Cultuurhistorie (WCH) enkele veranderingen. Zo verstevigde per april 2018 Gerard van Keken, sociaal geograaf en onderzoeker met een maatschappelijke focus op identiteit in de breedste zin van het woord, de werkgroep. Anderzijds en tot teleurstelling van het bestuur, kondigde Wim van Liere zijn vertrek aan per december, dit in verband met met tijdrovende werkzaamheden. Zijn loyale en ondersteunende inzet voor de WCH zal node worden gemist!

Behalve het drukke jaarprogramma stond 2018 ook reeds in het teken van de organisatorische- en inhoudelijke voorbereiding van de verschillende programmaonderdelen van 250-jarig jubileum van het Zeeuws Genootschap, dat in 2019 wordt gevierd en waar het WCH-bestuur intensief bij betrokken is.

In 2018 kwam het bestuur vijf maal bijeen.

WCH-activiteiten

2018 was een bijzonder dynamisch jaar met een waaier aan activiteiten, geconcentreerd in het najaar:

- 29 september. Dagexcursie Ieper ‘De hel van Passendale’ (Loopgraven en oorlogsmonumenten Eerste Wereldoorlog), naar aanleiding van de honderdjarige herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog. Onder de bezielende leiding van de gids Frank Gunst

De dagexcursie naar Ieper en ‘De hel van Passendale’.

bezochten de 35 deelnemers het Memorial Museum Passchendael 1917, een Engelse en Duitse begraafplaats en de Saint George's Memorial Church te Ieper. Deze indrukwekkende dag werd afgesloten met het bijwonen van de Last Post bij de Menen Poort in Ieper. Organisatie Peter van Druenen.

- 27 en 28 september *Internationaal WCH-congres 'Isaac-Beeckma'* vond plaats op diverse locaties. Er waren 21 sprekers, onder wie Huib Zuidervaart (Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis), Floris Cohen (wetenschapshistoricus Universiteit van Utrecht) en de Australische Descartes-specialist John Schuster. Het congres werd geopend door jhr.mr. Hugo Schorer, voorzitter Zeeuws Genootschap en jhr.mr. A. Roëll (Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen) en vond plaats onder auspiciën van het Zeeuws Genootschap en de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. Organisatie: Isaac Beeckman Stichting, het University College Roosevelt (Arjan van Dixhoorn, Albert Clement) en de Rijksuniversiteit Groningen (Klaas van Berkel).
- 19 september, 24 oktober, 14 november, 18 december. Vier *Hurgronje-lezingen* in het Zeeuws Museum, Middelburg in samenwerking met Marjan Ruiters, directeur Zeeuws Museum. Sprekers respectievelijk: dr. Hanneke Grootenboer

De Hurgronje-lezing door Hanneke Grootenboer over Adriaan Coorte. Afgebeeld is diens schilderij *Stilleven met vruchten en asperges* uit 1703 (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen).

Naar aanleiding van de lezing over de walvisvaart gaven Anne-Goaitske Bretele, historica, en de Vlissinger Albert Veldkamp, voormalig stuurman op de walvisvaart, een interview aan Omroep Zeeland.

(over Adriaan Coorte), drs. Gaila Jehoel (over Jan van Scorel), Artyom Anikin (over Zeeuwen in het zeventiende eeuwse Nieuw-Nederland) en drs. Didi van Trijp (over natuurverkenningen in het achttiende-eeuwse Zeeland). Organisatie Arjan van Dixhoorn.

- 6 oktober. Publieksdag *'Rederijkers in Zeeland'*. Lezingen, voordrachten (waaronder gedichten) en muziek (waaronder liederen). Opgevoerd werd onder meer een zestiende-eeuwse klucht uit 's-Gravenpolder met gemoderniseerde tekst en muziek. Locatie: Slot Oostende te Goes. Organisatie Arjan van Dixhoorn.
- 11 oktober. Besloten wijnsymposion. Organisatie Gerard van Keken.
- 7 november. Lezing *De historie van de walvisvaart* door Anne-Goaitske Bretele, gehouden in de overvolle gehoorzaal van het Zeeuws Maritiem muZEEum, Vlissingen. Bretele's betoog werd aangevuld door onder anderen Albert Veldkamp, voormalig stuurman op de walvisvaart en oud-loods te Vlissingen. Organisatie Peter van Druenen.

Financiën

In 2018 ontving de WCH wederom een subsidiebedrag van Provinciale Staten voor de projecten die de werkgroep voornemens was te realiseren. Hiervoor als steeds onze dank. In verband met onvermijdelijk gebleken temporisering en verschuiving van een aantal projecten in 2018 wordt getracht deze eerst te realiseren op verder in de tijd gelegen momenten. Daarbij dient ook rekening te worden

gehouden met de planning van de projecten in 2019 voor zover die samenhangen met het 250-jarig jubileum van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap, dat zich afspeelt in de periode 2019-2020. In verband met uitblijvende kosten in 2018 voor de eerder genoemde uitgestelde activiteiten, toont de jaarrekening van de WCH een positief beeld ten bedrage van € 2.080. Voorgesteld is, mede gelet op te verwachten kosten van de in 2019 in totaal voorziene projecten, om dit bedrag geheel onder te brengen in een 'Voorziening Projecten 2018/2019'. In administratieve zin komt hiermee voor de werkgroep het resultaat van 2018 uit op nihil euro. Een en ander zal worden verantwoord in de nog te presenteren jaarrekening over het verslagjaar 2018.

Jaarverslag Werkgroep Geologie over 2018

De bijeenkomsten werden gehouden in Grand Café Willem in Middelburg. De koffie- en theevoorziening in eigenbeheer liep uitstekend met dank aan Els Simons, Els Rijken, Henny Lukasse en Jan de Quaasteniet. De technische bijstand voor het projecteren werd verzorgd door Jan de Quaasteniet. Ook hiervoor dank.

Leden

Het ledenaantal per 1 januari 2019 bedraagt 74 en is met 3 afgenomen. Er zijn 42 kernleden en 32 *Voluta*-leden. We hebben Sjaak Peters als kernlid mogen verwelkomen, terwijl J. Bais, E. Meerman, P. Maas, en C. v.d. Endt hun lidmaatschap hebben opgezegd. Twee van onze leden hebben een prijs voor hun werk op geologisch terrein ontvangen: Mark Bosselaers ontving de Saporta-prijs van de Association Paléontologique Francaise voor zijn werk aan fossiele zeezoogdieren en Hester Loeff ontving de P. van der Lijn-aanmoedigingsprijs 2018 voor haar werk met fossiele landzoogdieren.

Voluta

Het blad *Voluta* is tweemaal uitgekomen en er werden er 84 verzonden. We hebben acht ruilabonnementen en twee gratis abonnementen met andere verenigingen/instanties. Leden kunnen oude *Voluta's* tot en met september 2018 downloaden op de website, voor niet-leden zijn de verschenen nummers tot en met 2016 beschikbaar.

Bijeenkomsten

De bijeenkomsten in Middelburg werden zeer goed bezocht. De opkomst lag gemiddeld op ruim 20 personen en blijft al jaren constant. Ook enkele buitenstaanders bezochten onze bijeenkomsten.

De volgende onderwerpen werden op de bijeenkomsten behandeld:

- januari: Algemene Ledenvergadering met presentatie van Riaan Rijken over ‘Basters drijfslakje’ en malacologische bevindingen bij baggerwerk in de Westerschenge
- februari: Bram Goetheer *‘Fossiele fauna van Yerseke’*
- maart: Harry Raad *‘Ostracoden’*
- april: thema-avond
- mei: Salomon Kroonenberg *‘Spiegelzee’*
- mei: deelname aan de Hollandsche Hoevedag van MEC De Bevelanden te Goes
- juli: 21e bottenvistocht op de Westerschelde met de familie Schot
- september: uitwisseling van vakantie vondsten en -ervaringen door de aanwezigen
- oktober: Harry ten Hove *‘Kalkkokerwormen’*
- november: Riaan Rijken – *‘Het Unio-raadsel van Renesse’*
- december: thema-avond *‘Fossielen van de Zeeuws-Vlaamse en Zuid-Bevelandse kust’*
- maandelijks: natuurspreekuur op Terra Maris, 7x ondersteunend en 5x eigen beheer.

Om meer bekendheid te geven aan de Werkgroep is er een fraaie flyer gemaakt. Om de banden met het Genootschap aan te halen worden de nieuwsbrieven van het Zeeuws Genootschap en andere informatie aan de leden doorgestuurd.

Harry ten Hove hield een lezing over kalkkokerwormen.

Jaarverslag van de Werkgroep Muziek over 2018

Het bestuur kwam vier maal bijeen ter bespreking van de lopende bestuurszaken, waaronder het organiseren van concerten. De samenwerking met andere Zeeuwse partners is geïntensiveerd. Naast samenwerking met Stichting Incanto wordt ook samenwerking gezocht met de Zeeuwse Concertzaal. Vergaande samenwerking is noodzakelijk om het dalend aantal leden en concertbezoekers het hoofd te bieden.

De omvang van de instrumentencollectie bleef ongewijzigd. Er zijn geen instrumenten aangekocht of verkocht.

De volgende activiteiten werden in 2018 georganiseerd

- 18 januari, Sint-Augustinuskerk, Middelburg. Bart van Oort & Petra Somlai, pianoforte. *'Pianomuziek uit de Vroegromantiek'*, muziek van de 'romantici' Wolfgang Amadeus Mozart, Jan Ladislav Dussek en Franz Schubert.
- 2 maart, Sint-Augustinuskerk, Middelburg. Catalina Vicens, klavecimbel & virginaal. *'Il Cembalo di Partenope'*, zestiende eeuwse klaviermuziek uit Italië, Spanje en Engeland. Werken van onder andere Antonio Valente, Claudio Veggio, Antonio de Cabezón en William Byrd.
- 20 april, Sint-Augustinuskerk, Middelburg. Teun Wisse, blokfluit & Teun Braken, klavecimbel. *'The three men of Haymarket'*, virtuoze sonates van George Frideric Handel, Charles Dieupart en Jean-Baptiste Loeillet.
- 9 november, Oostkerk, Middelburg. Ensemble Wolf, strijkkwartet & klarinet. *'Een betoverende Mozart'*. Het klarinetkwintet van Mozart werd gebracht als een teder en betoverend werk dat zachtjes zinderde in menselijke warmte en besloten intimiteit.

De Chileense klavecbiniste Catalina Vicens is een grote autoriteit op haar gebied: klaviermuziek uit de zestiende eeuw. Zij trad op 2 maart 2018 op in de Sint-Augustinuskerk te Middelburg.

Het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, opgericht in 1769, is een vereniging, die zich ten doel stelt wetenschap te beoefenen en te verbreiden, in het bijzonder met betrekking tot Zeeland. Het streeft ernaar dit doel te verwezenlijken door de instandhouding en uitbreiding van museale verzamelingen, de uitgave van een wetenschappelijk jaarboek (het Archief), een reeks monografieën (de Werken) en een cultureelwetenschappelijk tijdschrift (Zeeland), alsmede door de organisatie van lezingen, symposia en congressen. Voor de vakgebieden cultuurgeschiedenis, geologie, muziek en godgeleerdheid kent het Genootschap afzonderlijke Werkgroepen. Behalve de werkgroepen is een aantal commissies actief, met name op het gebied van de interne aangelegenheden van de vereniging, de cultuurhistorische en natuurhistorische verzamelingen van het Genootschap en de publicaties. U kunt het Genootschap steunen door toe te treden als lid en, desgewenst, een bijdrage te leveren aan de werkzaamheden van een van de werkgroepen of commissies.

Voor nadere inlichtingen omtrent het Genootschap en zijn activiteiten kan men zich wenden tot de administratie:

Kousteensedijk 7

4331 JE Middelburg

(0118) 65 43 47

info@kzgw.nl

www.kzgw.nl

